

Bilaga 2

Svensk ekonomi

Bilaga 2

Svensk ekonomi

Innehållsförteckning

Förord	9
1 Översikt	9
1.1 Resursläget.....	13
1.2 Finanspolitiken.....	14
1.3 Försörjningsbalansen	14
1.4 Tillväxtens och sparandets sammansättning	17
1.5 Arbetsmarknaden.....	17
1.6 Offentliga finanser	18
2 Internationell utveckling.....	19
2.1 Utvecklingen i Europa	20
2.2 Förenta staterna	22
2.3 Utvecklingen i Asien	22
2.4 Den svenska världsmarknadstillväxten	23
2.5 Oljepriset.....	23
3 Kapitalmarknaderna	26
3.1 Utvecklingen i omvärlden	26
3.2 Utvecklingen i Sverige	29
4 Utrikeshandel	31
4.1 Varuexport.....	31
4.2 Varuimport	32
4.3 Tjänstehandel	33
4.4 Bytesförhållande.....	33
4.5 Bytesbalans	34
4.6 Bruttonationalinkomst	34
5 Näringslivets produktion.....	35
5.1 Industri	35
5.2 Byggindustri	37
5.3 Tjänstesektor.....	37
6 Arbetsmarknad	39
7 Löner	44

8	Inflation.....	46
9	Hushållens ekonomi och konsumtionsutgifter	51
9.1	Hushållens inkomster	51
9.2	Hushållens konsumtion	54
9.3	Hushållens sparande	56
10	Investeringar.....	58
10.1	Näringslivet.....	58
10.2	Offentliga myndigheter.....	59
10.3	Bostäder.....	59
10.4	Lager	60
11	Den offentliga sektorn.....	62
11.1	Den konsoliderade offentliga sektorn.....	62
11.2	Den statliga sektorn	67
11.3	Ålderspensionssystemet.....	68
11.4	Kommunsektorns finanser.....	68
11.5	Finanspolitiska indikatorer	71
12	Alternativa scenarier	74
12.1	Basalternativet.....	74
12.2	Lågtillväxtalternativet	74
12.3	Högtillväxtalternativet	76
13	Demografi och offentliga finanser	78
	Fördjupningsrutor	
	Det höga råoljepriset	25
	Ändrade beräkningsmetoder för KPI och inflationen.....	50

Tabellförteckning

1.1 Prognosförutsättningar	10
1.2 Nyckeltal	12
1.3 Resursläget	14
1.4 Försörjningsbalans.....	16
1.5 Bidrag till BNP-tillväxt.....	17
1.6 Sparandets sammansättning	17
1.7 Offentliga finanser.....	18
2.1 BNP-tillväxt, KPI och arbetslöshet	20
3.1 Betalningsbalansens finansiella poster.....	30
3.2 Ränte- och valutakursantaganden.....	30
4.1 Export och import av varor och tjänster	31
4.2 Bytesbalans	34
4.3 Bruttonationalinkomst (BNI)	34
5.1 Näringslivets produktion	35
5.2 Nyckeltal för industrin.....	36
5.3 Byggvolymer	37
6.1 Nyckeltal inom arbetsmarknadsområdet	39
6.2 Antal sysselsatta, branschfördelat	42
7.1 Löneutveckling	44
8.1 Konsumentprisutveckling	46
9.1 Hushållens disponibla inkomster	52
9.2 Bidrag till hushållens reala inkomstutveckling	52
9.3 Reala transfereringsinkomster	53
9.4 Hushållens finansiella förmögenhet	56
9.5 Hushållens sparande	57
10.1 Investeringar	59
11.1 Den offentliga sektorns finansiella sparande	62
11.2 Utgiftstak för staten	63
11.3 Den offentliga sektorns finanser	64
11.4 Skatter och avgifter.....	65
11.5 Den offentliga sektorns utgifter	66
11.6 Statens finanser (exklusive statliga affärsverk och aktiebolag)	67
11.7 Budgetsaldo och statskuld.....	68
11.8 Ålderspensionssystemet.....	68
11.9 Kommunsektorns finanser.....	69
11.10 Kommunsektorns skatteinkomster och statsbidrag.....	70
11.11 Strukturellt sparande i offentlig sektor	72
11.12 Indikator för effekter på efterfrågan	73
12.1 Nyckeltal, basalternativet.....	74
12.2 Nyckeltal, lågtillväxtalternativet	75
12.3 Nyckeltal, högtillväxtalternativet	76
13.1 Makroekonomiska förutsättningar.....	80

13.2 Offentliga finanser81

Diagramförteckning

1.1 BNP-tillväxt, faktisk och potentiell BNP	9
3.1 Styrräntor i Förenta staterna, euroområdet och Sverige.....	27
3.2 10-åriga obligationsräntor i Förenta staterna, Tyskland och Sverige.....	27
3.3 Förenta staterna: Bytesbalansunderskott och nettoflöden av statspapper	28
3.4 Dollarutveckling mot yen och euro.....	28
3.5 Börsutveckling i Förenta staterna, euroområdet och Sverige	28
3.6 Skillnad mellan 10-åriga obligationsräntor i Sverige och Tyskland.....	29
3.7 TCW-index.....	29
4.1 Bytesförhållandet.....	34
5.1 Industrins enhetsarbetskostnad i Sverige relativt 11 OECD-länder.....	36
5.2 Industrins vinstandel	37
6.1 BNP- och sysselsättningstillväxt	40
6.2 Lediga platser och varsel om uppsägning	41
6.3 Arbetskraftsutbud och sysselsättning	43
6.4 Öppet arbetslösa och personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program.....	43
8.1 Konsumentpriser på energi. Energikomponenternas prisindex och totala bidrag till KPI-inflationen	46
8.2 Inflation (KPI) inklusive resp. exklusive el, bränsle och drivmedel.....	47
8.3 Bidrag till KPI-inflationen från vissa varu- och tjänstegrupper exkl. el, bränsle och drivmedel.....	47
8.4 Inhemsk underliggande inflation och bristtal i handeln.....	49
8.5 Konsumentprisernas utveckling	49
9.1 Hushållens realinkomstutveckling	51
9.2 Disponibla inkomster och konsumtionsutgifter	54
9.3 Hushållens förväntningar om ekonomin 12 månader framåt	55
9.4 Hushållens skulder och ränteutgifter	56
9.5 Hushållens eget sparande	57
10.1 Investeringar	58
10.2 Investeringarnas andel av BNP	58
10.3 Kapacitetsutnyttjandet i industrin.....	58
10.4 Påbörjade nybyggnationer av bostäder	60
11.1 Den offentliga sektorns finansiella ställning.....	64
11.2 Skatter och avgifter.....	65
11.3 Den offentliga sektorns utgifter	66
11.4 Kommunsektorns finanser.....	69
11.5 Kommunsektorns konsumtionsutgifter.....	70
13.1 Sveriges befolkning.....	78
13.2 Befolkningen i åldern 20–64 år	78
13.3 Demografiska försörjningskvoter.....	78
13.4 Statsskuld	82

Svensk ekonomi

Förord

I denna bilaga till budgetpropositionen för 2005 redovisas en prognos för den internationella och svenska ekonomin t.o.m. 2005. Därutöver redovisas även en kalkyl för utvecklingen 2006 och 2007.

Bedömningen baseras på underlag från Statistiska centralbyrån (SCB), OECD och Konjunkturinstitutet (KI). Ansvar för bedömningarna åvilar dock helt Finansdepartementet.

Beräkningarna är gjorda med stöd av Konjunkturinstitutets modell KOSMOS och är betingade av att ett antal förutsättningar är uppfyllda.

För beräkningarna av volymutvecklingen har 2003 används som fast basår.

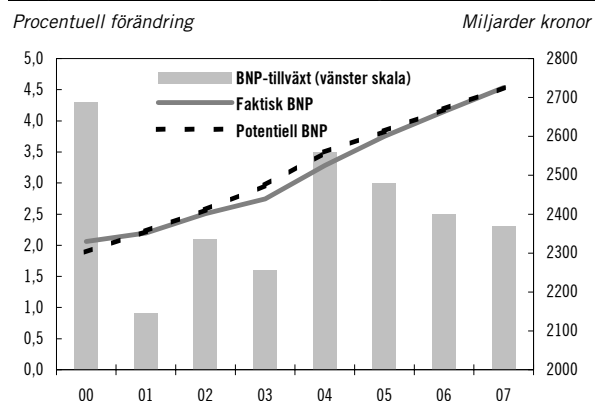
Ansvarig för beräkningarna är departementsrådet Mats Dillén. I arbetet med denna bilaga har information t.o.m. den 13 september beaktats.

1 Översikt

Den svenska ekonomin har visat en överraskande god utveckling hittills i år. Industrikonjunkturen är stark och exporten ökar i snabb takt. Därtill tycks de senaste årens utveckling med fallande investeringar vara brutna. Bruttonationalprodukten (BNP) bedöms i år öka med 3,5 %. Bortsett från effekten av att antalet arbetsdagar är betydligt fler än i fjol bedöms ökningen bli 2,9 %.

Den goda utvecklingen har hittills inte omfattat arbetsmarknaden. Sänkta inkomstskatter och ytterligare resurser till kommunerna bidrar 2005 emellertid till att stärka den inhemska efterfrågan. Därmed stiger även sysselsättningen och BNP ökar med 3,0 % (se diagram 1.1). Den öppna arbetslösheten faller tillbaka från 5,6 % i år till 5,1 % nästa år.

Diagram 1.1 BNP-tillväxt, faktisk och potentiell BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Den internationella konjunkturen har under de senaste åren successivt förstärkts. År 2001 ökade världens samlade BNP bara med 2,4 % medan den globala tillväxten i år förutses bli 4,7 % (se tabell 1.1). Den kanske viktigaste förklaringen till de senaste årens globala konjunkturförlopp är kraftiga variationer i investeringstillväxten. Perioden 1998–2000 karaktäriserades av överdriven optimism och kortsiktighet vilket resulterade i överinvesteringar. Åren därefter var företagen försiktiga och sökte uppnå resultatförbättringar främst genom kostnadsbesparingar. Även långsiktigt motiverade investeringar sköts upp. Denna period med fallande investeringar i bl.a. Förenta staterna, euroområdet och Sverige är av allt att döma avslutad. Låga räntor, kraftiga vinstförbättringar och en växande efterfrågan, inte minst från Asien, innebär att det både finns ett finansiellt utrymme och ett stigande behov av att bygga ut kapaciteten.

Vändningen i den globala investeringscykeln är kanske tydligast i sektorn för informations- och kommunikationsteknik (IKT). Denna sektor, som under 2001–2003 drabbades mycket hårt av fallande investeringsefterfrågan, är nu inne i en återhämtningsfas.

Den allt högre globala aktivitetsnivån kan också förklaras av att ett stort antal länder i Asien och Östeuropa genomgår en snabb och kraftig omvandling. Bruttonationalprodukten i Kina har under de senaste tre åren i genomsnitt ökat med drygt 8 %. Investeringarnas andel av BNP var år 2003 hela 47 %, vilket kan jämföras med Sveriges investeringsandel på ca 16 %. Ryssland och Indien är två andra exempel på länder som i genomsnitt har vuxit med över 5 % per år 2001–2003.

Den internationella konjunkturåterhämtningen har understötts av en expansiv inriktning av den ekonomiska politiken. I takt med att lediga resurser tas i anspråk förväntas penningpolitiken gradvis bli mindre expansiv. I Förenta staterna har centralbanken höjt styrräntan vid två tillfällen sedan sommaren och ytterligare höjningar är att vänta. Även finanspolitiken i Förenta staterna bedöms bli betydligt mindre expansiv 2005 än tidigare år. Omläggningen av den ekonomiska politikens inriktning bidrar till att tillväxten i Förenta staterna dämpas från ca 4,4 % i år till ca 3,5 % nästa år.

Tabell 1.1 Prognosförutsättningar

	2003	2004	2005	2006	2007
BNP världen ¹	3,7	4,7	4,1	4,0	3,9
HIKP EU 15 ²	2,0	1,9	1,8	1,9	1,8
Timlön i Sverige ³	3,5	3,4	3,5	3,5	3,5
TCW-index ²	128	126	124	123	123
Tysk långränta ⁴	4,1	4,3	4,8	5,0	5,2
Svensk långränta ⁴	4,6	4,7	5,1	5,3	5,5
Svensk kortränta ⁵	3,0	2,4	3,0	3,8	4,4

¹ Procentuell förändring.

² Årsgenomsnitt.

³ Kostnad, årsgenomsnitt.

⁴ 10-års statsobligation, årsgenomsnitt.

⁵ 6-månaders statsskuldväxel, årsgenomsnitt.

Källor: OECD, Statistiska centralbyrån, Medlingsinstitutet och Finansdepartementet.

Euroområdet ligger efter Förenta staterna i konjunkturcykeln och tillväxttakten bedöms öka från 1,9 % i år till 2,2 % nästa år. Den europeiska centralbanken (ECB) förutses börja höja styrräntan först nästa år. Utsikterna för de flesta övriga regioner är fortsatt goda. I Japan, där BNP i år väntas stiga med starka 4,1 %, sjunker dock tillväxten tillbaka till ca 2 % nästa år.

Föreliggande prognos bygger på förutsättningen att oljepriset faller tillbaka från sommars och den tidiga höstens mycket höga nivåer till 37 dollar per fat i slutet av 2004 och till 34

dollar per fat i slutet av nästa år. Detta är en högre oljeprisnivå än vad som förutsågs i vårpropositionen och leder till att den globala tillväxten dämpas något. En mindre expansiv ekonomisk politik till följd av ett högre resursutnyttjande innebär tillsammans med höga oljepriser till att den globala tillväxten minskar till 4,1 % nästa år. Eftersom en stor andel av den svenska exporten går till euroområdet, vars tillväxt ökar, sker ingen motsvarande dämpning av omvärldens efterfrågan på svenska exportvaror.

Den fortsatta oljeprisutvecklingen är en källa till osäkerhet i prognosen. Det kan inte uteslutas att oljepriserna blir avsevärt högre än vad som antagits. Högre oljepriser urholkar hushållens inkomster och konsumtionsutrymmet minskar. Högre oljepriser har också negativa effekter på företagets vinster. Kraftigt varierande oljepriser ökar dessutom osäkerheten vid investeringsbeslut och kan därför väntas leda till lägre investeringsnivåer än vad som annars vore fallet. Avgörande för vilken effekt ett högt oljepris får är vad det höga priset beror på. Drivs oljepriset upp av en fortsatt mycket stark efterfrågan och högre global tillväxt än förväntat är slutsatserna anorlunda, och mer positiva, än om det högre priset är utbudsrelaterat t.ex. på grund av en ökad global geopolitisk osäkerhet.

I avsnitt 12 analyseras närmare effekterna på svensk ekonomi om oljepriset skulle ligga på 55 dollar per fat t.o.m. 2007. Utgångspunkten för scenariot är att det finns kapacitetsbrister i samband med utvinning, transport och förädling av olja och att det tar lång tid att komma till rätta med dessa brister. Oljepriset är därför högt under en anpassningsperiod. Den viktigaste slutsatsen som kan dras är att effekterna på svensk tillväxt, inflation och sysselsättning är ganska små. Detta hänger samman med att den svenska ekonomins oljeberoende har minskat dramatiskt under de senaste 30 åren och att oljepriset i reala termer fortfarande är lågt i förhållande till situationen under oljekriserna på 1970- och 1980-talen.

Utöver risken för ett högt oljepris omgärdas prognosen av en viss osäkerhet om den fortsatta konjunkturutvecklingen i Förenta staterna. Den inkommande arbetsmarknadsstatistiken har under ett par månader varit svagare än väntat. Den övergripande konjunkturbilden är dock gynnsam och den mest troliga utvecklingen är att arbetsmarknaden visar förnyad styrka under de kommande månaderna.

En tredje osäkerhetsfaktor är vilken dollarkursutveckling som behövs för finansieringen av det amerikanska bytesbalansunderskottet. Prognosen bygger på bedömningen att en långsiktig hållbar utveckling kräver en relativt svag dollar under en längre period. Med en svagare dollar förbättras den amerikanska handelsbalansen och beroendet av utländskt kapital minskar. Dollarförsvagningen har hittills begränsats av att några asiatiska länder, däribland Kina, har bundit sina valutor till dollarn och därför köpt dollar. I prognosen antas att dollarn gradvis försvagas för att i slutet av 2005, och åren därefter, ligga runt 1,30 visavi euron. En snabbare eller kraftigare försvagning av dollarn skulle påverka konjunkturråterhämtningen i euroområdet och i Sverige negativt.

Den svenska ekonomin har påverkats mycket positivt av den internationella konjunkturråterhämtningen. Enligt de preliminära nationalräkenskaperna ökade BNP med 3,4 % i faktiska termer under det första halvåret 2004 jämfört med första halvåret 2003. Den goda tillväxten förklaras i hög grad av en stark exportutveckling och en förhållandevis låg import. Nettobidraget till tillväxten från utrikeshandeln uppgick till hela 2,3 procentenheter. Under det andra kvartalet stärktes dock även den inhemska efterfrågan, framför allt genom stigande investeringar, och gav ett lika stort tillväxtbidrag som utrikeshandeln.

Konjunkturinstitutets (KI:s) kvartalsbarometer för det andra kvartalet visar på ett fortsatt gott konjunkturläge i industrin. Det övergripande intrycket från barometern är dock att industrikonjunkturen framöver får ett något lugnare förlopp. Inköpschefernas index för juli och augusti kan ges en liknande tolkning. I de industrinära tjänstesektorerna, t.ex. datakonsulter, dataservice och uppdragsverksamhet, har efterfrågeläget enligt barometern påtagligt förbättrats under det senaste året. Inom övriga tjänstebanscher är konjunkturbilden mer splittrad.

Sveriges BNP bedöms i år öka med 3,5 % (se tabell 1.4). I tre avseenden är 2004 ett ovanligt konjunkturår. För det första leder exportens goda utveckling i förhållande till importen till ett stort tillväxtbidrag från utrikeshandeln. För helåret 2004 väntas det uppgå till 1,7 %. Man får gå tillbaka till 1995 för att hitta ett större tillväxtbidrag från utrikeshandeln. År 1995 var situationen annorlunda och det var föga förvånande att

utrikeshandeln drev tillväxten. Industrin hade mycket ledig kapacitet efter recessionsåren i början av 1990-talet och exportindustrin gynnades av att kronan hade försvagats kraftigt efter övergången till rörlig växelkurs. Samtidigt hölls hushållens konsumtion tillbaka av höga räntor och en svag inkomstutveckling, vilket dämpade importen.

Den goda exportutvecklingen 2004 hänger samman med den starka internationella konjunkturen. Den svenska exportindustrin stimuleras av att omvärldens efterfrågan, generellt sett, i år är mycket hög. Dessutom har svenska företag inom teleprodukt- och motorfordonsindustrin stora exportframgångar, vilket förstärker uppgången. I år väntas teleproduktexporten öka med ca 35 % och motorfordonsexporten med drygt 20 %. Industriproduktionen bedöms öka med 9 % (se tabell 1.2). Årets starka tillväxtbidrag från utrikeshandeln beror emellertid inte endast på en stark export utan också på en svag import, bl.a. en låg råvaruimport.

Det andra ovanliga inslaget i konjunkturbilden är att kalendereffekten är betydligt större än normalt. Kalendereffekten innebär bl.a. att de arbetade timmarna beräknas öka med 1 procentenhet mer än de annars skulle göra och att BNP-tillväxten tillfälligt höjs med 0,6 procentenheter. (För en mer utförlig diskussion av kalendereffekterna, se fördjupningsrutan i vårpropositionen, bilaga 1.)

Ett tredje särdrag är att sysselsättningen i år bedöms minska med 0,6 % samtidigt som BNP-tillväxten är god. Detta hänger i hög grad samman med de två omständigheter som nämndes ovan. Kalendereffekten förstärker tillväxten utan att sysselsättningen påverkas. Produktionsökningarna i industrin förklaras av en god produktivitetstillväxt. Årets kraftiga produktions- och exportökning kan realiseras trots att personalstyrkan förväntas minska. Den höga produktivitetstillväxten i industrin kan delvis förklaras av att industriföretagen utnyttjar bemanningsföretag och konsulter istället för att nyanställa¹ samt av omklassificeringar inom teleproduktindustrin.

¹ Personer som arbetar på bemannings- och konsultföretag klassificeras i allmänhet som sysselsatta i tjänstesektorn. Den positiva produktivitetseffekten i industrin förklaras av att förädlingsvärdet per timme i bemanningsföretagen i de flesta fall är avsevärt lägre än förädlingsvärdet per timme i den industriverksamhet där den inhyrda personen arbetar.

Tabell 1.2 Nyckeltal

	2003	2004	2005	2006	2007
KPI, dec–dec	1,4	0,9	2,1	2,0	2,0
UNDIX, dec–dec	1,7	1,3	1,2	–	–
Real disponibel inkomst ¹	–0,1	2,1	2,2	1,4	1,2
Sparkvot (nivå) ²	3,5	3,2	2,6	2,0	1,3
Industriproduktion ¹	1,9	9,0	5,0	4,1	3,7
Relativ enhetsarbetskostnad i industrin ^{1,3}	2,6	–5,6	–0,2	–	–
Antal sysselsatta ¹	–0,3	–0,6	0,8	0,8	0,7
Öppen arbetslöshet ⁴	4,9	5,6	5,1	4,4	4,2
Program ⁵	2,1	2,3	2,5	2,5	2,0
Reguljär sysselsättningsgrad ⁶	77,6	77,0	77,0	77,2	77,4
Handelsbalans ⁷	154	180	205	226	246
Bytesbalans ⁸	6,4	7,1	7,7	8,1	8,6
Offentligt finansiellt sparande ⁸	0,5	0,7	0,6	0,4	0,9

¹ Årlig procentuell förändring.

² Eget sparande, dvs. exklusive sparande i avtalspension.

³ I gemensam valuta, SEK.

⁴ Procent av arbetskraften.

⁵ Antalet personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program i procent av arbetskraften.

⁶ Antal sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i denna åldersgrupp.

⁷ Miljarder kronor.

⁸ Procent av BNP.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen, Riksbanken och Finansdepartementet.

Den mycket höga produktions- och exporttillväxten i vissa industribranscher i år beror bl.a. på ett uppdämt behov av ersättningsinvesteringar. Nästa år antas expansionstakten i teleprodukt- och motorfordonsindustrin mattas av något. Tillväxttalen förväntas dock förbli höga. Osäkerheten beträffande den fortsatta utvecklingen i dessa branscher är betydande. Sker ingen avmattning kan BNP-tillväxten bli högre än 3,0 % nästa år. En mer påtaglig dämpning av tillväxten kan inte heller uteslutas.

Exporten påverkas nästa år också av att den förväntade dollarförsvagningen leder till en starkare krona. Mätt i termer av det handelsvägda TCW-indexet beräknas kronan förstärkas från ca 127 i början av september till ca 123 i slutet av 2005. Sammantaget väntas exportens tillväxttakt bli något lägre nästa år. Parallellt ökar importtillväxten. Utrikeshandeln kommer således att ge ett betydligt mindre tillväxtbidrag 2005 än i år. Investeringsstillväxten och hushållens konsumtion fortsätter å andra sidan att förstärkas. Det förbättrade konjunkturläget och utökade statsbidrag innebär att den kommunala konsumtionen, i kalenderkorrigerade termer, växer snabbare

2005 än 2003 och 2004. Sammanfattningsvis ökar BNP i ungefär samma takt nästa år som i år, efter att årets tillväxttal har korrigerats för kalenderns inverkan.

Sysselsättningen brukar normalt sett följa BNP-utvecklingen med ca två kvartals fördröjning. Som diskuterades ovan förrycks detta samband i år av den stora kalendereffekten och av att den kraftiga produktionstillväxten i industrin inte åtföljs av en stigande industrisysselsättning.

Nästa år blir BNP-tillväxten mer sysselsättningsintensiv i och med att produktionstillväxten i tjänstesektorerna väntas öka. Sysselsättningen har under de senaste åren också hållits tillbaka av att många företag har förbättrat sina resultat genom långtgående kostnadsbesparingar och stor återhållsamhet med nyanställningar. Det höga rationaliseringstempot har bidragit till en mycket god produktivitetstillväxt. Företagen kommer även framöver att bedriva ett rationaliseringsarbete. Den höga rationaliseringstakt som har kännetecknat utvecklingen under senare tid bedöms dock inte vara långsiktigt hållbar. Därmed kommer produktivitetstillväxten att falla tillbaka något och efterfrågan kommer i högre grad att mötas med ökade insatser av arbetskraft.

Mot bakgrund av att ett antal indikatorer tyder på att arbetskraftsefterfrågan fortfarande är relativt svag förutses sysselsättningsuppgången bli tydlig först i början av 2005. Sysselsättningsutvecklingen nästa år understöds av de inkomstskattesänkningar och höjda statsbidrag till kommunerna som föreslås i denna proposition. Den öppna arbetslösheten som andel av arbetskraften bedöms ha nått sin högsta nivå andra kvartalet i år och väntas gradvis sjunka.

Ett uttryck för de senaste årens svaga arbetskraftsefterfrågan är löneutvecklingen. Lönerna ökade 2001 med 4,4 %. Därefter har löneökningstakten successivt minskat och i år väntas lönerna stiga med 3,4 %. Eftersom det finns gott om lediga resurser på arbetsmarknaden ökar nästa års sysselsättningsuppgång endast marginellt trycket på lönebildningen. Löneökningstakten bedöms 2005 uppgå till 3,5 %. Under medelfriståren 2006 och 2007 antas lönerna öka med 3,5 % per år. De senaste årens måttliga löneökningstakt i kombination med en god produktivitetstillväxt har bidragit till stigande vinster i näringslivet, vilket är positivt för investeringsutvecklingen de kommande åren.

Inflationen föll från nära 3,5 % i februari 2003 till -0,3 % i februari 2004. Den stora nedgången förklaras delvis av energiprisernas utveckling. Men även bortsett från energipriserna sjönk inflationen med nästan 2 procentenheter, vilket avspeglar såväl ett avtagande inhemskt inflationstryck som fallande priser på de internationella varumarknaderna och sjunkande importpriser.

Den inflationsuppgång som har kunnat noteras efter februari hänger samman med stigande energipriser på i första hand olja. Inflationen, exklusive energipriser, är alltså mycket låg men inte längre fallande.

Måttliga löneökningar och en god produktivitet utveckling innebär att kostnadstrycket i ekonomin väntas vara fortsatt lågt. Det inhemska inflationstrycket bedöms dock öka något allteftersom lediga resurser tas i anspråk och hushållens efterfrågan växer sig starkare. Den goda internationella konjunkturutvecklingen förutses leda till att internationella varupriser börjar stiga, men kronans förväntade förstärkning dämpar importpriserna. Sammantaget kan det underliggande inflationstrycket beskrivas som lågt men svagt stigande.

Den svenska penningpolitiken vägleds av ett inflationsmål. Inflationen mätt som förändringen i konsumentprisindex (KPI) över tolv månader skall uppgå till 2 % med ett toleransintervall på ± 1 procentenhet. Riksbanken har förtydligt att det är utvecklingen av UND1X som normalt styr utformningen av penningpolitiken. UND1X är Riksbankens mått på underliggande inflation där de direkta effekterna av förändrade räntor, indirekta skatter och subventioner har exkluderats från KPI. Riksbanken förutses anpassa penningpolitiken så att inflationen utvecklas i linje med målet på ett par års sikt.

UND1X väntas uppgå till 1,3 % i slutet av 2004 och till 1,2 % i slutet av 2005. I slutet av 2005 ger energipriserna ett svagt negativt bidrag till UND1X. Det underliggande inflationstrycket, mätt med UND1X exklusive energi, bedöms därför vara svagt stigande men under 2 %. Mot bakgrund av det låga inflationstrycket och bedömningen att det finns vissa lediga resurser i ekonomin i slutet av 2005, förutses penningpolitiken först nästa år behöva läggas om i en mindre expansiv riktning. Riksbankens viktigaste styrränta, den s.k. reporäntan, förutses uppgå till 3 % i slutet av 2005.

KPI ökar snabbare än UND1X nästa år och KPI-inflationen beräknas vara 2,1 % i slutet av 2005. Detta beror dels på stigande räntekostnader för egna hem till följd av högre räntor, dels på höjda indirekta skatter, främst inom ramen för den gröna skatteväxlingen. Räntorna och de direkta effekterna av indirekta skatterna beaktas i KPI men inte i UND1X.

1.1 Resursläget

Det är svårt att med någon större precision förutse konjunkturläget om två år eller längre fram i tiden. Kalkylerna för 2006 och 2007 baseras därför på en bedömning av det s.k. BNP-gapet 2005. BNP-gapet definieras som den procentuella skillnaden mellan den faktiska och den potentiella BNP-nivån. Om BNP-gapet är negativt finns det lediga resurser i ekonomin, vilket möjliggör en tillväxt som överstiger den potentiella tillväxttakten utan att inflationsproblemet uppstår. På motsvarande sätt innebär ett positivt BNP-gap att ekonomin måste växa långsammare än den potentiella tillväxttakten för att inte inflationen på sikt skall överstiga Riksbankens mål på 2 %.

Det låga inflationstrycket och de måttliga löneökningarna tyder på att det finns lediga resurser i ekonomin. Andra indikatorer, som den låga andelen företag med brist på arbetskraft samt företagets återhållsamma anställningsplaner, stöder bedömningen att det finns lediga resurser på arbetsmarknaden. BNP-gapet 2005 uppskattas till -0,5 % (se tabell 1.3). I vårpropositionen uppskattades gapet till -1 %. Denna revidering beror i första hand på att sysselsättningsuppgången 2005 nu bedöms bli starkare än enligt prognosen i vårpropositionen.

BNP-gapet kan definitionsmässigt delas upp i ett produktivitetsgap, ett medelarbetstidsgap och ett sysselsättningsgap. Varje gap uttrycker den procentuella skillnaden mellan faktisk och potentiell nivå. BNP-gapet 2005 består av ett sysselsättningsgap som är något mer negativt än BNP-gapet, ett medelarbetstidsgap som är något negativt och ett positivt produktivitetsgap. Eftersom sysselsättningsgapet gradvis antas slutas innebär detta att den faktiska sysselsättningsstillväxten 2006 och 2007 är högre än den potentiella. Parallellt med att sysselsättningsgapet slutas sjunker den öppna arbetslösheten för att 2007 uppgå till 4,2 %.

Tabell 1.3 Resursläget

Procentuell förändring om annat ej anges

	2003	2004	2005	2006	2007
Potentiell BNP	2,6	3,4	2,1	2,1	2,1
Faktisk BNP	1,6	3,5	3,0	2,5	2,3
Gap, procent	-1,4	-1,3	-0,5	-0,2	0,0
Potentiell produktivitet	2,5	1,9	2,0	2,0	2,0
Faktisk produktivitet	2,7	2,5	2,0	1,8	1,8
Gap, procent	-0,2	0,3	0,4	0,2	0,0
Potentiell medelarbetstid	-0,6	1,0	-0,4	-0,3	-0,3
Faktisk medelarbetstid	-1,1	1,6	0,1	-0,2	-0,3
Gap, procent	-1,2	-0,6	-0,1	0,0	0,0
Potentiell sysselsättning	0,5	0,6	0,5	0,4	0,3
Faktisk sysselsättning	-0,3	-0,6	0,8	0,8	0,7
Gap, procent	0,0	-1,1	-0,8	-0,3	0,0

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Bedömningarna av resursläget och den potentiella tillväxten innebär att BNP ökar i kalenderjusterade termer med 2,5 % år 2006 och med 2,3 % år 2007, vilket för bägge åren är något högre än den uppskattade potentiella tillväxten. Osäkerheten i bedömningarna är dock stor. Regeringen avser därför att under det närmaste året genomföra en analys av hur strukturella och institutionella förändringar har påverkat den svenska ekonomins potentiella produktionsförmåga.

I avsnitt 12 analyseras två sidoalternativ. I ett högtillväxtalternativ är sysselsättningsgapet större och den potentiella sysselsättningsstillväxten högre. I detta alternativ uppgår den reguljära sysselsättningsgraden till 80 % år 2007. I ett lågtillväxtalternativ är oljepriset under ett antal år högre än i baskalkylen. I detta scenario tar det längre tid att sluta BNP-gapet.

1.2 Finanspolitiken

Målet för de offentliga finanserna är ett överskott på 2 % i genomsnitt över en konjunkturcykel. Därmed stärks den finansiella förmögenhetsställningen, vilket skapar ett finansiellt utrymme att möta den demografiska utvecklingen under de närmaste decennierna.

Det finansiella sparandet beräknas till 0,7 % av BNP i år och till 0,6 % år 2005. BNP-gapet bedöms vara negativt såväl i år som nästa år. Det strukturella saldot är därför högre än det redovi-

sade och beräknas till 1,7 % i år och till 1,0 % nästa år. (För detaljer se avsnitt 11.5.) År 2007 uppgår det strukturella sparandet till 0,9 %. Saldomålet om ett överskott på 2 % över en konjunkturcykel gäller från och med år 2000. Det genomsnittliga finansiella sparandet från 2000 till 2007 beräknas till 1,4 %. Vid en bedömning av måluppfyllelsen måste hänsyn tas till att tidsperioden 2000–2007 inte kan anses utgöra en fullständig konjunkturcykel eftersom BNP-gapet i genomsnitt har varit negativt. År 2000 är det enda år då BNP-gapet bedöms ha varit positivt (se diagram 1.1).

Det finansiella sparandet stärks från 0,7 % i år till 0,9 % av BNP år 2007. Den expansiva penningpolitiken stimulerar dock efterfrågan. Förstärkningen av de offentliga finanserna beror på ett förbättrat konjunkturläge. Finanspolitikens inriktning, mätt som förändringen i det strukturella sparandet, bedöms i år vara något åtstramande och nästa år expansiv. Under åren 2006 och 2007 är den sammantagna effekten av finanspolitikens inriktning i stort sett neutral.

1.3 Försörjningsbalansen

Under andra halvåret 2003 förstärktes exporttillväxten efter en period av svag utveckling. Exportuppgången har fortsatt i år och under det första halvåret ökade, enligt de preliminära nationalräkenskaperna, *varuexporten* med 8,6 % jämfört med motsvarande period 2003. Accelerationen i exporten förklaras dels av exportframgångar för svensk industri i ett växande antal länder, dels på kraftigt ökad export av motorfordon och teleprodukter. Konjunkturinstitutets kvartalsbarometer visar på en god exportorderingång och förväntningar om en positiv utveckling under tredje kvartalet. År 2004 bedöms varuexporten av bl.a. dessa skäl öka med goda 9,9 %.

Omvärldens efterfrågan på svenska exportvaror, den s.k. världsmarknadstillväxten, ökar från 8,3 % i år till 8,5 % nästa år. De senaste årens starka produktivitetstillväxt och fallande enhetsarbetskostnader innebär vidare att exportindustrins konkurrenskraft är god. Dessa två faktorer talar för en fortsatt hög exporttillväxt nästa år. I prognosen beaktas även den förväntade förstärkningen av kronan och att tillväxten i branscherna motorfordon och teleprodukter kan

väntas dämpas. Dessa två faktorer håller tillbaka nästa års exporttillväxt något. Med hänsyn tagen till ovanstående förhållanden bedöms varuexporten 2005 öka med 7,6 %.

Varuimporten ökade med endast 4,5 % under det första halvåret 2004. Importen är normalt mycket följsam till exporten. Den ovanligt stora skillnaden det första halvåret kan till viss del förklaras av att företagen avvecklade sina lager och av en tillfälligt låg importtillväxt under första kvartalet av råvaror och fartyg.

Framöver förutses företagen åter öka sina lager. Inhemska efterfrågekomponenter med ett högt importinnehåll, som t.ex. maskininvesteringar, väntas också visa en stark utveckling. Dessa förhållanden, tillsammans med en fortsatt god exporttillväxt, talar för en importåterhämtning. Därtill bidrar kronans förväntade förstärkning till en dämpning av importpriserna, vilket bör stimulera importefterfrågan ytterligare. Av dessa skäl bedöms varuimporten öka med 6,5 % i år och med 7,7 % nästa år.

Efter en svag inledning 2004 väntas såväl exporten som importen av tjänster öka. Under 2003 uppgick *tjänstehandeln*s tillväxtbidrag till 0,4 %, vilket var ovanligt högt. I år och nästa år bedöms tillväxtbidragen ligga nära noll.

Efter att *investeringarna* har fallit tre år i rad 2001–2003 pekar de flesta tecken på stigande investeringar i år och nästa år. Vändningen är starkast i industrin. Vinstläget har påtagligt förbättrats, räntorna är låga och kapacitetsutnyttjandet ligger på en historiskt hög nivå. Eftersom den globala utvecklingen också är gynnsam är förutsättningarna för en stark investeringsuppgång goda. Industriinvesteringarna bedöms öka med 2,9 % i år och med 8,5 % nästa år.

Även i tjänstesektorn ökar investeringarna i år och nästa år. Bilden är dock splittrad. Investeringarna i de industrinära tjänstebanserna bedöms redan i år öka i god takt. Vad gäller byggandet av kommersiella lokaler har utvecklingen under ett antal år varit mycket svag. Nästa år väntas dock en blygsam uppgång. Sammantaget ökar investeringarna i tjänstesektorn med 1,8 % i år och med 3,3 % nästa år.

År 2003 ökade bostadsinvesteringarna med 3,6 %, vilket mot bakgrund av den låga investeringsnivån måste betecknas som en måttlig tillväxt. Den inkommande statistiken visar att såväl byggandet av flerbostadshus som småhus nu återigen ökar kraftigt. Efterfrågan på småhus och bostadsrätter stimuleras av det låga ränte-

läget och hushållens goda förmögenhetsställning. En hög efterfrågan har i sin tur resulterat i stigande priser på småhus och bostadsrätter, vilket ökar lönsamheten vid nyproduktion. Den investeringsstimulans till hyresrätter som infördes 2003 väntas ge positiva effekter i år och nästa år. Nybyggandet väntas stiga med nära 17 % i år. Det i vårpropositionen aviserade ROT-avdraget bedöms bidra till att ombyggnationerna ökar. De totala bostadsinvesteringarna, dvs. nybyggnation och ombyggnation, ökar i år med hela 9,8 % och nästa år med 4,2 %. Sett i ett längre perspektiv har antalet nybyggda lägenheter stigit från ca 12 000 i mitten av 1990-talet till, uppskattningsvis, nästan 26 000 år 2005.

Offentliga myndigheters investeringar förutses öka med ca 1,5 % i år och nästa år. Statens infrastruktursatsningar innebär att de statliga investeringarna ökar något från den höga nivå som etablerades 2002. Kommunernas ansträngda ekonomiska läge har resulterat i fallande investeringsvolymerna under de senaste åren. Den investeringsstimulans som utgår till kommunerna väntas tillsammans med ökade statsbidrag bidra till att de kommunala investeringarna återigen stiger nästa år.

Under det första halvåret tillgodosåg företagen inom handeln och industrin en del av efterfrågan genom att minska sina *lager*. Generellt sett är företagen nu nöjda med sin lagersituation och lagren kan väntas öka i takt med produktionen. Första halvårets lageravveckling väntas dock leda till att lagren i år dämpar BNP-tillväxten med 0,1 procentenheter. Nästa års lageruppbbyggnad ger ett positivt bidrag till BNP-tillväxten på 0,2 procentenheter.

Hushållens konsumtion ökade med nästan 2 % år 2003, trots oförändrade reala disponibla inkomster. De preliminära nationalräkenskaperna för första halvåret visade att konsumtionen var 2,4 % högre än motsvarande period 2003. De senaste tre årens konsumtionsuppgång består till största delen av en ökad konsumtion av varor. Detta hänger sannolikt delvis samman med att varupriserna har ökat mycket måttligt medan tjänstepriserna har ökat i snabbare takt.

Tabell 1.4 Försörjningsbalans

	Mdkr ¹ 2003	Procentuell volymförändring						
		2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Hushållens konsumtionsutgifter	1 195	0,4	1,4	1,9	2,4	2,7	2,0	2,0
Offentliga konsumtionsutgifter	691	0,9	3,2	0,6	0,9	0,8	0,6	0,1
Statliga	195	-1,6	4,1	0,6	0,5	-1,0	-0,5	-0,5
Kommunala	495	1,9	2,8	0,6	1,1	1,5	1,0	0,3
Fasta bruttoinvesteringar	383	-1,0	-3,0	-2,0	3,2	4,0	5,2	5,1
Näringsliv exkl. bostäder	261	-2,9	-7,1	-2,6	2,4	4,6	6,1	5,9
Bostäder	53	4,2	5,7	3,6	9,8	4,2	5,0	5,0
Myndigheter	69	4,5	9,7	-3,5	1,3	1,6	1,9	2,1
Lagerinvesteringar ²	8	-0,4	-0,2	0,2	-0,1	0,2	0,0	0,0
Export	1 066	0,2	1,2	5,5	8,8	7,5	6,1	5,9
Import	904	-2,5	-1,9	5,0	5,9	7,4	6,1	6,0
BNP	2 439	0,9	2,1	1,6	3,5³	3,0	2,5	2,3

¹ Löpande priser.

² Förändring uttryckt i procent av BNP föregående år.

³ Avser faktisk utveckling. Av BNP-tillväxten på 3,5 % 2004 är 0,6 procentenheter en effekt av att det 2004 är fler vardagar än 2003.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Priserna på varaktiga varor har t.o.m. fallit varje år sedan 1995. Den totala prisnedgången för varaktiga varor 1995–2003 är ca 15 %. Under samma period steg priserna på tjänster exklusive boende med ca 21 %. Det allra kraftigaste prisfallet kan noteras för elektronikprodukter. Under 2003 och 2004 föll elektronikpriserna med mellan 5 % och 12 % i årstakt. Prisfallet har accelererat i år. Till skillnad från varukonsumtionen har hushållens konsumtion av tjänster i stort sett legat på en oförändrad nivå sedan slutet av 2000. En marginell uppgång av tjänstekonsumtionen kunde noteras första halvåret 2004. Hushållens konsumtionsmönster förefaller således till viss del kunna förklaras med relativprisutvecklingen.

De flesta tecken tyder på att hushållens konsumtion även fortsättningsvis kommer att utvecklas väl. Hushållens förmögenhetsställning är god. Under 2003 och hittills under 2004 har stigande småhuspriser och en gynnsam börsutveckling medfört att såväl hushållens reala som deras finansiella förmögenheter förstärkts. Hushållens tillförsikt inför framtiden har stärkts under loppet av innevarande år. Den väntade sysselsättningsökningen nästa år bidrar till ökad konsumtion genom ökad optimism och stigande inkomster. De disponibla inkomsterna förutses öka med 2,1 % i år och med 2,2 % nästa år. Sänkta skatter bidrar med 0,6 procentenheter till nästa års tillväxt i disponibelinkomsterna. Hushållen påverkas även positivt av att arvs- och

gåvoskatten tas bort. Hushållens konsumtion bedöms öka med 2,4 % i år och med 2,7 % nästa år. Därmed faller sparkvoten något. Ett minskat sparande är dock naturligt mot bakgrund av att sparkvoten ökade kraftigt under 2001 och 2002, att hushållens förmögenhetsställning är stark och att hushållens framtidsoptimism ökar i takt med att situationen på arbetsmarknaden ljusnar.

De *statliga konsumtionsutgifterna* steg förra året med 0,6 %. Under första halvåret i år har konsumtionsutgifterna stigit med ca 0,5 %, vilket också väntas bli ökningen för helåret. Till ökningen av utgifterna bidrar reformen inom tandvårdsförsäkringen för äldre. Nästa år väntas konsumtionsutgifterna falla med 1 % i fasta priser.

Trenden med snabbt ökande *kommunala konsumtionsutgifter* bröts förra året då konsumtionstillväxten dämpades till 0,6 %. Ett stort antal kommuner har haft problem med att uppfylla kravet om en ekonomi i balans. För att vända underskotten till överskott inleddes under förra året besparingsprogram i många kommuner och landsting, vilka väntas få genomslag 2004. Det höga antalet vardagar i år leder till att den faktiska konsumtionsvolymen beräknas öka med 1,1 %, men den underliggande utvecklingen beräknas vara ca 1 procentenhet lägre.

En stark inkomstutveckling nästa år i kommunsektorn möjliggör en konsumtionsökning med 1,5 % samtidigt som det finansiella sparandet och resultatet stärks. För 2006 bedöms kon-

sumtionen kunna öka med 1,0 % i volym. Konsumtionstillväxten 2007 antas uppgå till 0,3 %, vilket är i takt med den demografiskt betingade utvecklingen av efterfrågan på kommunsektorns tjänster.

1.4 Tillväxtens och sparandets sammansättning

Tillväxtbidraget från utrikeshandeln faller tillbaka från 1,7 procentenheter i år till 0,6 procentenheter nästa år (se tabell 1.5). Växande tillväxtbidrag från hushållens konsumtionsutgifter och investeringar kompenserar utrikeshandelns fallande bidrag. Den inhemska efterfrågans tilltagande betydelse fördunklas något av kalendereffekten. Bortsett från denna effekt ökar tillväxtbidraget från den totala inhemska efterfrågan, dvs. lager, investeringar, hushållens konsumtion och offentlig konsumtion, från 1,4 procentenheter år 2004 till 2,4 procentenheter år 2005.

Tabell 1.5 Bidrag till BNP-tillväxt

Procentenheter

	2003	2004	2005	2006	2007
Hushållens konsumtionsutgifter	0,9	1,2	1,3	1,0	1,0
Offentliga konsumtionsutgifter	0,2	0,3	0,2	0,2	0,0
Fasta bruttoinvesteringar	-0,3	0,5	0,6	0,8	0,8
Lagerinvesteringar	0,2	-0,1	0,2	0,0	0,0
Netto utrikeshandel	0,6	1,7	0,6	0,5	0,5
Export	2,4	3,8	3,4	2,9	2,9
Import	-1,9	-2,2	-2,8	-2,4	-2,5
BNP	1,6	3,5	3,0	2,5	2,3

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Bruttosparandet väntas öka i den svenska ekonomin (se tabell 1.6). Stigande investeringar bidrar till att det reala sparandet ökar som andel av BNP. Ekonomins totala finansiella sparande, som i stort sett överensstämmer med bytesbalansen, ökar också. Den höga nivån på hushållens finansiella sparande förklaras av avtalspensionernas växande betydelse. Av det totala finansiella sparandet i hushållssektorn 2003 på 96 miljarder kronor utgjorde 61 miljarder sparande i avtalspensioner. Sparandet i avtalspensioner väntas öka under de kommande åren, vilket till viss del motverkar den förutsedda nedgången i hushållens direkta sparande. Företagens finansiella sparande utvecklas också mycket starkt. I

detta mått ingår dock den restpost som uppkommer på grund av att Riksbanken och nationalräkenskaperna redovisar olika utfall för det totala finansiella sparandet. År 2003 var det totala finansiella sparandet 26 miljarder högre enligt Riksbanken än enligt nationalräkenskaperna.

Tabell 1.6 Sparandets sammansättning

Löpande priser, procent av BNP

	2003	2004	2005	2006	2007
Realt sparande	16,0	15,9	16,1	16,4	16,8
Fasta investeringar	15,7	15,6	15,6	16,0	16,3
Lagerinvesteringar	0,3	0,3	0,5	0,5	0,5
Finansiellt sparande ¹	6,4	6,9	7,5	7,9	8,4
Offentlig sektor	0,5	0,7	0,6	0,4	0,9
Hushåll	3,9	3,6	3,4	3,3	2,9
Företag	2,0	2,6	3,5	4,2	4,6
Bruttosparande	22,4	22,8	23,6	24,3	25,2

¹ Enligt Riksbankens definition.

Källor: Statistiska centralbyrån, Riksbanken och Finansdepartementet.

1.5 Arbetsmarknaden

Under årets sju första månader minskade sysselsättningen med 31 000 personer jämfört med motsvarande period 2003. Sysselsättningsnedgången omfattar industrin, byggsektorn, tjänstesektorn och kommunerna.

Ledande indikatorer visar att arbetskraftsefterfrågan alltså är svag. Exempelvis har antalet nyanmälda lediga platser fortsatt att minska. Enligt KI:s barometer för andra kvartalet planerar de flesta företagen inom industri- och tjänstesektorerna en oförändrad eller minskad sysselsättning. Indikatorerna är emellertid inte fullt lika negativa som tidigare. Vissa industrinära tjänstebranscher, t.ex. uppdragsverksamhet och datakonsulter, har till och med tydligt expansiva anställningsplaner. Positivt är också att antalet varsel har tenderat att minska något.

Den allmänna konjunkturförbättringen bedöms på sikt leda till att arbetskraftsefterfrågan ökar. De ytterligare medel som tillförs kommunerna väntas bidra till en god kommunal sysselsättningstillväxt nästa år. Hushållens efterfrågan på tjänster, som under 2002 och 2003 varit återhållsam, bedöms successivt förstärkas. Antalet sysselsatta i tjänstesektorerna väntas bl.a. av detta skäl öka 2005. Industrisysselsättningen upphör att minska nästa år. Sammanfattningsvis

väntas årets prognoserade sysselsättningsminskning på 0,6 % vändas till en sysselsättningsuppgång på 0,8 % år 2005.

Antalet arbetade timmar förutses öka med 1 % i år. Eftersom sysselsättningen faller med 0,6 % stiger medelarbetstiden med hela 1,6 %. Förklaringen till uppgången i antalet arbetade timmar är att det är ovanligt många vardagar i år. Denna kalendereffekt uppskattas höja timmarna med 1 %. Även bortsett från effekten av antalet vardagar ökar dock medelarbetstiden, vilket beror på en lägre frånvaro, bl.a. till följd av sjukdom. Nästa år väntas sjukfrånvaron fortsätta att minska. Den minskade sjukfrånvarons positiva effekt på medelarbetstiden motverkas dock 2005 av införandet av det s.k. friåret och av att andra former av frånvaro bedöms öka. Sammantaget ökar medelarbetstiden med 0,1 % nästa år. Antalet arbetade timmar ökar nästa år med 1,0 %, dvs. i ungefär samma takt som sysselsättningen.

Arbetskraftsutbudets utveckling förutses vara dämpad under resten av 2004. Till dämpningen bidrar ett ökat antal deltagare i arbetsmarknadspolitiska program. Den öppna arbetslösheten beräknas som årsgenomsnitt uppgå till 5,6 % år 2004. Nästa års sysselsättningsökning väntas ge ett relativt kraftigt genomslag i den öppna arbetslösheten som sjunker till 5,1 %. Den måttliga tillväxten i arbetsutbudet beror bl.a. på befolkningens åldersmässiga sammansättning. Åldersgrupper med ett lågt arbetsutbud och en låg sysselsättningsgrad ökar som andel av den arbetsföra befolkningen.

1.6 Offentliga finanser

År 2003 uppgick den offentliga sektorns finansiella sparande till 12 miljarder kronor eller 0,5 % av BNP (se tabell 1.7). Trots att de offentliga utgifterna beräknas minska som andel av BNP under prognosperioden blir den offentliga sektorns finansiella sparande i det närmaste oförändrat som andel av BNP fram t.o.m. 2006. Det beror på att skatteinkomsterna också minskar som andel av BNP. Till nedgången bidrar de föreslagna skattesänkningarna men främst av att de viktigaste skatteunderlagen ökar långsammare än BNP. Den relativt starka tillväxten leds av exporten och industrin, särskilt under 2004 men även 2005. Detta gör att sysselsättningen inte

ökar i takt med tillväxten i ekonomin, och därmed gör inte heller skatteinkomsterna det.

Det finansiella sparandet fördelas 2004 mellan den offentliga sektorns delsektorer på så sätt att staten får ett underskott på 1,3 % av BNP medan ålderspensionssystemet visar ett överskott på 2 % av BNP. Den kommunala sektorn väntas vända de senaste årens underskott i det finansiella sparandet till ett litet överskott. För 2005 ökar det statliga underskottet samtidigt som pensionssystemets och den kommunala sektorns överskott ökar något. I slutet av prognosperioden förstärks den offentliga sektorns finansiella sparande något till 0,9 % av BNP genom en förstärkning av statens finanser.

Det strukturella sparandet beräknas vara högre än det redovisade fram t.o.m. 2006 eftersom resursutnyttjandet i ekonomin bedöms ligga under den långsiktigt hållbara nivån. När resursutnyttjandet gradvis ökar minskar skillnaden mellan det redovisade och det strukturella sparandet. Skillnaden försvinner när det s.k. BNP-gapet sluts 2007.

Den offentliga sektorns finansiella nettoskuld var negativ 2003, vilket innebär att värdet av de finansiella tillgångarna översteg skulderna. Det positiva sparandet medför en förstärkning av den finansiella ställningen, och nettoförmögenheten ökar under prognosperioden. Fördelningen av det finansiella sparandet mellan staten och ålderspensionssystemet medför att förbättringen av den finansiella ställningen sker genom ökade tillgångar i pensionssystemet. Underskottet i statens finansiella sparande innebär att skuldsidan i den offentliga sektorns balansräkning ökar under prognosperioden. Statsskulden ökar även som andel av BNP tillfälligt 2004 för att sedan, liksom den konsoliderade bruttoskulden, minska.

Tabell 1.7 Offentliga finanser

Procent av BNP

	2003	2004	2005	2006	2007
Inkomster	56,1	55,5	54,7	54,3	54,1
Skatter ¹	50,9	50,3	49,5	49,3	49,0
Utgifter	55,6	54,8	54,0	53,9	53,2
Finansiellt sparande	0,5	0,7	0,6	0,4	0,9
Strukturellt sparande	1,5	1,7	1,0	0,6	0,9
Konsoliderad bruttoskuld	52,0	51,7	50,5	50,0	49,0
Nettoskuld	-1,2	-2,2	-2,6	-2,9	-3,6

¹ Inklusiva skatter till EU.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

2 Internationell utveckling

Återhämtningen i den internationella ekonomin som inleddes under 2003 har under innevarande år breddats till att omfatta flera regioner och sektorer. Osäkerheten om hållbarheten i den ekonomiska uppgången har avtagit och utsikterna för den globala konjunkturen ser ljusa ut. Den positiva konjunkturutvecklingen väntas fortsätta under 2005.

Tillväxten i Förenta staterna och Asien är fortsatt gynnsam och även i euroområdet syns nu tydliga tecken på att konjunkturen har vänt uppåt. Tidigare var det främst en mycket expansiv ekonomisk politik som stimulerade tillväxten, framför allt i Förenta staterna, men den har nu i högre grad ersatts av mer självbärande faktorer.

Ett gemensamt drag för de största ekonomiska regionerna är att företagens investeringar utvecklas positivt, vilket indikerar att företagen har en ljusare syn på framtiden än tidigare. Framför allt i Förenta staterna och i Japan har investeringsökningarna varit betydande, men även i euroområdet har investeringscykeln bottnat och vänt uppåt efter drygt två år av fallande investeringar. Företagsförtroendet har också förbättrats betydligt.

Även i andra regioner är den ekonomiska utvecklingen positiv. Efterfrågan i Asien är fortsatt stark, framför allt i den kinesiska ekonomin som växer i mycket snabb takt. I Norden har låga räntor och skattelättnader bidragit till en betydande ökning av hushållens konsumtion, och även industrisektorn visar en positiv utveckling. I Latinamerika har tillväxten stärkts betydligt och stimulerats av höga råvarupriser och starkt inhemsk efterfrågan. Även i Ryssland har den ekonomiska tillväxten varit mycket god den senaste tiden, också där med stöd av höga råvarupriser samt en stark ökning av investeringar och hushållens konsumtion.

Efter att global BNP ökat med 3,7 % år 2003 väntas den sammantagna tillväxten fortsätta att stärkas under innevarande år och förbli gynnsam under 2005. Ökad efterfrågan och fortsatt gynnsamma monetära förhållanden bäddar för att investeringsklimatet förblir positivt. I Förenta staterna och i Japan, där investeringarna har ökat betydligt, väntas investeringsutvecklingen övergå i en mer trendmässig tillväxttakt. I euroområdet inleddes investerings-

uppgången betydligt senare och väntas fortsätta att stärkas successivt under det kommande året.

Utvecklingen av hushållens konsumtion har skiljt sig åt mellan regionerna de senaste åren men väntas utgöra en viktig drivkraft för tillväxten framöver. I Förenta staterna hölls konsumtionen under förra året upp bl.a. av den expansiva finanspolitiken. Den väntas fortsätta att utvecklas positivt till följd av att arbetsmarknadsläget förbättras och hushållens disponibelinkomster ökar. I euroområdet dämpades hushållens konsumtion under den senaste konjunkturedgången främst av ökat sparande och låg disponibelinkomstutveckling. Trots den svaga tillväxten försämrades inte arbetsmarknaden i någon betydande omfattning. Konsumtionen väntas även i euroområdet utvecklas positivt framöver, men uppgången beror främst på att framtidsutsikterna förbättrats och konsumentförtroendet har stärkts. I Japan har hushållens konsumtion länge varit dämpad och även om den i högre grad än tidigare väntas bidra till tillväxten framöver bedöms ökningen förbli måttlig.

Sammantaget väntas global BNP öka med 4,7 % år 2004 för att sedan dämpas till 4,1 % år 2005 då inflationen ökar och penningpolitiken gradvis stramas åt. Styrräntorna väntas dock höjas i relativt måttlig takt då inflationen hålls tillbaka av att det även nästa år finns lediga resurser i världsekonomin.

Utsikterna för svensk export har förbättrats betydligt i takt med att den globala konjunkturen har stärkts. År 2003 var världsmarknadstillväxten, den handelsviktade efterfrågan som svenska exportföretag möter, endast 4,6 %. I år väntas världsmarknadstillväxten uppgå till 8,3 % och 2005 till 8,5 %.

Efter att efterfrågan på olja har fortsatt att stiga finns nu tecken på att den globala oljeförbrukningen börjar närma sig taket för de oljeproducerande ländernas produktionskapacitet. Oljepriset har i samband med detta stigit kraftigt och situationen har förvärrats av det geopolitiska läget och osäkerheten kring det ryska oljebolaget Yukos. Den nuvarande mycket höga oljeprisnivån väntas inte bli bestående, men bedöms leda till att den globala tillväxten blir marginellt lägre än vad som vore fallet om oljepriset låg inom OPEC:s prisband på 2228 dollar. Skulle oljepriset ligga kvar på nuvarande nivå året ut finns det dock risk för att den

globala konjunkturförstärkningen dämpas ytterligare.

En annan risk för den globala ekonomiska utvecklingen är om läget på arbetsmarknaden inte fortsätter att förbättras som förväntat. Det skulle få negativa effekter på hushållens konsumtion med en mindre positiv utveckling av den globala ekonomin som följd. Sammantaget bedöms dock riskbilden för prognosen av den internationella ekonomin vara balanserad.

Tabell 2.1 BNP-tillväxt, KPI och arbetslöshet

Procentuell förändring

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Bruttonationalprodukt						
Världen	2,8	3,7	4,7	4,1	4,0	3,9
Sverige	2,1	1,6	3,5	3,0	2,5	2,3
Förenta staterna	1,9	3,0	4,4	3,5	3,5	3,5
Japan	-0,3	2,5	4,1	2,0	1,6	1,6
EU 25	1,1	0,9	2,3	2,4	2,5	2,5
Euroområdet	0,9	0,5	1,9	2,2	2,3	2,4
Tyskland	0,2	-0,1	1,5	1,7	2,3	2,3
Frankrike	1,1	0,5	2,4	2,3	2,5	2,5
Italien	0,4	0,4	1,1	1,9	1,9	1,9
Storbritannien	1,6	2,2	3,2	2,7	2,4	2,4
Norden	1,7	1,1	2,7	2,7	2,2	2,1
Danmark	1,0	0,4	2,1	2,4	2,3	2,3
Finland	2,3	1,9	2,9	3,1	1,8	1,8
Norge	1,4	0,3	2,7	2,5	1,8	1,7
Konsumentpriser¹						
Japan	-1,0	-0,3	-0,2	-0,1	0,1	0,2
Euroområdet	2,3	2,1	2,1	1,9	1,9	1,9
Förenta staterna	1,6	2,3	2,6	2,2	2,2	2,2
Arbetslöshet, procent av arbetskraften²						
Japan	5,4	5,3	4,7	4,6	4,8	4,8
Euroområdet	8,4	8,9	9,0	8,8	8,5	8,4
Förenta staterna	5,8	6,0	5,5	5,1	4,9	4,7
Marknadstillväxt, bearbetade varor						
	3,0	4,6	8,3	8,5	7,4	6,9

¹HIKP för euroområdet och KPI för Förenta staterna och Japan.

²ILO-definitionen för euroområdet och nationell definition för Förenta staterna och Japan.

Källor: Nationella källor, Eurostat och Finansdepartementet.

2.1 Utvecklingen i Europa

Euroområdet

I mitten av 2003 inleddes en försiktig återhämtning i euroområdet i huvudsak driven av uppgången i den globala efterfrågan. Under

första hälften av innevarande år har konjunktoren stärkts ytterligare och tillväxtutsikterna för nästa år tyder på en fortsatt god konjunktur. BNP-tillväxten väntas i år uppgå till 1,9 % och till 2,2 % nästa år.

Förra årets återhämtning i den internationella konjunktoren innebar förbättrade exportutsikter. Trots att euron samtidigt stärktes gav utrikeshandeln under hösten ett betydande positivt bidrag till tillväxten. En mycket svag inhemsk efterfrågan resulterade dock i att uppgången blev blygsam jämfört med utvecklingen i Förenta staterna och i flertalet asiatiska länder.

Hushållens konsumtion har sedan 2001 hämmats av att hushållen i stigande grad valt att öka sitt sparande samtidigt som hushållens disponibla inkomster utvecklats svagt. Den stigande sparkvoten kan sannolikt förklaras av att utsikterna för arbetsmarknaden försämrades i takt med att konjunktoren vände nedåt och av en ökad osäkerhet kring uthålligheten i framtida pensions- och sjukförsäkringssystem i flertalet medlemsländer.

Efter drygt två år av negativ investeringstillväxt har investeringarna vänt svagt uppåt. Under den senaste konjunkturedgången har investeringsfallet i euroområdet varit mindre brant än vid tidigare konjunktursvackor och i jämförelse med utvecklingen i Förenta staterna. Investeringsuppgången väntas därför följa ett relativt flackt förlopp.

Under första hälften av innevarande år har konjunktoren stärkts och tillväxten i ekonomin breddats. Hushållens konsumtion som tidigare haft en återhållande inverkan på tillväxten vände uppåt i början på året. Flera tecken tyder på att tillväxten inte längre enbart drivs av en konjunkturförstärkning i omvärlden utan även av en ökad inhemsk efterfrågan.

För den resterande delen av år 2004 förväntas exporten fortsätta att utvecklas positivt till följd av en god tillväxt i den globala handeln. Gynnsamma exportutsikter och en ökad inhemsk efterfrågan väntas leda till att investeringstakten tilltar. På kort sikt väntas företagets vinstmarginaler öka i takt med att produktiviteten stiger och till följd av en nedväxling av löneökningstakten.

Under 2005 förutses BNP växa strax över den potentiella tillväxttakten. I takt med att lediga resurser tas i anspråk och läget på arbetsmarknaden förbättras förutses en åtstramning av

penningpolitiken. Strukturella problem och ansträngda offentliga finanser, främst i de tre största ekonomierna i euroområdet, förutses bidra till att tillväxten de närmaste åren blir lägre i euroområdet än i EU som helhet.

Det försämrade läget på arbetsmarknaden har sannolikt verkat återhållande på hushållens konsumtion men ökningen av antalet arbetslösa har varit relativt måttlig trots de senaste årens mycket svaga tillväxt. I takt med att uthålligheten i konjunkturuppgången befästs väntas sysselsättningstillväxten stärkas, vilket förutses leda till stigande konsumentförtroende och i förlängningen en förbättring av konsumtionstillväxten. Arbetslösheten väntas minska först under nästa år och fallet i arbetslösheten väntas bli relativt måttligt.

Sammantaget bedöms osäkerheten kring uthålligheten i konjunkturuppgången ha minskat jämfört med i våras och förutsättningarna för en självbärande tillväxt har stärkts. Utvecklingen av oljepriset utgör, likt i andra regioner, den huvudsakliga nedåtricken i prognosen. Samtidigt kan den positiva effekten av den uppåtgående trenden i ekonomin ha underskattats och BNP-tillväxten bli starkare än vad som förutsetts i prognosen.

Storbritannien

I Storbritannien vände konjunkturen uppåt redan under andra kvartalet förra året. Uppgången har varit betydligt starkare än i euroområdet. Den starka konjunktur-utvecklingen förutses fortsätta i år och nästa år. BNP-tillväxten bedöms uppgå till 3,2 % i år och till 2,7 % nästa år. Hushållens konsumtion har utgjort den huvudsakliga drivkraften för tillväxten. I takt med en förbättrad global konjunktur i kombination med en svagare växelkurs har exportindustrin stärkts. Även företagens investeringar väntas öka i år och under nästa år. Mot bakgrund av att penningpolitiken successivt stramats åt förutses konsumtionstillväxten hos hushållen avta framöver. Högre räntor väntas också leda till en mer dämpad utveckling av fastighetspriserna. Inflationen förväntas på kort sikt bromsas något för att under 2006–2007 åter närma sig målet på 2 %.

Norden

Den viktigaste drivkraften för den ekonomiska tillväxten i Norden är hushållens konsumtion. Den globala konjunkturförstärkningen medför emellertid att uppgången breddas genom att utsikterna för exportindustrin successivt förbättras och investeringarna ökar.

Även om den ekonomiska utvecklingen var svag i Danmark under 2003 finns det goda förutsättningar för ökad tillväxt framöver. Hushållens konsumtion, understödd av sänkta inkomstskatter och låg inflation, är en viktig drivkraft. En förbättrad internationell konjunktur stärker också utsikterna för den danska exporten, vilket tillsammans med ökat kapacitetsutnyttjande stimulerar investeringarna framöver. Utvecklingen på arbetsmarknaden ser allt bättre ut vilket lägger en grund för stärkt förtroende och ökad konsumtion. BNP-tillväxten väntas uppgå till 2,1 % år 2004 och 2,4 % år 2005.

Även i Finland är utsikterna goda för ökad ekonomisk tillväxt. Goda löneökningar, låg inflation och sänkta inkomstskatter ökar de finska hushållens disponibla inkomster och konsumtion. Även den internationella konjunkturförstärkningen väntas bidra genom ökad finsk export och sedermera även ökad investeringsvilja. En viss osäkerhet råder kring elektronikindustrins exportutveckling. Exporten i Finland gynnas dock av relativt stor närvaro på snabbväxande marknader i Asien och Östeuropa. BNP-tillväxten väntas uppgå till 2,9 % år 2004 och 3,1 % år 2005.

I Norge, där den ekonomiska utvecklingen var svag under 2003, förväntas ekonomin utvecklas betydligt gynnsammare åren framöver. Främst är det hushållens konsumtion, som tack vare löneökningar, låg inflation och lågt ränteläge, ökar framöver. I likhet med Danmark och Finland ger uppgången i den internationella konjunkturen även goda förutsättningar för ökad export. Lågt ränteläge och ökat kapacitetsutnyttjande bedöms även leda till att investeringarna kommer igång, trots att vissa branscher fortfarande har problem med viss överkapacitet. BNP-tillväxten väntas uppgå till 2,7 % år 2004 och 2,5 % år 2005.

2.2 Förenata staterna

Under det senaste året har konjunkturen i Förenata staterna stärkts betydligt till följd av den mycket expansiva ekonomiska politiken. Mycket av den ekonomisk-politiska stimulansen bedöms ebba ut under 2005. Den finanspolitiska stimulansen har redan minskat betydligt och en försiktig penningpolitisk åtstramning har inletts.

Den dämpning av efterfrågan som i viss mån skedde i början av sommaren synes dock vara av tillfällig art och förutsättningarna för att den gynnsamma ekonomiska utvecklingen fortsätter är alltjämt goda.

Det finns goda skäl att anta att det senaste årets starka investeringsutveckling håller i sig ytterligare en tid. Företagens vinster fortsätter att stiga i allt högre grad till följd av stigande intäkter. Förhållandet mellan företagens kassaflöde och investeringsutgifter är mycket gynnsamt och företagen kan i hög utsträckning finansiera sina investeringskostnader med eget kapital. Förtroendet bland företagen har förbättrats avsevärt jämfört med för ett år sedan och ligger på en hög nivå i ett historiskt perspektiv. Trots den senaste tidens starka investeringstillväxt synes inte investeringsvolymen i förhållande till den övriga ekonomin avvika från den långsiktigt trendmässiga ökningen.

Förutsättningarna för hushållens konsumtionsutveckling är också goda. Även om en viss dämpning tycks ha skett den senaste tiden så har situationen på arbetsmarknaden förbättrats avsevärt. Särskilt stark var sysselsättnings-tillväxten under våren. Den totala sysselsättningen har enligt företagens lönestatistik ökat med drygt 1,5 miljoner arbetstillfällen det senaste året. Arbetslösheten har minskat tydligt.

En ökad efterfrågan på arbetskraft förutses leda till att lönerna stiger snabbare och till en fortsatt stigande sysselsättning. Därmed stärks de disponibla inkomsterna. Hushållens finansiella situation har fortsatt att förbättras till följd av börsuppgången sedan början av 2003 och fortsatt stigande fastighetsvärden. Förmögenhetssituationen har därför förbättrats trots att skulderna har fortsatt att stiga. Hushållens förtroende har stärkts.

En viktig drivkraft för konjunkturen framöver är de fortsatt expansiva monetära och finansiella förhållandena för både hushåll och företag. Räntorna är fortsatt låga även om en

penningpolitisk åtstramning har inletts. Den fortsatt gynnsamma produktivitetsutvecklingen utgör dock en återhållande faktor på inflationen och det finns tecken på att vissa tillfälliga effekter hållit uppe den underliggande prisutvecklingen tidigare i år. En mycket stor andel av hushållen har dessutom lagt om sina lån och bundit dessa till en mycket låg ränta och är därför skyddade när räntorna stiger. Företagens finansieringskostnader är låga till följd av den låga räntan på företagsobligationer. Den försvagning av dollarn som skett de senaste åren bidrar tillsammans med en ökad internationell efterfrågan till en stimulans för exportsektorn. De höga vinsterna innebär att företagen fortsatt har möjlighet att både nyanställa och investera.

BNP-tillväxten förutses bli 4,4 % i år för att sedan minska till 3,5 % nästa år till följd av att den ekonomisk-politiska stimulansen klingar av.

Riskbilden bedöms vara balanserad. Det kan inte uteslutas att tillväxten blir starkare än vad som förutses i ljuset av det mycket höga förtroendet och den starka vinstutvecklingen bland företagen. Detta kan innebära att arbetsmarknaden och hushållens konsumtions-efterfrågan växer snabbare än väntat. Å andra sidan har den snabba uppgången i oljepriset haft en dämpande inverkan på hushållens konsumtionsutrymme. Om oljepriset ligger kvar på sommarens höga nivå under en längre tid kommer efterfrågeutvecklingen att dämpas. Dessutom kvarstår osäkerheten om de offentliga finanserna. En viss förbättring har skett till följd av att den starkare tillväxten givit upphov till snabbt ökade skatteintäkter. Det finns dock underliggande förändringar som talar i motsatt riktning inte minst på längre sikt. Fortsatt stigande försvarsutgifter skulle motverka de positiva tillväxteffekterna på de offentliga finanserna. En försämring av de offentliga finanserna skulle kunna ge negativa effekter på förtroendet och de långa räntorna kan stiga snabbare än väntat. Detta skulle verka dämpande på konjunkturen.

2.3 Utvecklingen i Asien

Japan

Konjunkturen i Japan, som vände uppåt på allvar under 2003, har fortsatt att stärkas under det första halvåret i år och tillväxten 2004 väntas bli

den högsta sedan 1990. Det är främst de privata investeringarna som driver tillväxten tillsammans med en ökning av exporten, framför allt till Kina. Investeringsstillväxten är en följd av att företagens vinster har ökat, främst bland stora exportorienterade tillverkningsföretag. Vinsterna ökar både som en effekt av att företagen genomfört rationaliseringar under en längre tid och till följd av den starkare efterfrågan från omvärlden. Under de senaste månaderna har även hushållens konsumtionsutgifter bidragit allt mer till BNP-tillväxten.

Japans BNP-tillväxt väntas fortsätta att öka i relativt snabb takt under det andra halvåret i år, främst till följd av återhämtningen i den globala ekonomin och goda förutsättningar för företagen att fortsätta att investera. Den senaste tidens mycket starka investeringstakt bedöms dock inte vara hållbar utan väntas dämpas något framöver. Maskinorderingången, som är en god indikator för den kommande investeringsutvecklingen, vittnar redan om en dämpning. Vidare ser hushållens konsumtion fortfarande ut att i stor utsträckning finansieras genom minskat sparande vilket gör hållbarheten osäker. Även om konsumentförtroendet stärkts och läget på arbetsmarknaden förbättrats något faller fortfarande lönerna.

BNP-tillväxten väntas uppgå till 4,1 % i år för att sedan dämpas betydligt till 2,0 % redan 2005 då cykliska effekter avtar samtidigt som underliggande strukturella problem kvarstår, såsom deflation, ineffektiv kreditgivning, omfattande budgetunderskott och en stor och snabbt stigande offentlig skuld. Deflationen som varat i drygt fem år väntas dock vändas i svag inflation under prognosperioden.

Övriga Asien

Den ekonomiska utvecklingen i Asien exklusive Japan är mycket stark och utsikterna för fortsatt hög tillväxt är goda. Det är främst en ökning av exporten som driver tillväxten, bl.a. stimulerad av fördelaktiga valutakurser och återhämtningen i IT-sektorn. Även den inhemska efterfrågan bidrar nu allt mer i flertalet länder.

Tillväxten är särskilt stark i Kina där främst investeringarna har ökat betydligt. BNP ökade med 9,1 % år 2003 och har fortsatt att utvecklas mycket starkt. Oro för överhettning i den kinesiska ekonomin har lett till att landets regering vidtagit dämpande åtgärder som fått effekt framför allt på den osedvanligt höga

investeringsstakten. Investeringarna i Kina väntas dock fortsätta att utgöra en av de främsta drivkrafterna för den kinesiska tillväxten då investeringsviljan är hög. Även hushållens konsumtion ökar stadigt i Kina och väntas i allt högre grad bidra till tillväxten framöver.

Även i Indien är den ekonomiska utvecklingen fortsatt mycket god. Även om tillväxten väntas dämpas något i år jämfört med förra årets mycket starka tillväxt på 7,2 %, väntas den ligga kvar på en hög nivå under prognosperioden.

Vidare har den positiva ekonomiska utvecklingen i de sydasiatiska länderna fortsatt att stärkas och även tillväxten i NIC-länderna² ser nu ut att öka kraftigt. Exporten utgör en viktig drivkraft i dessa länder, vilken till stor del stimuleras av den starka efterfrågan från Kina, men tillväxten drivs också av en tilltagande ökning av den inhemska efterfrågan.

Den sammantagna BNP-tillväxten för Asien exklusive Japan väntas uppgå till 7,4 % år 2004 för att sedan dämpas till 6,6 % år 2005.

2.4 Den svenska världsmarknadstillväxten

Till följd av den förbättrade globala konjunktursituationen har de internationella förutsättningarna för den svenska exporten förbättrats avsevärt. Världsmarknadstillväxten, dvs. ökningen av den handelsviktade importefterfrågan på bearbetade varor som de svenska exportföretagen möter, beräknas ha varit 4,6 % år 2003. Mot bakgrund av de positiva tecknen i världshandeln och den positiva globala konjunkturutvecklingen, inte minst i Förenta staterna, Asien och i viss mån euroområdet, väntas världsmarknadstillväxten öka till 8,3 % år 2004 och till 8,5 % år 2005.

2.5 Oljepriset

Världsmarknadspriset på råolja har stigit avsevärt sedan i början på 2002. Under augusti månad i år steg priset på Brentolja till som högst ca 45

² Taiwan, Hongkong, Singapore och Sydkorea

dollar per fat och i början av september låg priset kvar över 40 dollar per fat.

Uppgången i oljepriset beror på flera faktorer (se fördjupningsruta på sidan 25), men i grunden ligger en oväntat kraftig uppgång i efterfrågan från främst Kina. Den kraftiga uppgången i efterfrågan har medfört att den globala produktionen på kort sikt börjar närma sig kapacitetstaket. Den osäkra geopolitiska situationen i Mellanöstern med risk för produktionsstörningar genom attentat, och problemen med det ryska oljebolaget Yukos, har ytterligare ökat risken för en global brist-situation.

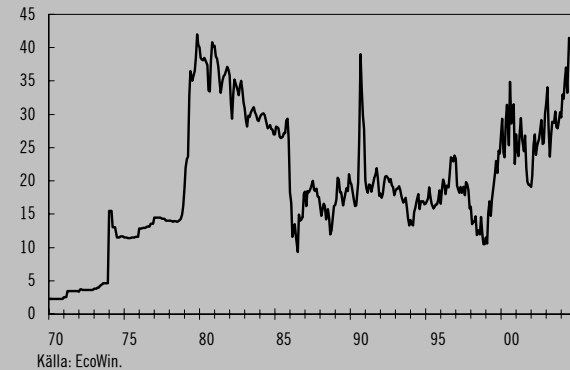
Oljepriset bör dock falla tillbaka i takt med att den globala produktionskapaciteten byggs ut. Prognosen för priset på Brentolja är 37 dollar i slutet på 2004 och 34 dollar i slutet på 2005.

Det höga råoljepriset

Världsmarknadspriset på råolja har stigit avsevärt sedan i början på år 2002. Priset föll tillbaka i juni i år, men steg åter kraftigt under sommaren. Under augusti månad steg priset på Brentolja till som högst ca 45 dollar per fat och i början av september låg priset på Brentolja kvar över 40 dollar per fat.

Pris på råolja, Brent

USD/fat

Det kan inte uteslutas att oljepriset förblir högt, även om mycket talar för att det successivt bör falla tillbaka i takt med att den globala produktionskapaciteten byggs ut. Flera faktorer har bidragit till sommarens höga oljepris, men i grunden ligger en oväntat kraftig uppgång i efterfrågan från främst Kina parallellt med fortsatt hög efterfrågan i Förenta staterna. Enligt statistik från det internationella energiorganet IEA steg efterfrågan i Kina med drygt 20 % i årstakt under det första halvåret i år. Kina står i dagsläget för ca 8 % av den globala förbrukningen. Även om produktionen av råolja fortfarande överstiger efterfrågan enligt IEA, har den kraftiga uppgången i efterfrågan medfört att den globala produktionen på kort sikt börjar närma sig kapacitetstaket. En fortsatt kraftig tillväxt i efterfrågan skulle i värsta fall kunna medföra att utbudet inte räcker för att tillgodose efterfrågan.

Den osäkra politiska situationen i Mellanöstern med risk för produktionsstörningar och problemen med det ryska oljebolaget Yukos har ytterligare ökat risken för en global bristsituation. Den ansträngda kapacitetssituationen avser inte bara produktionen av råolja. Kapacitetsproblem verkar även finnas inom såväl distributionen som raffinaderiverksamheten. Den osäkra situationen har

bidragit till att det spekulativa inslaget i prisbildningen har ökat, vilket ytterligare har drivit upp oljepriset.

Kortsiktigt förutses priset på Brentolja ligga kvar runt 40 dollar per fat med fortsatt kraftiga svängningar i priset vid eventuella nyheter om produktionsstörningar och kapacitetsproblem. Baserat på IEA:s prognoser över utbud och efterfrågan talar ändå det mesta för att utbudet av råolja kommer att vara tillräckligt för att tillgodose den globala efterfrågan under 2004 och 2005. När detta bekräftas t.ex. genom att lagerstatistiken utvecklas positivt under hösten, bör priset på Brentolja falla tillbaka till mellan 35 och 40 dollar. På längre sikt förväntas oljepriset falla tillbaka eftersom nuvarande prisnivåer bör stimulera till en ökad utbyggnad av produktionskapaciteten. Sammantaget borde det motivera att priset på Brentolja faller till 30–35 dollar per fat på några års sikt. Däremot kommer oljepriset sannolikt att fortsätta ligga kvar över 30 dollar per fat även på längre sikt. Skälet är främst den geopolitiska osäkerheten i Mellanöstern som motiverar en högre riskpremie.

Effekterna av dagens oljepris på den reala ekonomin ska inte överdramatiseras. Mätt i reala termer är oljepriset avsevärt lägre idag jämfört med i början på 1980-talet. Samtidigt har oljeberoendet minskat kraftigt både inom OECD och i Sverige jämfört med 1980. Den svenska importen av olja i procent av BNP har minskat från 5,1 % år 1980 till 1,4 % år 2000.

Oljeberoende i OECD och Sverige 1980 och 2000

	OECD		Sverige	
	1980	2000*	1980	2000
Oljeimport, % av export	20,6	6,4	21,0	3,7
Oljeimport, % av BNP	3,4	1,0	5,1	1,4

*) Exklusive Mexiko, Sydkorea, Polen, Slovakien, Tjeckien och Ungern.

Källa: Energimyndigheten.

Därutöver är skatteandelen av priserna på petroleumprodukter i detaljhandelsledet avsevärt högre idag än 1980. Uppgången i råoljepriset får därigenom inte samma procentuella genomslag på priserna i detaljhandelsledet. Även detta bidrar till att dämpa den reala effekten av prisuppgången på råolja.

3 Kapitalmarknaderna

Den amerikanska centralbanken, Federal Reserve, har under sommaren höjt styrräntan med 0,50 procentenheter till 1,50 %. Därmed har en normalisering av styrräntan inletts efter en lång period av mycket expansiv penningpolitik. Åtstramningen av den amerikanska penningpolitiken föranleds av en fortsatt god tillväxt i den amerikanska ekonomin. Tillväxten har det senaste halvåret breddats och fördjupats till att även omfatta arbetsmarknaden. Dessutom har det skett en viss uppgång i inflationen. Parallellt med den starkare globala ekonomiska utvecklingen har även de internationella obligationsräntorna stigit.

Både i euroområdet och i Förenta staterna fortsätter företagens vinster att förbättras. Även om kostnadsbesparingar alltjämt bidrar till resultatförbättringen får stigande försäljning allt större betydelse för vinstutvecklingen. Trots den positiva utvecklingen för företagen har de internationella aktiemarknaderna utvecklats svagt under året, framförallt i Förenta staterna. Sannolikt ligger osäkerhet om takten i åtstramningen av den amerikanska penningpolitiken och ett stigande världsmarknadspris på råolja bakom den svaga utvecklingen på aktiemarknaderna.

Under våren stärktes dollarn åter efter att ha försvagats under 2003. Allt tydligare signaler om att den amerikanska centralbanken skulle börja strama åt penningpolitiken bidrog till apprecieringen av dollarn. Det stora underskottet i den amerikanska bytesbalansen är sannolikt en viktig förklaring till dollarns trendmässiga försvagning de senaste åren. Bedömningarna av bytesbalansunderskottets effekter på dollarkursen är högst osäkra. Denna osäkerhet bidrar i sin tur till att dollarn fluktuerar relativt kraftigt mot andra valutor, t.ex. euron.

Trots ett stort överskott i handeln med utlandet stärks den svenska kronan inte i någon större omfattning eftersom överskotten i bytesbalansen motverkas av ett nettoutflöde av finansiellt kapital. Efter att kronan noterades till sin starkaste kurs i december 2003, då det handelsviktade TCW-indexet var 123,4, har kronan försvagats till ca 126,5 i början av september i år.

De senaste årens utveckling med minskad ränteskillnad mellan statsobligationer och företagsobligationer verkar nu ha brutits. Även om

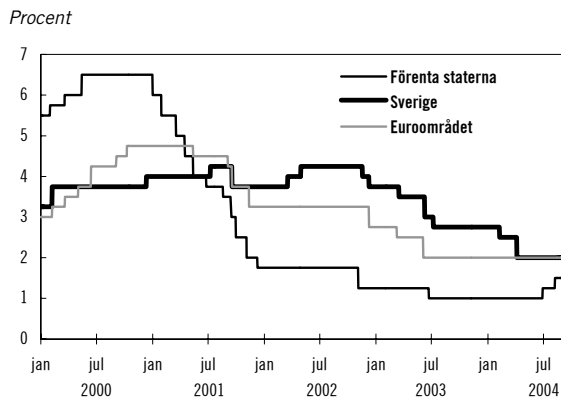
ränteskillnaden ännu inte har ökat nämnvärt innebär den internationella uppgången i obligationsräntorna under första halvåret i år att företagens lånekostnader åter stiger. Trots högre räntenivåer är de globala finansiella förhållandena alltjämt expansiva och bör därigenom kunna bidra till en fortsatt gynnsam ekonomisk utveckling i världen under de närmaste åren.

En fortsatt åtstramning av den amerikanska penningpolitiken är att vänta i år och nästa år. Även om de ekonomiska utsikterna ser ljusare ut också i euroområdet finns det fortsatt lediga resurser och inflationstakten är måttlig eller låg. Därför förutses den europeiska centralbanken (ECB) och Riksbanken lämna styrräntorna oförändrade på nuvarande nivåer under resten av året. En åtstramning av penningpolitiken bedöms inledas först under 2005. I takt med en stramare penningpolitik kommer de internationella obligationsräntorna att fortsätta stiga från nuvarande nivåer både i år och nästa år.

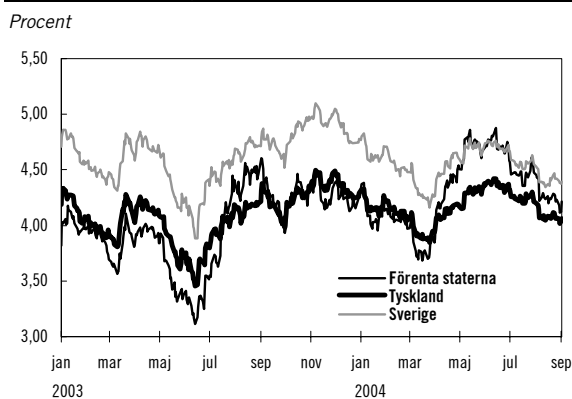
3.1 Utvecklingen i omvärlden

Stigande styrränta i Förenta staterna

I juni i år började Federal Reserve höja styrräntan efter att den legat på en historiskt låg nivå sedan juni 2003 (se diagram 3.1). Även efter räntehöjningarna är penningpolitiken i Förenta staterna mycket expansiv. Räntehöjningarna har genomförts efter att allt fler tecken pekat på att den ekonomiska återhämtningen i Förenta staterna nu börjat bli självbärande. Även om tillväxten i Förenta staterna varit hög en längre tid har det dröjt innan efterfrågan på arbetskraft ökat i någon större omfattning. Under våren har den amerikanska sysselsättningen dock utvecklats starkt samtidigt som inflationstakten i den amerikanska ekonomin stigit något. Flera räntehöjningar är att vänta från Federal Reserve fram till årsskiftet men de förutses ske i lugn takt. Inflationen har stigit från en tidigare mycket låg nivå och den underliggande inflationen väntas förbli relativt låg under prognosperioden. Prognosen för den amerikanska styrräntan är 2,00 % i december 2004 och 4,00 % i december 2005.

Diagram 3.1 Styrräntor i Förenta staterna, euroområdet och Sverige

De amerikanska obligationsräntorna har stigit sedan mars i år. Även om uppgången har dämpats under sommaren är trenden fortsatt uppåtgående och ytterligare ränteuppgångar är att vänta under hösten i takt med att den amerikanska penningpolitiken stramas åt. Trots vårens ränteuppgång är räntenivåerna på amerikanska statsobligationer låga med hänsyn till den amerikanska statens ökande lånebehov, den höga tillväxten och en stigande inflation. Ett skäl till detta är ett fortsatt betydande kapitalinflöde från flera asiatiska centralbanker som föranleds av deras strävan att hålla sina valutor stabila mot dollarn. Det finns risk för att de amerikanska obligationsräntorna skulle kunna komma att stiga mer än väntat framöver om detta kapitalinflöde avtog. Prognosen för räntan på den amerikanska 10-åriga statsobligationen är 5,25 % i december 2004 och 5,70 % i december 2005.

Diagram 3.2 10-åriga obligationsräntor i Förenta staterna, Tyskland och Sverige

Ränteutvecklingen i euroområdet

Den europeiska centralbanken sänkte styrräntan med 0,75 procentenheter under första halvåret 2003 till 2,00 %. Konjunkturåterhämtningen i euroområdet bedöms bli fortsatt måttlig under 2004. Mot bakgrund av den långsamma återhämtningen bedöms det finnas lediga resurser i ekonomin under de närmaste åren. Trots den svaga tillväxten har den positiva inflationsbilden från början av året försämrats. Den underliggande inflationstakten ligger i dagsläget strax över ECB:s inflationsmål. Mot denna bakgrund förutses ingen ytterligare räntesänkning. Trots den något högre inflationen bedöms ECB behålla styrräntan på nuvarande nivå under resten av året för att påbörja åtstramningen av penningpolitiken under 2005. Prognosen för ECB:s styrränta är 2,00 % i december 2004 och 2,75 % i december 2005.

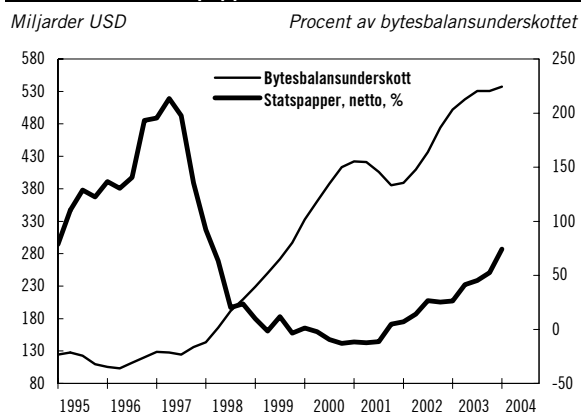
De europeiska obligationsräntorna väntas följa den internationella utvecklingen och stiga i takt med att resursutnyttjandet ökar. Ränteuppgången i euroområdet väntas dock bli mindre än i Förenta staterna. Prognosen för den tyska 10-årsräntan är 4,60 % i december 2004 och 4,95 % i december 2005.

Svagare dollar mot euron i år

Under det första kvartalet i år stärktes dollarn mot euron efter att ha försvagats kraftigt under andra halvåret 2003. Fortsatt stark BNP-tillväxt och oväntat positiv sysselsättningsutveckling ledde till att marknadsaktörerna reviderade sin uppfattning om när den amerikanska centralbanken skulle börja strama åt penningpolitiken. Detta ledde till att investerare köpte dollar. Dollarn har även fått stöd från asiatiska centralbanker som har fortsatt att köpa dollar i syfte att försvara eller bibehålla sin växelkurs gentemot dollarn. Även om dollarn stärkts något hittills i år talar flera faktorer för att dollarn åter kommer att försvagas framöver. Underskottet i bytesbalansen fortsätter att växa och ligger i dagsläget på drygt 5,0 % av BNP. Det finns därmed ett fortsatt behov av utländska kapitalflöden för att finansiera sparandeunderskottet i ekonomin. Trots avsevärt högre tillväxt i Förenta staterna än i t.ex. euroområdet de senaste åren har nettoinflödet av privat kapital i form av direktinvesteringar och portföljplaceringar varit fortsatt lågt. En icke obetydlig del

av kapitalinflödet är kopplat till asiatiska centralbankers köp av dollar i valutapolitiskt syfte. Kapitalinflödet från bl.a. de asiatiska centralbankerna bedöms på sikt vara otillräckligt för att det nuvarande amerikanska bytesbalansunderskottet skall kunna finansieras. Därför kommer en minskning av bytesbalansunderskottet att framtvingas genom en svagare dollarkurs. En sådan korrigerings kan dock fördröjas initialt i takt med en stigande amerikansk styrränta och högre obligationsräntor än omvärlden, vilket skulle kunna locka kapital.

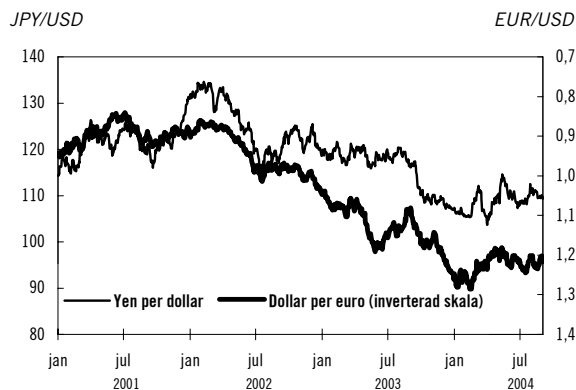
Diagram 3.3 Förenta staterna: Bytesbalansunderskott och nettoflöden av statspapper

Anm.: Diagrammet visar det amerikanska bytesbalansunderskottet och nettoflödet av amerikanska statspapper som andel av bytesbalansunderskottet.
Källa: EcoWin.

I december 2004 bedöms dollarn ligga på 1,25 mot euron och i slutet av 2005 på 1,30. Dollar-yen-kursen väntas uppgå till 105 i december 2004 och 100 i december 2005, dvs. dollarn försvagas i större utsträckning mot den japanska yenen än mot euron.

Diagram 3.4 Dollarutveckling mot yen och euro

Källa: EcoWin.

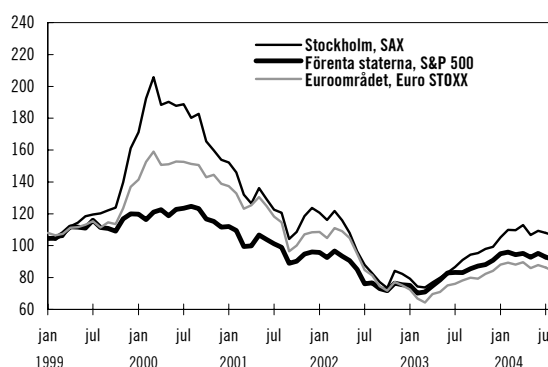
Dämpad börsutveckling

Förra året steg de internationella aktiekurserna kraftigt efter flera år med fallande börskurser. Trots att företagen generellt har uppvisat en fortsatt förbättrad vinstutveckling under första halvåret 2004 har de internationella börserna utvecklats svagt under året. De viktigaste internationella börserna noteras på ungefär samma nivåer som vid årsskiftet medan Stockholmsbörsen, med stöd av bl.a. en stark utveckling för Ericsson, sammantaget har stigit något sedan årsskiftet.

Under första halvåret har företagen fortsatt att uppvisa resultat som överstigit marknadens förväntningar. Under andra kvartalet i år steg vinsterna för företagen i det breda amerikanska indexet S&P 500 med 28 % jämfört med samma kvartal föregående år och intäkterna steg med 11,5 %. Vinstutvecklingen är avsevärt bättre än vad genomsnittsprognosen indikerade för bara några månader sedan. Den svaga utvecklingen på aktiemarknaderna är snarare kopplad till andra faktorer än företagens vinstutsikter. Den främsta anledningen är sannolikt det höga oljepriset. Det slår direkt mot företagen genom ökade kostnader för insats-varor och transporter. Om det kvarstår på nuvarande nivåer finns risken att det bidrar negativt till den globala tillväxten och därmed indirekt även till företagens framtida vinstutveckling.

Diagram 3.5 Börsutveckling i Förenta staterna, euroområdet och Sverige

Index 1999-01-01 = 100

Källa: EcoWin.

3.2 Utvecklingen i Sverige

Fortsatt expansiv penningpolitik

Riksbanken sänkte senast reporäntan med 0,50 procentenheter till 2,00 % i april i år. Sänkningen var en i raden av sänkningar sedan november 2002. Ett i utgångsläget lågt resursutnyttjande och en svag sysselsättningsutveckling i kombination med gynnsamma inflationsutsikter och en något starkare krona väntas leda till att Riksbanken låter styrräntan vara oförändrad under resten av 2004. Under 2005 förväntas dock Riksbanken gradvis börja strama åt penningpolitiken i takt med att ekonomin växer snabbare och lediga resurser tas i anspråk. Reporäntan bedöms vara oförändrad jämfört med nuvarande nivå på 2,00 % i december 2004 och höjs till 3,00 % i december 2005.

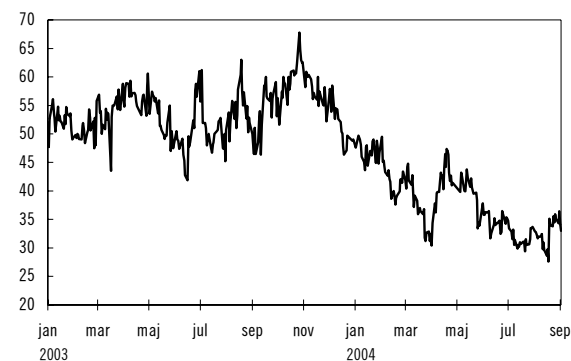
Obligationsräntorna förväntas stiga

De svenska obligationsräntorna har sedan årsskiftet sjunkit något mer än i omvärlden bl.a. mot bakgrund av förväntningar om en fortsatt låg inflation i Sverige. De svenska räntorna väntas stiga i linje med den internationella utvecklingen under resten av 2004. Prognosen för den svenska 10-årsräntan är 4,95 % i december 2004 och 5,25 % i december 2005.

Ränteskillnaden mellan svenska och tyska statsobligationer har minskat under året, bl.a. till följd av den fortsatt låga inflationstakten.

Diagram 3.6 Skillnad mellan 10-åriga obligationsräntor i Sverige och Tyskland

Räntepunkter

Källa: EcoWin.

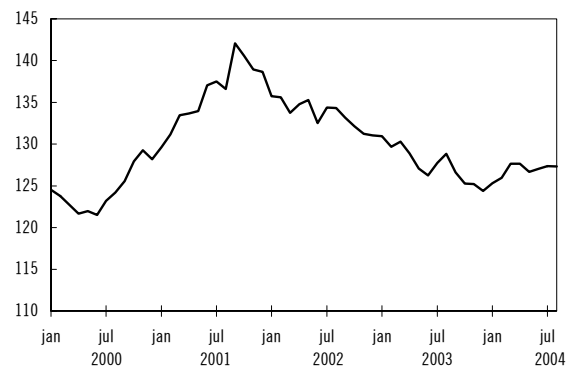
Den svenska 10-årsräntan noterades ca 0,30 procentenheter högre än den tyska motsvarigheten i början av september (se

diagram 3.6). Under prognosperioden bedöms ränte-skillnaden mellan tyska och svenska statsobligationer bestå. Stabila offentliga finanser i Sverige väntas bidra till detta, liksom ett fortsatt lågt inflationstryck och en liten ränteskillnad i de korta räntorna.

Kronans utveckling

Sedan hösten 2001 har kronan stärkts med ca 13 %, från 146 mot det handelsvägda TCW-indexet till omkring 126,5 i början på september i år. Kronan nådde sin starkaste kurs i december 2003 då TCW-indexet noterades till 123,4 men har sedan dess försvagats något. TCW-index beräknas uppgå till 125 i december 2004 och till 123 i december 2005. Kronans förstärkning motiveras dels av den förväntade försvagningen av dollarn (se avsnitt 3.1), dels av det stora svenska bytesbalansöverskottet.

Diagram 3.7 TCW-index

Källa: EcoWin.

Betalningsbalansens finansiella poster

Riksbankens statistik över betalningsbalansen visar att svenska och utländska investerares köp och försäljning av aktier och räntebärande papper gav upphov till ett nettoutflöde på 47,8 miljarder kronor första halvåret 2004 (se tabell 3.1). Nettoutflödet omfattade såväl aktier som räntebärande värdepapper. I viss mån påverkar dessa flöden kronan – i vilken utsträckning beror på hur stor del av portföljinvesteringarna som valutasäkras.

Tabell 3.1 Betalningsbalansens finansiella poster

Flöden, miljarder kronor

	2003	2004
A. Bytesbalans	76,4	98,3
B. Kapitaltransfereringar	-0,4	-0,7
C. Finansiell balans	-65,1	-33,7
Direkta investeringar	-100,9	-51,1
Portföljinvesteringar	9,9	-47,8
Räntebärande värdepapper	35,1	-25,1
I svenska kronor	-22,5	-70,4
I utländsk valuta	57,6	45,3
Aktier	-25,3	-22,7
Svenska	-20,7	-18,9
Utländska	-4,6	-3,8
Finansiella derivat	8,2	0,6
Övrigt kapital	27,1	69,1
Valutareservens förändring	-9,4	-4,6
D. Restpost	-10,9	-63,7

Anm.: Avser perioden januari t.o.m. juni.
Källa: Riksbanken.

Börsutveckling

Efter en stark utveckling i början av året har Stockholmsbörsen följt med den svaga utvecklingen på de tongivande internationella börserna under sommaren. Med stöd av bl.a. Ericsson noterar Stockholmsbörsen alltjämt en svag uppgång jämfört med årsskiftet. De svenska företagens vinster och försäljning fortsätter att förbättras och förutsättningar finns för en viss uppgång från nuvarande nivåer under hösten.

Tabell 3.2 Ränte- och valutakursantaganden

Värde vid respektive års slut

	2003	2004	2005	2006	2007
Reporänta	2,75	2,00	3,00	4,00	4,25
6-månadersränta	2,70	2,60	3,40	4,05	4,60
5-årsränta	4,30	4,25	4,70	4,90	5,05
10-årsränta	4,86	4,95	5,25	5,40	5,55
10-årsdiff. SEK-DEM	0,51	0,35	0,30	0,30	0,20
6mån. EURIBOR	2,14	2,55	3,35	4,00	4,40
TCW-index	124	125	123	123	123
EUR/SEK	9,02	9,10	9,00	9,00	9,00
USD/SEK	7,36	7,28	6,92	6,92	6,92
EUR/USD	1,22	1,25	1,30	1,30	1,30

Källa: Finansdepartementet.

4 Utrikeshandel

Den internationella konjunkturuppgången påverkar i hög utsträckning den svenska exporten positivt i år och nästa år. Dessutom bidrar ökade svenska exportmarknadsandelar till att exporten utvecklas starkt. Samtidigt väntas importen bli förhållandevis låg, framför allt som en följd av en lägre import av råolja och petroleumprodukter. Utrikeshandelns bidrag till BNP-tillväxten beräknas uppgå till 1,7 procentenheter 2004.

Nästa år bedöms importen stiga snabbare samtidigt som exporttillväxten dämpas något. Utrikeshandelns bidrag till BNP-tillväxten bedöms därför minska till 0,6 procentenheter 2005.

Såväl export- som importpriserna har stigit sedan inledningen av 2004 och väntas fortsätta stiga under prognosperioden. Bytesförhållandet, dvs. exportpriserna i förhållande till importpriserna, förutses vara i stort sett oförändrat sett över perioden 2004–2005.

Tabell 4.1 Export och import av varor och tjänster

	Mdkr 2003	Procentuell volymförändring				
		2003	2004	2005	2006	2007
Varuexport	820	5,5	9,9	7,6	6,5	6,1
Bearbetade varor ¹	704	5,8	10,0	8,1	7,0	6,7
Tjänsteexport	246	5,6	5,1	6,8	5,0	5,0
Total export	1066	5,5	8,8	7,5	6,1	5,9
Varuimport	666	6,2	6,5	7,7	6,0	6,0
Bearbetade varor ¹	515	5,4	8,5	8,0	6,9	6,9
Tjänsteimport	238	1,6	4,0	6,8	6,4	6,0
Total import	904	5,0	5,9	7,4	6,1	6,0

¹ Varugrupping enligt SNI

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

4.1 Varuexport

Kraftig uppgång senaste året

Under andra halvåret 2003 stabiliserades den internationella konjunkturen efter några svaga år och svensk export vände uppåt. En ökande efterfrågan på svenska exportvaror kunde noteras från de flesta regioner, men exportökningen var enligt Statistiska centralbyråns (SCB:s) utrikeshandelsstatistik främst koncentrerad till Nordamerika och Asien.

Under första halvåret i år har den positiva exportutvecklingen breddats och volymökningen är mer jämnt fördelad mellan olika regioner. Noterbart är att även exporten till Europa, som

utgör drygt 70 % av den totala svenska exporten, har tagit fart. Exportökningen har varit särskilt stor i branscherna motorfordon och teleprodukter, men även råvaruexporten har ökat kraftigt. Sammantaget ökade varuexporten under första halvåret, enligt preliminär statistik från SCB:s nationalräkenskaper (NR), med 8,6 % jämfört med motsvarande period förra året.

Fortsatt stark utveckling under prognosperioden

Exporten väntas fortsätta att utvecklas starkt under prognosperioden. Det främsta skälet till detta är att importefterfrågan på bearbetade varor på svenska exportmarknader, den s.k. världsmarknadstillväxten, bedöms öka kraftigt under 2004 och 2005.

En annan viktig faktor är en gynnsam efterfrågesammansättning. Efterfrågan på varor som Sverige är stora exportörer av, såsom teleprodukter och motorfordon, ökar särskilt mycket. Efter att Sverige under de senaste årens globala lågkonjunktur drabbats särskilt hårt på grund av en hög IKT-andel i exporten gynnas Sverige under prognosperioden av en stark utveckling inom denna sektor. Detta gäller framförallt innevarande år då europeiska mobiloperatörer genomför stora investeringar i GSM-nät för att åtgärda den kapacitetsbrist som uppstått under de senaste åren. Redan nästa år väntas dock denna kortsiktiga effekt avta och volymtillväxten återgår successivt till en mer långsiktigt hållbar nivå under 2006 och 2007.

En tredje viktig faktor är att företagens egna bedömningar, vilka kan utläsas från företagsrapporter och olika indikatorer, tyder på en fortsatt positiv exportkonjunktur. Den senast publicerade kvartalsbarometern från Konjunkturinstitutet (KI) indikerar att exportorderingången under andra kvartalet i år ökade i de flesta sektorer och att företagen överlag förväntar sig en fortsatt positiv utveckling under den närmaste framtiden. Värt att notera är dock att företagen förväntar sig en lugnare ökningstakt framöver.

Att efterfrågan på svenska exportvaror är stark understryks också av att exportpriserna steg under första halvåret och att företag i många branscher förväntar sig ökade priser även framöver.

Det faktum att kronan beräknas stärkas ytterligare i konkurrensviktade termer är något som inverkar hämmande på exportutvecklingen. En

fortsatt stark produktivitetsökning bidrar dock till att begränsa denna negativa effekt på de svenska exportföretagens konkurrenskraft.

Sammantaget väntas varuexporten öka med 9,9 % 2004 och 7,6 % 2005.

Exportpriserna stiger något framöver

Under perioden 2002–2003 sjönk de svenska företagets exportpriser med ca 5 % samtidigt som de internationella priserna sjönk med ca 2 %. Mätt i gemensam valuta steg dock relativpriset³ till följd av att kronan samtidigt stärktes relativt kraftigt.

Under första halvåret 2004 vände utvecklingen och exportpriserna steg för första gången på två år. Både de svenska exportpriserna och de internationella priserna väntas fortsätta att stiga under prognosperioden. Sammantaget sjunker dock exportpriserna med 0,5 % i år mätt som årsgenomsnitt och ökar med 1,5 % nästa år. Detta innebär att de svenska exportpriserna utvecklas svagare än de internationella priserna i år, men starkare nästa år. Mätt i gemensam valuta sjunker relativpriset något under innevarande år för att sedan åter stiga under nästa år. Tack vare en god produktivitetstillväxt bedöms svenska exportföretags konkurrenssituation förbli gynnsam.

4.2 Varuimport

Låg import under inledningen av 2004

Trots en tilltagande aktivitet i svensk ekonomi under första halvåret 2004 utvecklades importen svagt. Enligt preliminär statistik från NR var varuimporten 4,5 % högre än under motsvarande period i fjol. Den förhållandevis svaga utvecklingen kan delvis hänga samman med den lageravveckling som skedde under första halvåret 2004. Anpassningen av handelns och industrins färdigvarulager dämpade sannolikt efterfrågan på importerade bearbetade varor.

Utvecklingen var särskilt svag under första kvartalet 2004 då varuimporten ökade med

endast 2,3 % jämfört med motsvarande kvartal 2003. Utvecklingstalet för varuimporten hölls ned av fjolårets exceptionellt höga import av råolja, petroleumprodukter och fartyg. Importen av bearbetade varor ökade däremot i relativt god takt under första kvartalet. Jämfört med första kvartalet 2003 steg importen av bearbetade varor med närmare 6 %. Mer än hälften av denna uppgång härrörde ifrån ökad import av teleprodukter, kontorsmaskiner och datorer.

För andra kvartalet 2004 finns endast ett preliminärt utfall från NR. Varuimporten ökade med nära 7 % jämfört med andra kvartalet i fjol.

Stark ökning av importen av bearbetade varor under 2004 och 2005

Mycket talar för en tilltagande efterfrågan på importerade varor framöver. Under andra halvåret 2004 bedöms exporten fortsätta att växa i god takt, vilket bidrar till ökad import. Även för hushållens konsumtion förväntas en gynnsam utveckling, inte minst för konsumtionen i detaljhandeln som har ett relativt högt importinnehåll. Maskininvesteringarna, som delvis realiserats genom import, har fallit de senaste tre åren, men denna utveckling bryts i år och under 2005 förväntas en fortsatt uppgång. Den senaste tidens lageravveckling bedöms vara avslutad och framöver sker i stället en lageruppbyggnad.

Förutsättningarna för en betydande import av bearbetade varor redan i år är således goda. Importen av bearbetade varor prognoseras öka med 8,5 % år 2004 och 8,0 % år 2005.

Den markanta uppgången av råvaru- och fartygsimporten 2003 bedöms i viss mån vara tillfällig vilket leder till en anpassning mot lägre nivåer under 2004. Sammantaget beräknas varuimporten öka med 6,5 % i år och 7,7 % nästa år.

Något högre importpriser framöver

Den senaste tidens utveckling av importpriserna har överraskat. Efter att ha sjunkit sedan slutet av 2001 steg priserna under första halvåret 2004. Orsaken till prisuppgången är stigande internationella priser vilket bl.a. är en konsekvens av ökad global efterfrågan. Särskilt kraftiga prisökningar har märkts för råolja, petroleumprodukter och metaller.

³ Relativpriset beräknas genom att dividera de svenska exportpriserna med de internationella priserna.

Enligt SCB:s producentprisindex steg priset på svensk import av råolja och petroleumprodukter med 16 % under första halvåret 2004. Importpriserna på övriga insatsvaror ökade med drygt 7 %. Samtidigt har importpriserna på konsumtions- och investeringsvaror varit i stort sett oförändrade.

Framöver förutses kronan stärkas något, främst under 2005. Samtidigt väntas de internationella priserna på bearbetade varor att stiga något. Sammantaget beräknas de svenska importpriserna på bearbetade varor stiga med drygt 1 % under prognosperioden.

Priserna på importerade råvaror förutses stiga med 4 % i år, vilket framförallt förklaras av den senaste tidens höga oljepris. Världsmarknadspriset på råolja förväntas dock minska framöver. I slutet av 2004 prognoseras priset uppgå till 37 dollar per fat och vid slutet av 2005 till 34 dollar per fat. Det lägre världsmarknadspriset på olja, tillsammans med en starkare krona, gör att råvarupriserna faller nästa år.

Sammantaget stiger därmed priset på importerade varor med ca 1 % i år och ca 0,5 % nästa år.

Trots stigande priser förblir prisnivån på importerade varor relativt låg under prognosperioden. Priserna på inhemskt producerade varor väntas också fortsättningsvis stiga snabbare än priserna på importerade varor. Importpriserna kan därmed ge ett positivt understöd till varuimporten även framöver.

4.3 Tjänstehandel

Tjänstehandeln visade återigen positiva tillväxttal 2003 efter en svag utveckling under 2002. Importen utvecklades under året betydligt svagare än exporten. Utvecklingen är dock något svårtolkad på grund av att en ny insamlingsmetod introducerades vid årsskiftet 2002/03, vilket gett upphov till stora variationer i tidsserien.

Efter en svag inledning 2004 väntas tjänstehandeln öka i takt med att den tilltagande varuexporten slår igenom i en starkare efterfrågan på företagstjänster och transporter under andra halvåret i år och i början av nästa år. Handelen med resevaluta väntas öka under prognosperioden på grund av en ökad import av personbilar och en fortsatt ökning av utländska hotellnätter i Sverige.

Sammantaget väntas tjänsteexporten öka med 5,1 % 2004 och 6,8 % 2005, medan importen av tjänster väntas öka med 4,0 % 2004 och 6,8 % 2005.

4.4 Bytesförhållande

Sveriges bytesförhållande, dvs. kvoten mellan export- och importpriserna, har sjunkit sedan mitten av 1990-talet. Det innebär att värdet för varje exporterad enhet har minskat i termer av importerade varor. Exportvolymen har dock ökat mycket under samma period vilket medfört stora överskott i handelsbalansen varje år, trots det försämrade bytesförhållandet.

Svensk exportindustri kännetecknas av en hög produktivitetstillväxt i jämförelse med flera handelspartner.⁴ I branscher med god produktivitetstillväxt tenderar kostnadstrycket att vara lågt, och priserna därmed att falla. Under 1990-talet har teleproduktindustrin i Sverige i stor utsträckning bidragit till såväl högre produktivitetstillväxt som ökad exporttillväxt. Samtidigt har priserna fallit markant i denna bransch.

Enskilda år har även variationer i oljepriset påverkat bytesförhållandet. Under 1999 och 2000 försämrades bytesförhållandet enkom på grund av stigande priser på importerad råolja och petroleumprodukter.

Exkluderas råolja, petroleum- och teleprodukter från export- och importpriserna har bytesförhållandet i stort sett legat konstant sedan 1993 (se diagram 4.1).

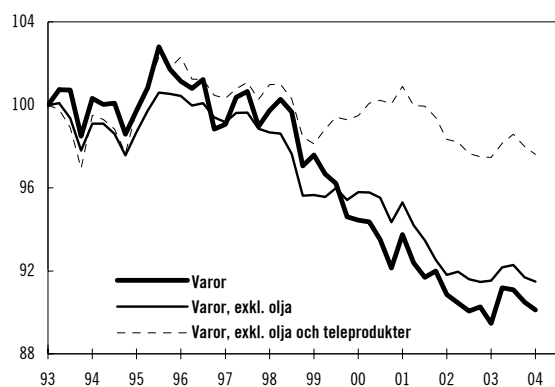
Enligt SCB:s producentprisindex har både export- och importpriserna för varor stigit under första halvåret 2004. Importpriserna har dock ökat något snabbare än exportpriserna vilket medfört att bytesförhållandet har försämrats något. Prognosen för export- och importpriserna innebär att bytesförhållandet försämrats i år för att stärkas nästa år. Det sämre bytesförhållandet i år förklaras till stor del av höga importpriser på råolja och petroleumprodukter. 2005 väntas stigande exportpriser och sjunkande oljepris bidra till att förbättra bytesförhållandet.

⁴ Konjunkturinstitutets *Konjunkturläget, augusti 2004* innehåller en fördjupningsruta som mer i detalj redogör för denna skillnad och dess konsekvenser för bytesförhållandet.

Sett över hela prognosperioden bedöms bytesförhållandet vara i stort sett oförändrat.

Diagram 4.1 Bytesförhållandet

Exportpriser i förhållande till importpriser, index 1993 kvartal 1=100

Källa: Konjunkturinstitutet.

4.5 Bytesbalans

Bytesbalansen har kontinuerligt ökat de senaste åren efter att under perioden 1997–2001 legat relativt stabilt runt 4 % av BNP. På grund av ändrade statistikinsamlingsmetoder kring årsskiftet 2001/2002 är det dock svårt att avgöra hur mycket av uppgången på cirka 2 procentenheter mellan 2001 och 2003 som beror på en faktisk ökning och hur mycket som beror på den metodomläggning som gjorts.

Bytesbalansen har fortsatt att öka under första halvåret 2004, både jämfört med samma period föregående år och jämfört med andra halvåret 2003.

Tabell 4.2 Bytesbalans

Miljarder kronor, löpande priser, om ej annat anges

	2003	2004	2005	2006	2007
Handelsbalans	154	180	205	226	246
<i>procent av BNP</i>	<i>6,3</i>	<i>7,1</i>	<i>7,6</i>	<i>8,0</i>	<i>8,4</i>
Tjänstebalans	17	23	26	26	25
Faktorinkomster	3	3	3	3	3
Löpande transfereringar	-17	-26	-26	-27	-22
Bytesbalans	157	180	208	229	252
<i>procent av BNP</i>	<i>6,4</i>	<i>7,1</i>	<i>7,7</i>	<i>8,1</i>	<i>8,6</i>
Kapitaltransfereringar	-1	-5	-6	-8	-5
Finansiellt sparande	157	175	202	221	248
<i>procent av BNP</i>	<i>6,4</i>	<i>6,9</i>	<i>7,5</i>	<i>7,9</i>	<i>8,4</i>

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Bytesbalansen prognoseras öka från 6,4 % av BNP 2003 till 8,6 % 2007. Huvudorsaken till att

bytesbalansen ökar under prognosperioden är att handels- och tjänstebalansen ökar snabbare än BNP. 2005 bidrar även förbättrat bytesförhållande.

Av OECD-länderna är det endast Luxemburg, Norge och Schweiz som har ett större bytesbalansöverskott än Sverige.

4.6 Bruttonationalinkomst

Bruttonationalinkomsten (BNI) beräknas genom att till BNP i löpande priser addera svenska inkomster i utlandet och subtrahera utländska inkomster i Sverige. BNI ligger till grund för bl.a. biståndsanslaget och EU-avgiften.

Historiskt har BNI varit lägre än BNP. Sedan Riksbanken genomförde en metodomläggning 2003 har dock kapitalavkastningen och därmed BNI reviderats upp kraftigt. 2003 var BNI och BNP lika stora.

Under prognos- och kalkylperioden beräknas kapitalavkastningen fortsätta att visa ett överskott som överstiger det negativa lönenettot gentemot omvärlden. Detta innebär att BNI väntas bli något högre än BNP redan i år, vilket skulle kunna indikera att Sveriges nettoställning gentemot utlandet har förbättrats.

Tabell 4.3 Bruttonationalinkomst (BNI)

Miljarder kronor, löpande priser

	2003	2004	2005	2006	2007
BNP	2439	2548	2687	2817	2946
Primära inkomster ¹	0	4	4	4	3
BNI	2439	2552	2691	2821	2950

¹ Löner, kapitalavkastning, subventioner och skatter gentemot utlandet.
Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

5 Näringslivets produktion

Sverige är en liten öppen ekonomi och som sådan starkt beroende av utvecklingen i omvärlden. När den internationella konjunkturuppgången inleddes under andra halvåret 2003 fick det ett omgående genomslag i svensk export och produktion⁵. Inledningsvis var emellertid efterfrågan riktad mot ett fåtal insatsvarubranscher samt teleprodukt- och motorfordonsindustrin. Därefter har efterfrågan breddats och omfattar nu också flera tjänstesektorer, företrädesvis inom företagsrelaterade tjänster.

Den starka utvecklingen bedöms fortsätta under prognosåren.

Tabell 5.1 Näringslivets produktion

Procentuell volymförändring

	2003	2004	2005	2006	2007
Jord- och skogsbruk, fiske	1,1	-1,7	0,6	-	-
Industri	1,9	9,0	5,0	-	-
El, gas, värme, vatten	-2,9	2,6	-0,9	-	-
Byggindustri	-0,6	1,8	3,0	-	-
Tjänstesektor	1,8	2,4	3,4	-	-
Summa näringsliv¹	1,5	4,0	3,6	2,9	2,8

¹ Exklusive ofördelade banktjänster.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Enligt såväl Statistiska centralbyrån (SCB) som Konjunkturinstitutet (KI) har produktionen och orderingsgången varit fortsatt hög under inledningen av året även om tillväxttakten kan komma att dämpas något under de närmaste kvartalen. I och med att den inhemska konjunkturen förbättras torde samtidigt efterfrågan på tjänster komma att öka.

Produktionen inom byggindustrin minskade förra året bl.a. till följd av en mycket svag utveckling av bygginvesteringarna. Tillverkningsindustrin som uppvisat fallande bygginvesteringar tre år i följd bedöms öka sina investeringar framöver. Även offentliga myndigheters bygginvesteringar vänder upp i år och tillsammans med en kraftig ökning av bostadsbyggandet bidrar detta till att produktionen inom byggindustrin stiger.

Då det beräknas finnas lediga resurser i ekonomin även efter utgången av 2005 kan produktionen i näringslivet fortsätta öka i en högre takt

än den potentiella under kalkylåren 2006 och 2007.

Produktiviteten⁶ i näringslivet ökade med 3,5 % 2003. Även under första halvåret i år ökade produktiviteten med 3,5 %. Mot bakgrund av den förväntade återhämtningen på arbetsmarknaden antas produktivitetstillväxten minska något under de kommande åren.

5.1 Industri

Enligt KI:s kvartalsbarometer förstärktes industrikonjunkturen redan under andra halvåret 2003. Till en början steg förväntningarna, och så småningom steg också orderingsgången och där efter produktionen. En stigande produktion kunde till att börja med främst observeras i exportbranscher såsom motorfordon, teleprodukter, läkemedel samt metallvaror och massa. Efterhand har konjunkturuppgången breddats och omfattar i princip alla industrisektorer. Under första halvåret i år ökade produktionen i industrin med 9,3 % jämfört med motsvarande period föregående år.

Situationen i teleproduktindustrin har under flera år varit mycket ansträngd. Förädlingsvärdet var enligt nationalräkenskaperna negativt under 2001 och bedöms ha varit negativt även 2002, vilket innebär att för branschen som helhet har kostnaderna för att producera en vara överstigit försäljningspriset. Teleproduktbranschen har samtidigt genomgått omfattande rationaliseringar både vad gäller personalstyrka och produktionskapacitet. Sedan slutet av föregående år har konjunkturläget för branschen förbättrats. Produktionen och kapacitetsutnyttjandet stiger, samtidigt som orderingsgången är stark.

Det internationella konjunkturläget bedöms fortsätta stärkas framöver. Exportorderingsgången bedöms vara god och i företagets kvartalsrapporter nämns marknadsutsikterna allt som oftast i positiva ordalag. Dessutom väntas den inhemska efterfrågan stärkas framöver. Däremot verkar neddragningen av lager återhållande på industriproduktionen i år.

⁵ Med produktion avses förädlingsvärde, dvs. bruttoproduktionsvärde minus förbrukning.

⁶ Med produktivitet avses arbetsproduktivitet, dvs. förädlingsvärdets storlek under en viss tid i förhållande till antalet arbetade timmar under samma tid.

Sammantaget väntas produktionen i industrin öka med 9,0 % 2004 och med 5,0 % 2005.

Tabell 5.2 Nyckeltal för industrin

Procentuell förändring, om ej annat anges

	2002	2003	2004	2005
Produktionsvolym	4,1	1,9	9,0	5,0
Produktivitet	8,9	5,8	8,7	4,3
Enhetsarbetskostnad (ULC)	-4,4	-2,1	-5,9	-0,9
ULC i 11 OECD-länder ^{1,2}	0,3	0,7	0,8	1,1
Relativ ULC ²	-4,7	-2,8	-6,6	-1,9
Relativ ULC, SEK	-2,0	2,6	-5,6	-0,2
Vinstandel ³	33,8	34,9	37,5	38,7

¹ 11 OECD-länder avser Kanada, Förenta staterna, Japan, Belgien, Frankrike, Italien, Nederländerna, Storbritannien, Tyskland, Danmark och Norge.

² Nationell valuta.

³ Vinstandel avser bruttoöverskottet som andel av förädlingsvärdet till faktorpris, dvs. bruttoöverskottsandelen, i nivå.

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Produktivitetstillväxten är hög

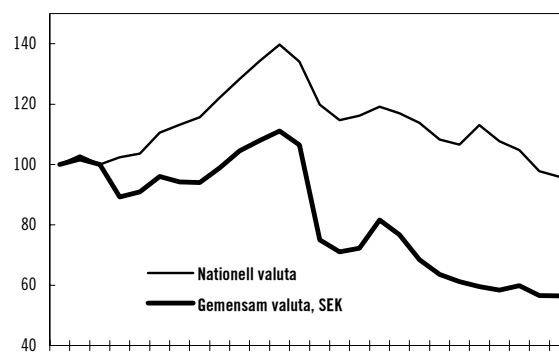
Produktiviteten i industrin steg med 5,8 % förra året, vilket främst berodde på fortsatt stora nedskärningar av personalstyrkan. En lägre arbetskraftsintensitet har tillsammans med en kraftigt höjd produktionstakt, delvis genom ökad användning av inhyrd personal, medfört att produktiviteten inom industrin stigit med nästan 10 % under första halvåret 2004 jämfört med motsvarande period 2003. Trots den pågående förstärkningen av konjunkturen är det bara inom ett fåtal industrisektorer som företagen planerar att nyanställa. Mot bakgrund av en förutsedd hög produktion innebär detta att produktiviteten inom industrin förblir hög, åtminstone innevarande år. Men i takt med att omvärldens behov av insats- och investeringsvaror växer långsammare dämpas produktionstillväxten samtidigt som behovet av att nyanställa ökar. Produktivitetstillväxten inom industrin kan därför väntas avta 2005. Sammantaget prognoseras produktivitetstökningen inom industrin uppgå till 8,7 % 2004 och 4,3 % 2005.

Konkurrenskraften är god

Den höga produktivitetstillväxten förra året motverkade de stigande arbetskraftskostnaderna, vilket innebar att enhetsarbetskostnaden sjönk. Även under prognosåren bedöms produktiviteten stiga snabbare än företagens kostnader för arbetskraft då löneökningstakten väntas bli måttlig.

Diagram 5.1 Industrins enhetsarbetskostnad i Sverige relativt 11 OECD-länder

Index 1980=100

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Den relativa enhetsarbetskostnaden, mätt i nationell valuta, har fallit sedan början av 1990-talet. Det innebär att enhetsarbetskostnaden, några få år undantaget, har ökat mer i våra konkurrentländer än i Sverige.

Under en stor del av 1990-talet försvagades kronan kraftigt vilket inneburit att den relativa enhetsarbetskostnaden, mätt i gemensam valuta, har fallit ännu mer. Den kronförstärkning, mätt i konkurrentvägda termer, som väntas under prognosperioden leder till att den relativa enhetsarbetskostnadens fall dämpas. Trots det bedöms industrins konkurrensläge sammantaget vara fortsatt gott de närmaste åren, se diagram 5.1.

Vinstläget är starkt

Trots att företagens kostnader för importerade insatsvaror sjönk samtidigt som produktivitetstillväxten var hög, så förbättrades företagens vinstandel⁷ endast marginellt förra året. Det beror dels på att kronförstärkningen tvingade många företag att sänka sina priser på exportmarknaden, dels på att det fortsatt ansträngda konjunkturläget i Sverige gjorde det svårt för företagen att höja sina priser på hemmamarknaden.

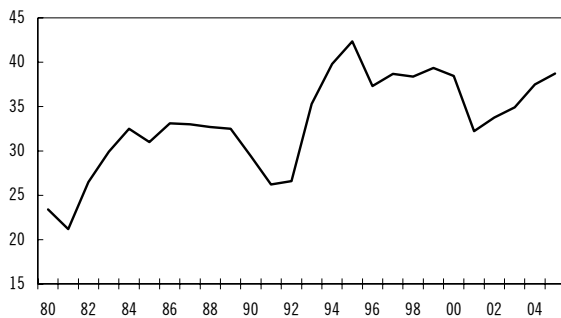
Både under innevarande och under nästkommande år förutses företagens vinstandel förbättras. En fortsatt stark produktivitetstillväxt, i kombination med konjunkturförstärkningen, som ger större möjlighet för företagen att höja priserna, på såväl export- som hemmamarkna-

⁷ Vinstandelen avser bruttoöverskottet som andel av förädlingsvärdet till faktorpris, dvs. bruttoöverskottsandelen.

den. Industrins vinstandel förutses stiga till drygt 38 % 2005, se diagram 5.2.

Diagram 5.2 Industrins vinstandel

Procent

Anm.: Vinstandelen avser bruttoöverskottet som andel av förädlingsvärdet till faktorpris, dvs. bruttoöverskottsandelen.

Källor: Konjunkturinstitutet, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

5.2 Byggindustri

Vid bedömningen av produktionen inom byggindustrin fungerar utvecklingen av byggvolymen som riktmärke eftersom de båda variablerna utvecklas enligt samma mönster. Den totala byggvolymen, dvs. bygginvesteringar och byggreparationer, ökade endast måttligt från 2002 till 2003. Det beror främst på en fortsatt svag utveckling av bygginvesteringarna, vilka minskade med 2,1 %. Reparationerna växte långsammare än året innan men uppvisade likväl en öknings-takt om 7,3 %.

I bygginvesteringar och byggreparationer, och därmed även i den totala byggvolymen, räknas även värdet av viss tjänsteproduktion in. Det gäller t.ex. arvoden till arkitekter och tekniska konsulter. Även kostnader för byggmaterial ingår i total byggvolym. När byggproduktionen beräknas exkluderas tjänsteproduktionen.

Inom tillverkningsindustrin har bygginvesteringarna fallit tre år i rad. Nu ser industrikonjunkturen ljusare ut och kapacitetsutnyttjandet har stigit till en mycket hög nivå (se diagram 10.4, sid 60). Tillverkningsindustrins bygginvesteringar väntas därmed vända upp redan i år för att därefter stiga i än högre takt under loppet av 2005. Inom övrigt näringsliv bedöms bygginvesteringarna fortsätta att falla i år för att stiga först 2005. Mätt som årsgenomsnitt väntas näringslivets bygginvesteringar totalt sett minska med 3,4 % i år och öka med 3,4 % nästa år.

I fjol föll även offentliga myndigheters bygginvesteringar, främst till följd av en mycket

svag utveckling inom kommunsektorn under inledningen av året. Det fortsatt ansträngda finansiella läget medför att kommunernas investeringar väntas ligga kvar på en relativt låg nivå även i år. Statens bygginvesteringar föll under slutet av fjolåret. Mot bakgrund av tillgängliga medel för infrastruktursatsningar antas nedgången dock vara tillfällig och statens byggande ökar igen i år. Sammantaget bedöms offentliga myndigheters bygginvesteringar öka med drygt 1 % i år och med nära 2 % 2005.

Bostadsbyggandet utvecklades positivt under främst andra halvåret i fjol och väntas fortsätta ge gott stöd åt byggkonjunkturen. Nybyggnationerna bedöms öka med över 15 % i år för att sedan stiga i något lägre takt åren därefter. (Se vidare avsnitt 10.3.)

Enligt KI:s barometrar har byggkonjunkturen förbättrats de senaste månaderna. Ordergången har ökat kraftigt det senaste halvåret och även om det ännu inte medfört ett ökat byggande eller stigande sysselsättning så är allt fler företag nöjda med uppdragsvolymen. Företagen är själva alltjämt något avvaktande och de flesta bedömer att såväl byggandet som orderläget blir i stort sett oförändrat de närmaste månaderna. Sammantaget är dock bilden av byggkonjunkturen betydligt ljusare nu än för ett halvår sedan.

Tabell 5.3 Byggvolym

	Mdkr 2003 ¹	Procentuell volymutveckling			
		2002	2003	2004	2005
Bygginvesteringar	163	1,9	-2,1	2,1	3,3
Näringslivet	65	-8,5	-5,4	-3,4	3,4
Myndigheter	45	17,0	-3,5	1,3	1,8
Bostäder	53	5,7	3,6	9,8	4,2
Reparationer och underhåll	88	8,3	7,3	3,8	6,1
Totalt	251	3,9	1,0	2,7	4,3

¹ Löpande priser.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

5.3 Tjänstesektor

Produktionen av tjänster ökade med 1,8 % förra året. Det var framför allt produktionen inom handel och företagstjänsteverksamhet som steg. Efterfrågan på tjänster under förra året kom därmed både från hushålls- och företagssektorn. Under årets två första kvartal har produktionen främst stigit inom handel, företagstjänsteverksamhet och övrig tjänsteverksamhet. Inom

resterande tjänstesektorer är utvecklingen mer splittrad men de senaste kvartalsräkenskaperna⁸ indikerar att tjänstekonjunkturen överlag har förbättrats.

KI:s barometer visar att konjunkturläget för stora delar av tjänsteföretagen inom handeln fortsätter att vara förhållandevis gott. Företagen förväntar sig ökad försäljning de närmaste månaderna. Barometern visar också att företagen inom uppdragsverksamhet samt datakonsulter förutser en förbättring av efterfrågeläget den närmaste tiden.

I år och nästa år bedöms produktionen i tjänstesektorn växa starkare än föregående år. Hushållens efterfrågan på tjänster väntas bli starkare. Dessutom förutses industrikonjunkturen medföra att företagen i än större omfattning efterfrågar företagstjänster och finansiella tjänster.

Sammantaget prognoseras produktionen i tjänstesektorn öka med 2,4 % 2004 och med 3,4 % 2005.

Produktivitetstillväxten i tjänstesektorn uppgick till drygt 3 % förra året. Den starka ökningstakten, trots förhållandevis låg produktion, beror på att antalet arbetade timmar minskade. I år minskar takten på tjänsteföretagens rationaliseringar och antalet arbetade timmar börjar stiga, vilket leder till en lägre produktivitetstillväxt. Produktiviteten i tjänstesektorn förutses öka med 1,4 % i år och med 1,9 % nästkommande år.

⁸ SCB gör för andra kvartalet en snabbversion av BNP-beräkningarna som presenteras drygt en månad efter kvartalets utgång. Denna snabbversion bygger på ett mer begränsat dataunderlag och därför är mer osäker än en ordinarie beräkningsomgång.

6 Arbetsmarknad

Den starka produktionsökningen under första halvåret 2004 har åstadkommit med hjälp av en stigande medelarbetstid och en hög produktivitetstillväxt. Kapacitetsutnyttjandet har ännu inte stigit så pass mycket att det avspeglar sig i ett ökat antal sysselsatta. Den öppna arbetslösheten har fortsatt att stiga första halvåret i år men bedöms ha kulminerat andra kvartalet.

I samband med att antalet deltagare i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program fortsätter att öka under hösten förutses den öppna arbetslösheten successivt minska något. Indikatorerna över efterfrågan på arbetskraft är fortfarande svaga. Den starkare konjunkturen väntas inte slå igenom i en stigande sysselsättning förrän i början av 2005. Sysselsättningsutvecklingen 2005 stimuleras av de inkomstskattesänkningar och höjda statsbidrag till kommunsektorn som föreslås i denna proposition. Införandet av friår i hela landet och utbildningssatsningar i kommunsektorn bidrar till ökad sysselsättning mätt i antalet personer, men inte i antalet arbetade timmar. Den öppna arbetslösheten fortsätter att minska under loppet av 2005.

Tabell 6.1 Nyckeltal inom arbetsmarknadsområdet

Procentuell förändring om annat ej anges

	2003	2004	2005	2006	2007
BNP	1,6	3,5	3,0	2,5	2,3
Produktivitet	2,7	2,5	2,0	1,8	1,8
Arbetade timmar	-1,3	1,0	1,0	0,7	0,4
Medelarbetstid	-1,1	1,6	0,1	-0,2	-0,3
Antal sysselsatta	-0,3	-0,6	0,8	0,8	0,7
Reguljär sysselsättningsgrad ¹	77,6	77,0	77,0	77,2	77,4
Arbetskraft	0,7	0,2	0,2	0,1	0,5
Öppen arbetslöshet ²	4,9	5,6	5,1	4,4	4,2
Program ³	2,1	2,3	2,5	2,5	2,0

¹ Antalet sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i den åldersgruppen.

² I procent av arbetskraften.

³ Antalet personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program i procent av arbetskraften. De program som inkluderas i denna beteckning är de som Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) redovisar som konjunkturberoende samt interpraktik.

Källor: Statistiska centralbyrån, Arbetsmarknadsstyrelsen och Finansdepartementet.

Svag sysselsättningsutveckling första halvåret i år

Enligt Statistiska centralbyråns arbetskraftsundersökning (AKU) var det 0,7 % eller drygt

30 000 färre sysselsatta första halvåret i år än under motsvarande period 2003. Minskningen sedan andra halvåret i fjol är betydligt mindre, ca 17 000 personer, med beaktande av säsongmässiga variationer.

Mellan första och andra kvartalet i år ökade sysselsättningen bl.a. inom delar av tjänstesektorn och kommunsektorn, framför allt landstingen. Tolkningen av utvecklingen inom landstingen försvåras dock av att s.k. avbolagiseringar genomförts både i fjol och i år. Avbolagiseringarna – dvs. övergången från att bedriva viss verksamhet i bolagsform till att bedriva den i landstingets egen regi – medför att sysselsatta som tidigare registrerades inom tjänstesektorn nu registreras inom kommunsektorn.

Inom företagstjänsteverksamhet, den bransch som näst efter handeln sysselsätter flest inom tjänstesektorn, tycks de senaste två årens utveckling med minskande sysselsättning ha brutits. Efterfrågan på företagstjänster har ökat betydligt under första halvåret. En viss sysselsättningsökning märks även inom finansiell verksamhet samt fastighetsverksamhet. Sysselsättningen fortsatte dessutom att öka inom handeln. Framför allt är det sällanköpsvaruhandeln som haft en god försäljningsutveckling.

Inom industrin minskar däremot fortfarande sysselsättningen trots den starka industrikonjunkturen. Men även för denna bransch är statistiken svårtolkad. I den mån den ökade industriproduktionen första halvåret i år har skett med hjälp av inhyrd personal, registreras sysselsättningen inom företagstjänsteverksamheten.

Den försvagning av byggkonjunkturen som inleddes 2001 satte avtryck i byggsysselsättningen först andra halvåret i fjol. Sysselsättningsminskningen har fortsatt första halvåret trots att byggkonjunkturen har förstärkts.

Stigande medelarbetstid och hög produktivitetstillväxt

Antalet arbetade timmar i ekonomin har utvecklats mer positivt än antalet sysselsatta första halvåret i år. Bortsett från effekten av att det är ovanligt många arbetsdagar i år har visserligen antalet arbetade timmar minskat något första halvåret i år jämfört med motsvarande period i fjol. Men jämfört med andra halvåret i fjol har de ökat, säsongjusterat. Mätt på så sätt kan alltså vändningen på arbetsmarknaden sägas

redan ha inträffat. Ökningen är relativt bred och omfattar flera branscher.

Den genomsnittligt arbetade tiden för sysselsatta⁹ har således ökat första halvåret, även med hänsyn tagen till antalet arbetsdagar. Ökningen beror i huvudsak på minskad sjukfrånvaro men även annan frånvaro har minskat. Den vanligen arbetade tiden för sysselsatta¹⁰, som steg under andra halvan av 1990-talet men därefter har minskat kontinuerligt, har fortsatt att minska under första halvåret. Övertiden började minska något tidigare än den vanligen arbetade tiden. Minskningen upphörde ungefär vid årsskiftet och första halvåret i år har nivån legat relativt konstant.

Produktivitetstillväxten har också varit hög första halvåret i år. I näringslivet har produktiviteten varit 3,5 % högre än motsvarande period i fjol, trots att kalendereffekten dämpar produktivitetstillväxten. Framför allt är det inom industrin som utvecklingen varit anmärkningsvärt stark. Produktivitetstillväxten inom tjänsektorn har varit väsentligt lägre första halvåret i år än första halvåret i fjol.

Fortsatt stigande arbetslöshet första halvåret

Samtidigt som efterfrågan på arbetskraft har varit låg har utbudet av arbetskraft ökat i god takt. Förra årets ökning berodde främst på en hög befolkningstillväxt, färre studerande i kommunal vuxenutbildning och färre studerande i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program¹¹. En ökning av antalet långvarigt sjuka utan arbete bidrog till att hålla tillbaka utbudet av arbetskraft. Det gäller även första halvåret i år. Men utvecklingen av arbetskraften under första halvåret har också dämpats av att antalet studerande i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program successivt har ökat igen.

Den öppna arbetslösheten började stiga för två år sedan. Till en början var ökningen främst en följd av det tilltagande utbudet av arbetskraft men sedan ungefär ett år tillbaka är det framför

allt minskande sysselsättning som har bidragit till den stigande arbetslösheten. Första halvåret i år var i genomsnitt 48 000 fler personer öppet arbetslösa än under motsvarande period i fjol. Den årliga ökningstakten i antalet öppet arbetslösa och i den relativa arbetslöshetsnivån har dock mattats de senaste månaderna och var i augusti den lägsta hittills i år. I säsongjusterade termer och jämfört med närmast föregående månad har den öppna arbetslösheten minskat tre månader i följd.

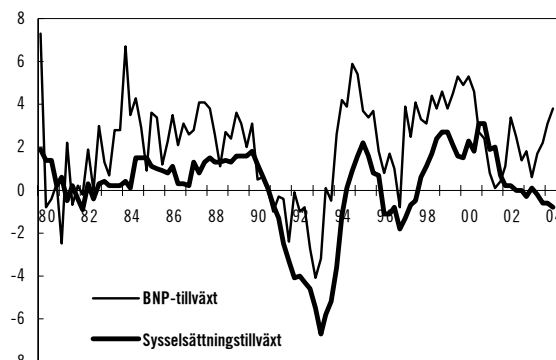
Till följd av att antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program har stigit har dock summan av öppet arbetslösa och programdeltagare ökat de senaste månaderna.

Indikatorerna tyder ännu inte på någon bred vändning på arbetsmarknaden

Historiskt har sysselsättningsutvecklingen ofta följt BNP-utvecklingen med ca två kvartals fördröjning, se diagram 6.1. Nuvarande fördröjning är i det perspektivet ovanligt lång. Med undantag för andra kvartalet i fjol har sysselsättningsstillväxten varit noll eller negativ åtta kvartal i följd. BNP-tillväxten har under samma period varierat mellan 1,0 % och 3,2 %.

Diagram 6.1 BNP- och sysselsättningsstillväxt

Årlig procentuell förändring

Anm.: Kalenderkorrigerade värden enligt Konjunkturinstitutet för 1994 och framåt.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Indikatorerna för den kommande utvecklingen på arbetsmarknaden har stabiliserats men ännu inte vänt upp på aggregerad nivå. SCB:s vakansstatistik visar att antalet lediga jobb i ekonomin fortsätter att minska.

Antalet nyanmälda lediga platser till landets arbetsförmedlingar har successivt minskat sedan årsskiftet 2000/2001 och ligger nu på ungefär samma nivå som 1998, se diagram 6.2. Nivån på antalet lediga platser är dock svårtolkad i ett

⁹ Mätt som det totala antalet arbetade timmar enligt nationalräkenskaper, dividerat med det genomsnittliga antalet sysselsatta enligt AKU.

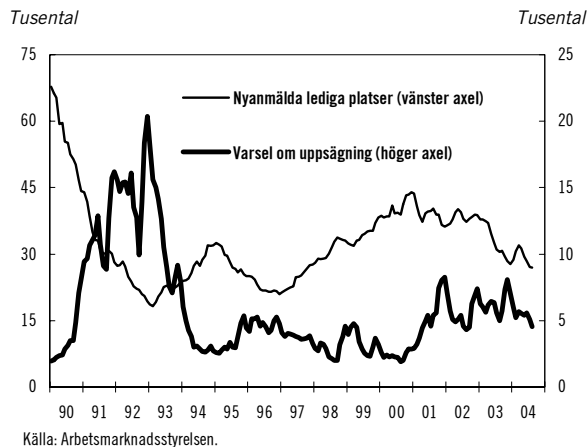
¹⁰ Med vanligen arbetad tid avses den tid som arbetstagare skall arbeta enligt överenskommelse med arbetsgivare.

¹¹ Merparten (drygt 75 % år 2003) av deltagarna i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program klassificeras som "studerande" utanför arbetskraften i AKU. Övriga räknas som sysselsatta, dock ej reguljärt sysselsatta.

längre perspektiv eftersom den troligen delvis speglar en förändring av hur stor andel av det totala antalet lediga platser i ekonomin som rapporteras till AMS. Jämför man istället med samma period i fjol – sedan vilken andelen rapporterade platser kan förmodas vara relativt konstant – har platserna under sommarmånaderna juni–augusti legat i snitt 10 % lägre. Det finns dock branscher inom vilka antalet lediga platser ökat.

Under 2003 varslades sammantaget 74 000 personer om uppsägning, vilket är det största antalet på tio år. Under perioden januari–augusti i år har antalet varslade minskat med nästan 10 % jämfört med motsvarande period i fjol. Det har samtidigt skett en branschmässig förskjutning av varslen, från industrin till offentlig sektor, byggindustrin och delar av tjänstesektorn.

Diagram 6.2 Lediga platser och varsel om uppsägning

Inom vissa branscher syns således en försiktig positiv vändning vad gäller efterfrågan på arbetskraft sedan några månader tillbaka. Det gäller bl.a. teleprodukt- och motorfordonsbranscherna som båda haft en stark produktions- och exporttillväxt i år. Kapacitetsutnyttjandet inom dessa bägge branscher är relativt högt och produktionskapaciteten har byggts ut. Konjunkturinstitutets (KI:s) barometer tyder också på att sysselsättningen inom dessa branscher kommer att öka något framöver. I industrin som helhet är dock efterfrågan på arbetskraft fortfarande låg enligt både KI:s barometer och AMS platsstatistik. Men även om det ännu inte finns behov av nyrekryteringar tyder statistiken på att det är allt färre företag som planerar att minska personalstyrkan framöver.

Byggkonjunkturen har stärkts relativt snabbt under första halvåret i år. KI:s barometer indikerar att sysselsättningen väntas upphöra att minska inom bygg- och anläggningsverksamhet. Byggverksamhet som helhet omfattar dock mer än bygg- och anläggningsverksamhet, bl.a. ingår också bygginstallationer och slutbehandling av byggnader. AMS platsstatistik indikerar en låg efterfrågan på arbetskraft inom byggverksamheten och hittills i år det är fler som har varslats om uppsägning än vid motsvarande tidpunkt i fjol.

De mest expansiva sysselsättningsplanerna återfinns för närvarande inom tjänstesektorn. Framför allt är tongångarna positiva inom företagstjänstesektorn. KI:s barometer visar att inom både datakonsultverksamhet och uppdragsverksamhet räknar företagen med en fortsatt stark efterfrågetillväxt och antalet anställda väntas öka ytterligare. Stigande bristtal noteras också inom dessa båda branscher även om bristtalen fortfarande är relativt låga. Sällanköpsvaruhandeln har gått bra både i fjol och i år och även där indikeras ett visst behov av att utöka personalstyrkan.

Bristen på personal inom den kommunala sektorn har sjunkit men ligger fortfarande på en högre nivå än inom det privata näringslivet. Enligt både AMS och KI:s barometer är bristen särskilt besvärande inom barnomsorgen, äldre- och handikappsomsorgen samt utbildningsväsendet. Trots det redovisar både primär- och landstingskommunerna att de avser att minska på personalstyrkan framöver. Hittills i år har antalet varsel om uppsägning ökat mest för anställda inom den kommunala sektorn.

Arbetsmarknads- och utbildningspolitik

Antalet deltagare i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program antas uppgå till i genomsnitt 103 500 personer per månad i år, vilket är detsamma som antogs i vårpropositionen. För 2005 har den antagna volymen höjts med 20 000 jämfört med vårpropositionen till 111 000 platser. Den antagna volymen har också höjts för åren 2006 och 2007, till 111 000 respektive 90 000 deltagare per månad i genomsnitt.

Den 1 januari 2005 införs friår i hela landet. Friår ger anställda möjlighet att vara lediga i tre till tolv månader med 85 % av arbetslöshetsersättningen som inkomst, under förutsättning att en arbetslös anställs som vikarie för den friårs-

lediga. Friår räknas som ett konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiskt program och volymen beräknas till ca 12 000 årligen.

En särskild satsning med 6 000 platser för vidareutbildning för anställda i kommuner och landsting genomförs 2005.

Den 1 september i år träder en ny föreskrift i kraft om vad som kan betraktas som "lämpligt arbete" i lagen om arbetslöshetsförsäkring. Utgångspunkten är arbetslöshetsförsäkringens roll som omställningsförsäkring. Föreskriften skall utgöra ett stöd för och minska skillnader i tillämpningen av begreppet lämpligt arbete inom såväl arbetsförmedlingen som arbetslöshetskassorna.

Sysselsättningen stiger 2005

Sysselsättningen väntas minska med ca 23 000 personer i år jämfört med 2003. Sysselsättningsnedgången är bred och omfattar nästan samtliga branscher. I vårpropositionen aviserades olika tillfälliga skattestimulanser för att stimulera byggindustrin. Skattestimulanserna väntas bidra till att sysselsättningen i byggindustrin ökar redan under loppet av andra halvåret i år. Mätt som årsgenomsnitt minskar dock antalet sysselsatta inom byggindustrin. De satsningar på kommunsektorn i form av höjda statsbidrag som aviserades i vårpropositionen, tillsammans med de ytterligare medel som föreslås i denna proposition, väntas bryta första halvårets sysselsättningsnedgång i den kommunala sektorn. Den kommunala sysselsättningen minskar därför endast marginellt i år, mätt som årsgenomsnitt.

Den starkare konjunkturen förutses slå igenom i en stigande sysselsättning först i början av 2005, se diagram 6.3. Sysselsättningen stimuleras av de inkomstkattesänkningar som föreslås i denna proposition. Inkomstkattesänkningarna medför att hushållens disponibla inkomster stiger och därmed också deras efterfrågan på tjänster. Antalet sysselsatta i tjänstesektorn väntas bl.a. av detta skäl öka 2005. Den kommunala sysselsättningen ökar kraftigt till följd av de ovan nämnda satsningarna. En viss sysselsättningsökning väntas inom industrin och byggindustrin.

Tabell 6.2 Antal sysselsatta, branschfördelat

Procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006	2007
Näringslivet inkl. HIO	-0,7	-0,8	0,7	0,9	0,8
Jord- och skogsbruk, fiske	-1,9	-1,6	-2,7	-	-
Industri	-2,9	-1,7	0,5	-	-
El, gas, värme, vatten	-3,2	0,5	-0,8	-	-
Byggindustri	0,8	-0,8	1,0	-	-
Tjänstesektor	0,0	-0,6	0,9	-	-
Offentliga myndigheter	0,9	0,1	1,2	0,7	0,4
Stat	2,2	1,1	-0,3	-	-
Kommuner	0,6	-0,1	1,5	-	-
Totalt	-0,3	-0,6	0,8	0,8	0,7

Anm.: Branschfördelat sysselsättning enligt Nationalräkenskaperna. Med HIO avses hushållens intresseorganisationer.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Minskande sjukfrånvaro fortsätter att dämpa sysselsättningsutvecklingen under prognosperioden. I AKU räknas både personer som är frånvarande från arbetet, t.ex. på grund av sjukdom, och deras eventuella vikarier som sysselsatta. Det innebär att om en person som varit sjuk återvänder till sitt arbete och denna persons vikarie därmed får sluta, minskar antalet sysselsatta. Antalet sysselsatta minskar också om en person som varit frånvarande från arbetet på grund av sjukdom får sjuk- eller aktivitetsersättning (f.d. förtidspension).

Införandet av friår och den särskilda satsningen på vidareutbildning i kommunerna står för över en tredjedel av nästa års sysselsättningsökning. Liksom vid annan frånvaro räknas både de som deltar i friåret respektive utbildnings-satsningen och deras vikarier som sysselsatta. Antalet personer i arbete väntas således inte öka fullt så mycket som antalet sysselsatta 2005, trots att sjukfrånvaron fortsätter att minska.

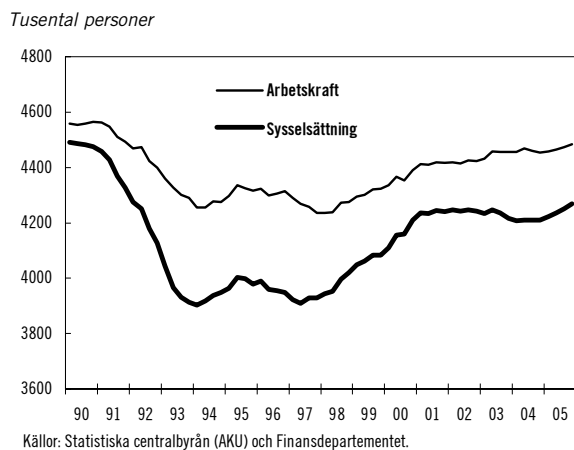
Införandet av friår innebär också att den reguljära sysselsättningen ökar något mindre än sysselsättningen som helhet nästa år. Sysselsättningsmålet, att 80 % av åldersgruppen 20–64 skall vara reguljärt sysselsatta, nås inte under prognosperioden. I avsnitt 12 redovisas ett sidalternativ med en ekonomisk utveckling där sysselsättningsmålet uppfylls.

Den högre BNP-tillväxt som förutses för innevarande år jämfört med vårpropositionen ger således endast ett mycket litet avtryck i sysselsättningsutvecklingen. I huvudsak är det medelarbetstiden och produktiviteten som har reviderats upp. Det faktum att det är fyra fler vardagar i år än 2003 bedöms liksom i vårpropo-

sitionen höja antalet arbetade timmar med ca 1 % men påverkar inte antalet sysselsatta. Hela kalendereffekten slår alltså igenom på medelarbetstiden som bedöms öka med 1,6 % i år efter att ha minskat med sammanlagt nästan 5 % åren 2000–2003. Men även bortsett från kalendereffekten bedöms medelarbetstiden öka under prognosåren. Det beror på lägre sjukfrånvaro och, så småningom, mer övertid och högre vanligen arbetad tid.

Produktivitetstillväxten bedöms bli fortsatt hög andra halvåret i år. Efter tre år med en produktivitetstillväxt över vad som bedöms vara den långsiktiga takten förutses ökningen 2005 bli mer i linje med den långsiktiga utvecklingen.

Diagram 6.3 Arbetskraftsutbud och sysselsättning

Arbetslösheten minskar framöver

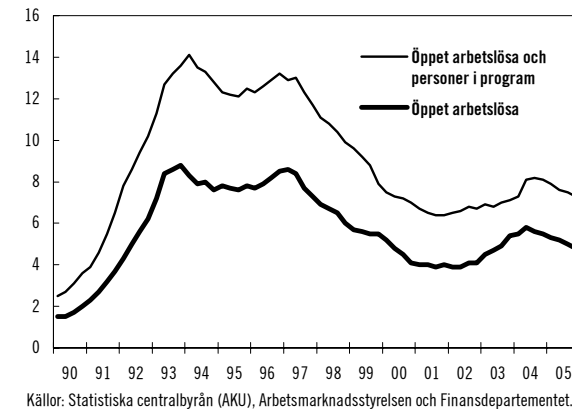
Arbetskraftsutbudets utveckling förutses vara dämpad under återstoden av 2004. Till dämpningen bidrar ökningen av antalet studerande i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program. Antalet deltagare i program ökar även 2005 men andelen av dessa som räknas som studerande utanför arbetskraften minskar något. Däremot fortsätter antalet unga studerande på grundläggande nivå att öka till följd av den höga befolkningstillväxten i den åldersgruppen. Antalet långvarigt sjuka utanför arbetskraften har ökat med ca 75 000 åren 2001–2003. Det är i samma storleksordning som sysselsättningsökningen under perioden. Befolkningens åldersmässiga sammansättning gör att även en oförändrad andel sjuka i varje enskild åldersgrupp framöver medför ett ökande antal sjuka. Personer som av andra skäl inte deltar i arbetskraften – t.ex. att de arbetar eller vistas utomlands, är arbetssökande utan att

uppfylla definitionen på öppet arbetslös eller betraktar sig som ”lediga” – bedöms öka nästa år.

Nuvarande bedömning är således att den öppna arbetslösheten minskar från 5,6 % i år till 5,1 % 2005, se diagram 6.4. Summan av antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program och antalet öppet arbetslösa minskar inte fullt så mycket, från 7,9 % av arbetskraften till 7,5 %.

Diagram 6.4 Öppet arbetslösa och personer i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program

Procent av arbetskraften

Utvecklingen efter 2005

Vid utgången av 2005 bedöms det finnas relativt gott om lediga resurser i ekonomin (se vidare avsnitt 1.1). Därmed kan BNP-tillväxten åren därefter bli högre än den långsiktigt hållbara tillväxttakten. Produktiviteten utvecklas i linje med den långsiktiga takten. Den goda BNP-utvecklingen medför en stark utveckling av antalet arbetade timmar i ekonomin. Det beror i sin tur på att antalet sysselsatta personer ökar i god takt. Den genomsnittligt arbetade tiden för sysselsatta minskar dock, bl.a. till följd av ökat barnafödande som väntas leda till högre frånvaro. Arbetskraftsutbudet ökar något långsammare än sysselsättningen, framför allt 2006. Utbudet hålls tillbaka av att antalet deltagare i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program är oförändrat mellan 2005 och 2006. Därmed fortsätter den öppna arbetslösheten att minska relativt snabbt. År 2007 ligger den öppna arbetslösheten på 4,2 %. Den reguljära sysselsättningsgraden för personer i åldern 20–64 år uppgår till 77,4 %.

7 Löner

Löneökningstakten dämpades förra året. Enligt Medlingsinstitutets konjunkturlönestatistik ökade lönerna med 3,5 %, vilket var 0,6 procentenheter lägre än 2002. Första kvartalet i år låg löneökningstakten på 3,4 %.

Lönerna förväntas fortsätta öka i relativt måttlig takt de närmaste åren bland annat till följd av att det finns lediga resurser på arbetsmarknaden. För ekonomin som helhet ökar lönerna med 3,4 % i år och 3,5 % nästa år. Därefter antas lönerna fortsätta öka med 3,5 % per år.

Tabell 7.1 Löneutveckling

Procentuell förändring

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Industri	4,2	3,3	–	–	–	–
Byggindustri	3,7	3,8	–	–	–	–
Näringslivets tjänstesektor	3,8	3,2	–	–	–	–
Kommunala myndigheter	4,5	3,8	–	–	–	–
Statliga myndigheter	4,3	4,2	–	–	–	–
Totalt	4,1	3,5	3,4	3,5	3,5	3,5

Källor: Medlingsinstitutet och Finansdepartementet.

Förutom i byggsektorn dämpades löneökningstakten, mätt som årsgenomsnitt, i alla sektorer förra året. I offentlig sektor var dock löneökningstakten hög mot slutet av året. Lönerna ökade då med närmare 5 % i staten och drygt 4 % i kommunsektorn. Första kvartalet i år låg löneökningstakten i kommunsektorn kvar på en relativt hög nivå medan den dämpades i staten. I näringslivet ökade lönerna med ca 3 % första kvartalet. Andra kvartalet ökade lönerna mindre än första kvartalet i alla sektorer. I statistiken saknas det dock troligen en del retroaktiva löneutbetalningar för denna period.

Under våren slöts nya avtal för i stort sett hela näringslivet. Avtalsrörelsen genomfördes med relativt få konflikter. De flesta avtalen är treåriga och ger i genomsnitt löneökningar på ca 2,3 % per år. Det är nära 0,5 procentenheter lägre än genomsnittet för den föregående treårsperioden. Inom industrin och byggsektorn ingår det en arbetstidsförkortning i beräkningen av de totala löneökningarna. De flesta avtalen innehåller individgarantier och höjningar av den lägsta lönenivån.

Inom industrin är avtalen för medlemmar i fackförbund anslutna till LO relativt lika i alla

branscher. Avtalen för medlemmar i tjänstemannaförbunden skiljer sig mer åt men ger i genomsnitt lägre avtalsmässiga löneökningar än LO-förbundens avtal. Historiskt sett har dock tjänstemännen haft högre löneökningar utöver de avtalade. Det sista avtalsåret är uppsägningsbart i de flesta avtal. Att de totala avtalade löneökningarna i industrin nu är lägre än den senaste treårsperioden beror i huvudsak på att de arbetstidsförkortningar som är inkluderade i avtalen inte är lika omfattande som tidigare.

De avtalsenliga löneökningarna inom byggbranschen ligger i linje med avtalen inom industrin. Avtalen för stora delar av byggbranschen löper dock ut redan under hösten 2005.

Inom tjänstesektorerna är det större skillnad mellan avtalen än inom industrin och byggbranschen. I genomsnitt ger dock avtalen något högre procentuella löneökningar än inom industrin. Det beror främst på att medlemmar i fackförbundet Handels samt Hotell- och Restaurang Facket har högre avtalsmässiga löneökningar. Att avtalen inom handeln samt hotell- och restaurangverksamhet ger högre procentuella löneökningar ligger i linje med den låglönesatsning som var vägledande i LO-förbundens samordnade lönekrav till arbetsgivarna. Historiskt sett har också anställda i handeln samt hotell- och restaurangverksamhet haft lägre löneökningar utöver de avtalade än genomsnittet i näringslivet.

Inom kommunsektorn löper de flesta avtalen ut i mars nästa år. De genomsnittliga avtalsenliga löneökningarna är något lägre i år än förra året. Flera avtal saknar centralt fastställda löneökningar.

I staten löper de flesta avtalen ut i september i år. Det är svårt att förutsäga vad avtalsförhandlingarna resulterar i. Många avtal inom staten har inte haft några centralt fastställda löneökningar de senaste åren.

Flera faktorer talar för relativt måttliga löneökningar den närmaste tiden. De avtalsenliga löneökningarna är lägre framöver än de senaste åren. Efterfrågan på arbetskraft är för närvarande låg. Trots en hög tillväxt i ekonomin i år förväntas inte sysselsättningen stiga förrän nästa år. Det underliggande inflationstrycket bedöms vara lågt både i år och nästa år. Trots lägre nominella löneökningar 2004–2006 beräknas reallönerna stiga snabbare än under den närmast föregående treårsperioden.

Sammantaget bedöms lönerna öka med 3,4 % i år och 3,5 % nästa år. Lönerna i näringslivet väntas stiga något snabbare nästa år i takt med att konjunkturen förstärks och sysselsättningen börjar stiga. Reallönerna beräknas stiga med i genomsnitt ca 2,5 % per år 2004–2005.

8 Inflation

Inflationen har fortsatt att vara låg under första halvåret i år. Förklaringen är det relativt låga totala resursutnyttjandet och den höga produktivitetstillväxten i den svenska ekonomin i kombination med sjunkande konsumentpriser på många importerade varor. Under återstoden av 2004 och under 2005 väntas importprisernas inflationsdämpande effekt vara mindre och efterfrågan stärkas, men pristrycket stiger endast långsamt. Inflationen väntas därmed förbli låg i år för att öka gradvis nästa år.

Inflationen, mätt med konsumentprisindex (KPI), förutses uppgå till 0,9 % i slutet av 2004 och 2,1 % i slutet av 2005 (se tabell 8.1). Mätt som årsgenomsnitt beräknas inflationen vara 0,6 % 2004 och 1,4 % 2005.¹² Riksbankens mått på underliggande inflation, UND1X¹³, väntas uppgå till 1,3 % i slutet av 2004 och 1,2 % i slutet av 2005. Om inflationsmåten beräknades exklusive energivaror skulle de i slutet av 2005 vara något högre än de nu nämnda värdena.

Tabell 8.1 Konsumentprisutveckling

Procentuell förändring om ej annat anges

	2003	2004	2005	2006	2007
KPI, årsgenomsnitt	2,0	0,6	1,4	2,0	2,0
KPI, dec–dec	1,4	0,9	2,1	2,0	2,0
UND1X, årsgenomsnitt	2,3	1,0	1,1	–	–
UND1X, dec–dec	1,7	1,3	1,2	–	–
HIKP, årsgenomsnitt	2,3	1,1	1,3	–	–
HIKP, dec–dec	1,8	1,3	1,5	–	–
NPI, årsgenomsnitt	1,4	0,2	1,5	–	–
NPI, dec–dec	0,8	0,8	2,0	–	–
Prisbasbelopp, tkr	38,6	39,3	39,4	40,0	40,8
HIKP, EU 15, årsgenomsnitt	2,0	1,9	1,8	1,9	1,8

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Skillnaden mellan de bägge inflationsmåten KPI och UND1X i slutet av 2005 beror främst på att bostadsräntorna, som ingår i KPI men inte i UND1X, väntas bidra till att KPI stiger under 2005. Även höjningar av indirekta skatter bedöms bidra till skillnaden mellan KPI och

UND1X 2005. Under 2006 antas inflationen vara i linje med inflationsmålet.

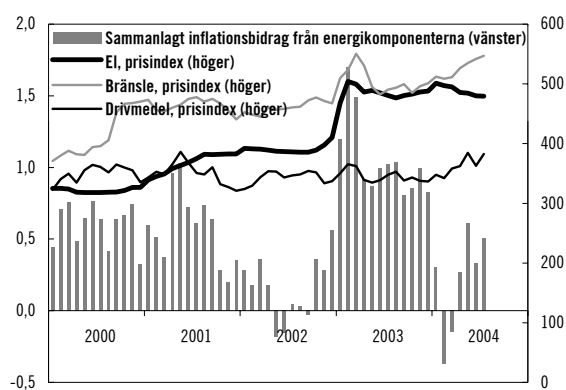
Inflationen föll kraftigt förra året

I februari 2003 var inflationen, mätt med KPI, nästan 3,5 % efter att elpriserna stigit mycket kraftigt på kort tid. Inflationen föll sedan under 2003 och var i februari 2004 –0,3 %. Den stora nedgången berodde dels på att effekterna av tidigare energiprishöjningar föll bort ur inflationsmättet, dels på en kombination av låga bostadsräntor, fallande importpriser och en låg prisökningstakt på inhemska varor och tjänster.

Energiprisernas betydelse för de stora svängningarna i inflationen under de senaste åren framgår av diagram 8.1. Ungefär hälften av den snabba inflationsnedgången under 2003 förklaras av energiprisutvecklingen. Men även bortsett från energipriseffekterna sjönk alltså inflationen med nästan 2 procentenheter från februari 2003 till februari 2004 (se diagram 8.2). Inflationen på importerade varor exklusive energi blev negativ redan under andra kvartalet 2003 för att sedan fortsätta att sjunka. Inflationen på inhemska varor och tjänster exklusive energi stabiliserades runt 2 % i början av 2003 efter att ha avtagit under 2002. Bostadsräntorna har sedan andra kvartalet 2003 bidragit till att hålla ned inflationen mätt med KPI.

Diagram 8.1 Konsumentpriser på energi. Energikomponenternas prisindex och totala bidrag till KPI-inflationen

Inflationsbidrag, procentenheter Prisindex (1980=100)

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Fortsatt låg inflation hittills i år

Sedan februari i år har KPI-inflationen stigit något. Återigen är det energipriserna som stått för det mesta av ökningen, nu främst i form av

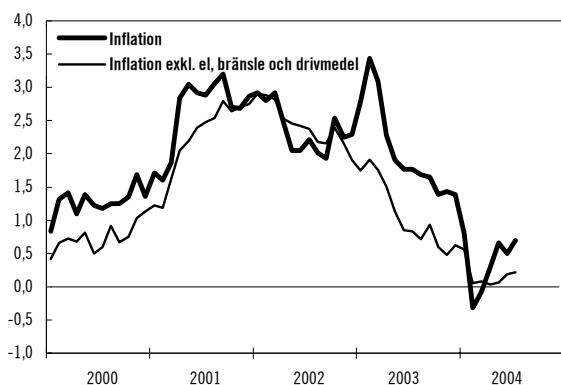
¹² De förändringar av inflationsmåttens beräkning som träder i kraft 2005 har beaktats i denna prognos (se fördjupningsruta efter detta avsnitt).

¹³ UND1X exkluderar räntekostnader för egnahem samt direkta effekter på konsumentpriserna av förändringar i nettot av indirekta skatter och subventioner.

kraftigt höjda priser på bensin (se diagram 8.1). Bortsett från energiprisernas effekter har KPI-inflationen varit låg, mellan 0,0 % och 0,2 % (se diagram 8.2).

Diagram 8.2 Inflation (KPI) inklusive resp. exklusive el, bränsle och drivmedel

Procent

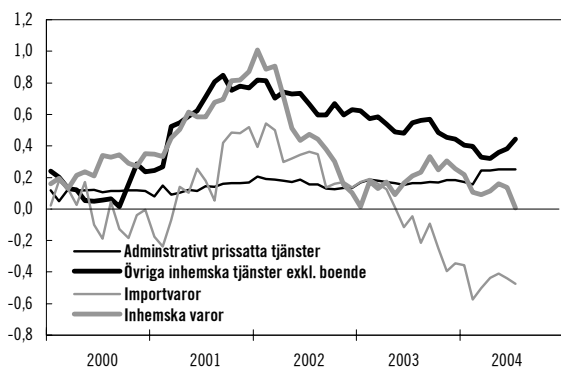

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Diagram 8.3 visar bidragen i procentenheter till den totala KPI-inflationen från prisutvecklingen för några olika grupper av inhemskt producerade varor och tjänster. Som framgår av diagrammet finns det skillnader mellan de olika inhemska komponenternas bidrag till inflationen den senaste tiden.

Diagram 8.3 Bidrag till KPI-inflationen från vissa varu- och tjänstegrupper exkl. el, bränsle och drivmedel

Procentenheter

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Bidragen från olika slag av tjänster (exklusive boende) steg något under våren och sommaren. Bidraget till inflationen från de tjänster som prissätts administrativt ökade tydligt i våras då bl.a. vissa lokaltrafiktaxor höjdes. De administrativa prissatta tjänsterna har därmed de senaste månaderna stått för så mycket som ca 0,25 procentenheter av den totalt sett mycket låga inflationen. Övriga tjänsters inflationsbidrag har

också stigit, om än i måttlig grad. Denna ökning hänger samman med prisutvecklingen på ett antal olika tjänster, såsom försäkringar, charterresor, transport-, restaurang-, tandläkar- och teletjänster.

Priserna för de varor som produceras i landet, exklusive el, har varit högre 2004 än 2003, men prisökningstakten mellan åren har inte överstigit 2,2 % för dessa varor. De har därmed fortsatt att ge endast små bidrag till inflationen.

Diagram 8.3 illustrerar också att priserna på importerade varor exklusive energi har fortsatt att ha en kraftigt inflationsdämpande effekt. Konsumentpriserna på dessa varor har under första hälften av 2004 varit i genomsnitt mellan 1,5 % och 2,0 % lägre än motsvarande period 2003. Om energi inkluderas i de importerade varorna har fallet däremot brutits, och de genomsnittliga konsumentpriserna på importvarorna har då varit ungefär desamma under sommaren 2004 som ett år tidigare.

Priserna i importledet har börjat stiga

Priserna på varor i importledet steg under första halvåret 2004. Det beror främst på stigande internationella råvarupriser, men också för bearbetade varor noteras en prisuppgång. Framöver väntas världsmarknadspriserna på bearbetade varor stiga något ytterligare, vilket sannolikt också medför högre priser på bearbetade varor i det svenska importledet. Prisökningen dämpas dock av den förutsedda kronförstärkningen. Råvarupriserna i importledet bedöms minska som en följd av lägre internationella priser på råolja och petroleumprodukter. Sammantaget förutses därför endast måttliga prisstegringar för varor i importledet (se vidare avsnitt 4.2).

Förändringar av oljepriset i importledet får dels ett direkt genomslag i konsumentpriserna på villaolja och drivmedel, dels indirekta effekter genom att höjda kostnader för bl.a. transporter, uppvärmning och varuproduktion till viss del, och med viss fördröjning, övervältras på konsumenterna.

De direkta effekterna av den höga oljeprisnivån 2004 och den prognosade oljeprisnedgången framöver (se avsnitt 2.5) beräknas bidra till att höja inflationen i slutet av 2004 och bidra till att sänka den i slutet av 2005. De indirekta effekterna är betydligt mer svårbedömda. Inflationsprognosen bygger på förutsättningen att det höga oljepriset får vissa indirekta effekter på

konsumentpriserna på varor, tjänster och boende under prognosperioden, men att varierande oljepriser i viss utsträckning fångas upp i företagens vinstmarginaler.

Även när det gäller bearbetade varor är det svårt att bedöma genomslaget i konsumentledet av prisutvecklingen i importledet. De prisökningar i importledet som förutses under loppet av prognosperioden är som nämnts måttliga, särskilt när det gäller konsumtionsvaror, och genomslaget bedöms vara fördröjt och ofullständigt.

Sammanfattningsvis bedöms prisutvecklingen på importerade varor totalt sett bidra till att höja inflationen i slutet av 2004 och sänka den i slutet av 2005. Dessa effekter är till större delen knutna till oljeprisets utveckling.

Osäkerheten är betydande beträffande både oljeprisets utveckling och importprisernas genomslag i konsumentledet. Om oljepriset förblir högt under en längre period än vad som förutses i denna prognos blir både de direkta och indirekta effekterna på konsumentpriserna större.

Det inhemska inflationstrycket stiger långsamt

Den snabba ökning av inflationen på inhemska varor och tjänster som ägde rum under 2000 och 2001 (se diagram 8.3) var åtminstone delvis en effekt av att resursutnyttjandet i den svenska ekonomin vid denna tidpunkt hade blivit ansträngt. Sysselsättningen hade ökat snabbt under några år, och löner och enhetsarbetskraftskostnader hade stigit i relativt hög takt. Detta märktes särskilt väl i de konsumentnära tjänstebranscherna där bristen på personal hade blivit påtaglig, och priserna på tjänsterna steg snabbt.

Därefter har sysselsättningen minskat medan produktivitetstillväxten stigit. Löner och enhetsarbetskraftskostnader har stigit i betydligt långsammare takt. Det låga resursutnyttjandet i svensk ekonomi (se avsnitt 1.1) har resulterat i ett lågt inhemskt inflationstryck.

Förväntningarna om den framtida prisutvecklingen har anpassat sig till den lägre inflationen. Inflationförväntningarna sjönk successivt under 2002 och 2003, även om de steg vid enstaka måttillfällen då den observerade inflationen var tillfälligt hög på grund av t.ex. höga energipriser. Under första halvåret 2004 fortsatte förväntningarna om det närmaste årets inflation att avta

enligt de undersökningar som publiceras av företaget Prospera på Riksbankens uppdrag.

Enligt Konjunkturinstitutets mätningar bland företag och hushåll (den kvartalsvisa Konjunkturbarometern respektive den månatliga mätningen av hushållens inköpsplaner, HIP) förefaller förväntningarna om prisutvecklingen ha planat ut under våren och sommaren. Att förväntningarna enligt dessa undersökningar inte fortsatt att avta har sannolikt till en del att göra med de höga oljepriserna. Det kan också bero på att hushåll och företag väntar sig en högre tillväxt framöver. Ingen av undersökningarna pekar dock på att inflationsförväntningarna har ökat i nämnvärd grad.

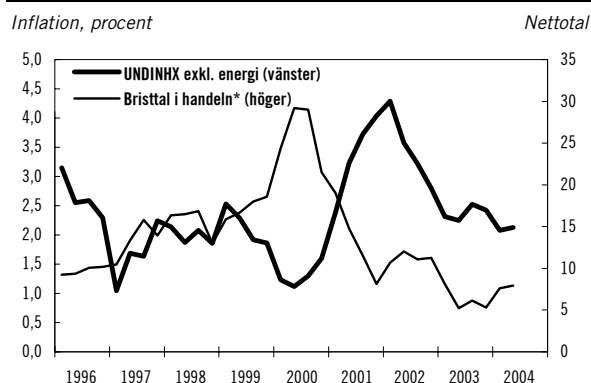
Som framgår av avsnitt 6 väntas den högre tillväxten av efterfrågan och produktion inte leda till någon ökad sysselsättning förrän under 2005. Lönerna förutses öka med 3,4 % i år och 3,5 % nästa år. Produktivitetstillväxten väntas vara god framöver. Dessa förhållanden talar för att det inhemska prisökningstrycket förblir lågt under innevarande och nästa år. I takt med att efterfrågan stärks och sysselsättningen åter stiger väntas den inhemska genererade inflationen tillta. Prognosen innebär dock att det finns ledig kapacitet i ekonomin även i slutet av 2005 varför det inhemska inflationstrycket även då bedöms vara relativt lågt.

Diagram 8.4 visar en indikator på personalbristen i handeln tillsammans med Riksbankens mått på huvudsakligen inhemskt genererad inflation, UNDINH, exklusive energi. Bristtalet är beräknat som en sammanvägning av svaren på de frågor om personalbrist i olika delar av handeln som ställs i Konjunkturinstitutets kvartalsbarometer. Även om frågorna alltså avser detalj-, parti- och fordonshandeln torde svaren på dessa frågor i viss mån kunna ses som indikatorer på graden av personalbrist även i andra närliggande tjänstebranscher som inte täcks av barometern.

Som framgår av diagrammet har de bägge tidsserierna under senare år samvarierat relativt väl, med ca 6 kvartals fördröjning mellan förändringar av bristtalet och förändringar i inflationen. Under 2003 var bristtalet i handeln mycket låga. De är fortfarande låga, även om de har stigit något under första halvåret 2004. Om det tidigare mönstret består kan barometeruppgifterna ses som en indikation om att kostnadstrycket inom produktionen i de aktuella

branscherna förblir lågt under det närmaste året för att stiga svagt under 2005.

Diagram 8.4 Inhemsk underliggande inflation och bristtal i handeln

* Nettotal (andel "ja" minus andel "nej") för Konjunkturbarometerns frågor om personalbrist i parti-, motorfordons- o. detaljhandel, sammanvägda med antalet sysselsatta i resp. bransch.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Som nämnts tidigare, i anslutning till diagram 8.3, har prisökningstakten för ett antal olika tjänster höjts något de senaste månaderna, vilket skulle kunna tala för en något tidigare inhemsk inflationsuppgång. Dessa prisökningar är emellertid än så länge av begränsad storlek och kan i viss utsträckning ha att göra med tillfälliga faktorer. När det gäller de administrativt pris-satta tjänsterna görs dock bedömningen att de kommer att fortsätta bidra relativt mycket till inflationen under resten av prognosperioden.

Prognosen bygger på antagandet att effekterna på prisutvecklingen i konsumentledet av det stora antalet vardagar 2004 jämfört med 2003 är försumbara.

Räntor och indirekta skatter drar upp KPI 2005

Boendekostnaderna utgör en betydande del av hushållens konsumtion. Förändringar av hyror och räntor för egna hem har därför stor effekt på konsumentprisindex. Hyrorna, som bl.a. påverkas av uppvärmningskostnaderna, bedöms stiga med mer än 3 % under loppet av 2004 och med strax under 3 % under 2005.

Räntekostnaderna för egna hem har sedan april 2003 bidragit till att hålla ned inflationen, mätt med KPI. Givet den ränteprognos som redovisas i avsnitt 3.2 beräknas räntorna hålla ned KPI-inflationen med mellan 0,4 och 0,5 procentenheter under andra halvåret 2004. Räntornas inflationsdämpande effekt avtar därefter snabbt, och från och med andra kvartalet 2005 drar räntorna i stället upp inflationen. I slutet av 2005

bedöms räntorna höja KPI-inflationen med ungefär 0,7 procentenheter.

Sammantaget väntas utvecklingen av boendekostnaderna, exklusive skatt och uppvärmning av egna hem, bidra till att sänka inflationen under loppet av 2004 med ca 0,1 procentenhet och bidra till att höja inflationen under loppet av 2005 med ca 1,0 procentenhet, mätt med KPI.

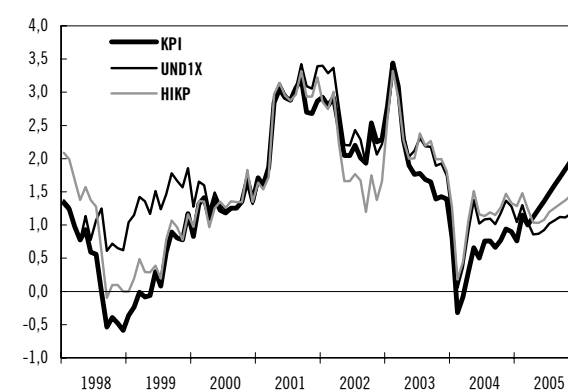
Höjningar av indirekta skatter, framför allt inom ramen för den gröna skatteväxlingen, bidrar 2005 till att höja inflationen mätt med KPI (och i någon utsträckning även den underliggande inflationen mätt med UND1X).

Inflationen närmar sig gradvis målet

Sammanfattningsvis förutses det underliggande inflationstrycket fortsätta att vara förhållandevis lågt under 2004 och 2005. Den underliggande inflationen, mätt med UND1X, förutses stiga svagt under 2005 (se diagram 8.5). I december 2005, då det fortfarande bedöms finnas ledig kapacitet i ekonomin, beräknas den underliggande inflationen (UND1X) vara 1,2 % och inflationen mätt med KPI vara 2,1 % (se tabell 8.1). Motsvarande inflationsmätt exklusive energivaror bedöms vara några tiondels procentenheter högre än så i december 2005, eftersom energipriserna då väntas hålla ned inflationen.

Diagram 8.5 Konsumentprisernas utveckling

Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Egnahemsräntorna, som ingår i KPI men inte i UND1X, gör att KPI stiger betydligt snabbare än UND1X under 2005. De direkta effekterna av höjda indirekta skatter, som också påverkar KPI men inte UND1X, verkar i samma riktning.

Penningpolitiken antas anpassas så att inflationen under 2006 och 2007 utvecklas i linje med Riksbankens inflationsmål.

Ändrade beräkningsmetoder för KPI och inflationen

Från och med januari 2005 kommer Statistiska centralbyrån (SCB) att beräkna inflationen på ett delvis nytt sätt.

Den varu- och tjänstekorg som ligger till grund för KPI uppdateras årligen. Förändringar av konsumtionens sammansättning påverkar på detta sätt KPI:s viktsystem. Sammansättningsförändringarna beror till viss del på att konsumenterna har en tendens att ersätta dyrare varor med billigare. Uppdateringen av varu- och tjänstekorgen tenderar därför att i genomsnitt hålla ned KPI-nivån något.

Det nuvarande inflationsmättet, som används t.o.m. december 2004, baseras på utvecklingen av KPI de senaste tolv månaderna, men det inkluderar också en justering som neutraliserar effekten av den nämnda korguppdateringen. Inflationen mätt med det nuvarande måttet tenderar därför att i genomsnitt vara något högre än den procentuella förändringen av KPI-nivån de senaste tolv månaderna

Den nya beräkningmetoden innebär att denna justering slopas. Inflationen kommer därmed helt enkelt att beräknas som den procentuella förändringen av KPI-nivån de senaste tolv månaderna.

Med ledning av historiska data uppskattar SCB att den uppmätta inflationen blir ca 0,2 procentenheter lägre, i genomsnitt över många år,

med det nya måttet än med det nuvarande. Variationen är dock stor. Enskilda år och månader kan effekten bli betydligt större eller betydligt mindre och är inte känd på förhand.

Det bör framhållas att det således är inflationsmättet som anpassas till KPI:s indexnivå. Själva indexnivån påverkas inte av denna metodförändring. Det är indexnivån, inte inflationen, som används för indexregleringar och beräkningar av prisbasbelopp m.m. Dessa användningsområden berörs alltså inte av omläggningen. (Samtidigt med införandet av det nya beräkningssättet för inflationen genomförs visserligen vissa andra tekniska förändringar av KPI-beräkningarna, men dessa förändringar bedöms inte ha någon påvisbar effekt.)

Även de vanliga måtten på underliggande inflation (UND1X och UNDINH) och inflationen enligt nettoprisindex (NPI) ändras på motsvarande sätt som KPI-inflationen.

Riksbanken har klargjort att målet för penningpolitiken även fortsatt är att inflationen, mätt med KPI, ska vara 2 procent, med ett toleransintervall på ± 1 procentenhet kring detta mål, även om sättet att mäta inflationstakten ändras något.

Förändringarna av inflationsmåtten fr.o.m. 2005 har beaktats i denna prognos.

9 Hushållens ekonomi och konsumtionsutgifter

Efter ett antal år med goda inkomstökningar under slutet av 1990- och början av 2000-talet var hushållens realinkomster i stort sett oförändrade 2003 jämfört med året innan. I år väntas inkomstökningen uppgå till 2,1 %. Hushållens konsumtionsutgifter, som fortsatte att stiga 2003 trots den svaga inkomstutvecklingen, väntas öka i god takt framöver när inkomstutvecklingen förbättras. Konsumtionstillväxten stöds också av låga räntor och en stabil förmögenhetsställning bland hushållen. En inkomstökning som är svagare än konsumtionsökningen innebär att sparkvoten faller de kommande åren.

9.1 Hushållens inkomster

Stark realinkomstökning 1998–2002...

Hushållens inkomster har under ett antal år utvecklats mycket starkt (se diagram 1). Under femårsperioden 1998–2002 steg hushållens realinkomster med i genomsnitt med 3,6 % per år. Antalet arbetade timmar steg och hushållens löneinkomster gav ett kraftigt bidrag till ökningen. Samtidigt genomfördes reformer och skattesänkningar som gav positiva bidrag till hushållens inkomster. Senast hushållen upplevde en så god real ökning av inkomsterna under en femårsperiod var på 1960-talet.

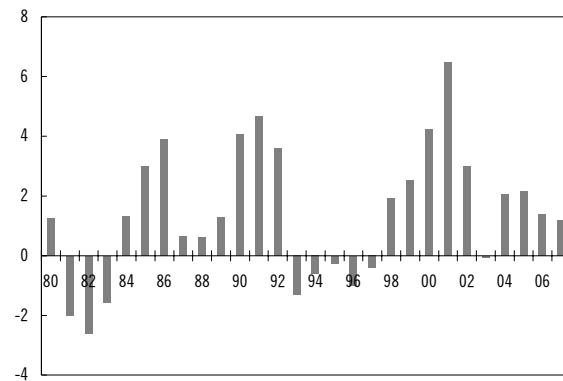
Perioden 1998–2002 förgicks dock av ett antal år med fallande inkomster. Krisen under mitten av 1990-talet drabbade hushållen hårt och realinkomsterna föll fem år i rad 1993–1997. Genomsnittet för hushållens realinkomstökning mellan 1990 och 2003 uppgår till nära 2 % per år, vilket är ungefär i linje med utvecklingen sedan 1950. Under 2004–2007 bedöms hushållens inkomster öka med i genomsnitt 1,7 % per år.

...följdes av oförändrade realinkomster 2003

En svag arbetsmarknad och en dämpad timlöneökning bidrog till att löneinkomsterna ökade i måttlig takt 2003 (se tabell 9.1 och 9.2). I reala termer var hushållens löneinkomster oförändrade.

Diagram 9.1 Hushållens realinkomstutveckling

Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Hushållens inkomster från offentliga transfereringar steg kraftigt 2003. I reala termer uppgick ökningen till över 5 % vilket gav ett bidrag till den samlade realinkomstutvecklingen med nära 2 procentenheter. En stor del av ökningen, ca två tredjedelar, berodde emellertid på att det särskilda grundavdraget för pensionärer ersattes av en beskattad garantipension. Förändringen innebär att pensionerna före skatt höjdes samtidigt som hushållens skattebetalningar steg i ungefär motsvarande grad. Innan förändringen genomfördes utlovades att ingen pensionär skulle förlora på reformen, vilket innebar att staten överkompenserade hushållen totalt sett. Bortsett från effekten av omläggningen till beskattade garantipensioner var bidraget till inkomstutvecklingen från transfereringar ca 0,8 procentenheter. Därav svarade en ökning av antalet individer med sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspensionärer) och ökat antal arbetslösa för hälften vardera.

Efter att under ett par år ha fallit både nominellt och realt steg hushållens skatteinbetalningar åter 2003 vilket kraftigt dämpade realinkomstutvecklingen. En stor del av effekten berodde dock på ovan nämnda reform av garantipensionerna. I övrigt genomfördes en s.k. grön skatteväxling där inkomstskatterna sänktes för vissa inkomstgrupper samtidigt som energiskatterna höjdes i motsvarande grad. I redovisningen påverkar skatteväxlingen de nominella disponibla inkomsterna positivt genom sänkta inkomstskatter. Den neutraliserande effekten uppkommer genom att priset på viss hushållskonsumtion stiger. Sammantaget höjdes dessutom skatterna i kommuner och landsting med i genomsnitt 65 öre, motsvarande 8,4 miljarder kronor.

Tabell 9.1 Hushållens disponibla inkomster

	Mdkr 2003	Real procentuell förändring ¹							
		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Löner	1 014	5,6	3,4	1,4	0,0	1,5	2,8	2,2	1,9
Transfereringar från offentlig sektor	465	1,3	0,3	2,3	5,2	2,1	0,5	1,8	1,3
Övriga inkomster	250	1,6	4,9	-4,5	0,5	4,6	0,3	-0,7	-0,7
Skatter och avgifter	491	2,9	-5,2	-5,0	5,3	2,1	0,9	2,3	1,8
Real disponibel inkomst		4,2	6,5	3,0	-0,1	2,1	2,2	1,4	1,2
Prisindex		1,2	2,4	1,8	2,5	1,5	1,5	2,0	2,0
Nominell disponibel inkomst	1 239	5,4	9,0	4,8	2,4	3,6	3,7	3,4	3,2

¹ Hushållens reala inkomster beräknas genom att de nominella inkomsterna deflateras med implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Relativt goda inkomstökningar 2004 och 2005

Hushållens reala inkomster väntas öka med drygt 2 % per år 2004 och 2005, vilket är i linje med genomsnittet för den senaste 50-årsperioden. En relativt låg prisutveckling bidrar till att förstärka realinkomsternas utveckling.

Antalet arbetade timmar väntas öka 2004, men hela ökningen på ca 1 % beror på att antalet arbetsdagar i år är ovanligt stort. Eftersom flertalet anställda har månadslön innebär det att antalet arbetade dagar och timmar stiger utan att hushållens löneinkomster påverkas. Trots en likartad utveckling av det faktiska antalet arbetade timmar och timlön 2004 och 2005 blir därför bidraget från löneinkomster nästan dubbel så stort 2005 som 2004. År 2004 och 2005 väntas löneinkomsterna stiga med 1,5 respektive 2,8 % reall vilket ger ett bidrag till ökningen av de disponibla inkomsterna med 1,2 respektive 2,3 procentenheter.

Tabell 9.2 Bidrag till hushållens reala inkomstutveckling

Procentenheter

	2003	2004	2005	2006	2007
Löner	0,0	1,2	2,3	1,8	1,6
Övriga faktorinkomster	0,1	0,6	0,5	0,3	0,3
Räntor och utdelningar, netto	0,1	0,5	-0,2	-0,4	-0,3
Transfereringar från offentlig sektor	1,9	0,8	0,2	0,7	0,5
Privata transfereringar	-0,2	-0,1	-0,2	-0,1	0,0
Skatter och avgifter	-2,0	-0,8	-0,4	-0,9	-0,7
Real disponibel inkomst	-0,1	2,1	2,2	1,4	1,2

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Totalt väntas räntor och utdelningar ge ett positivt bidrag till hushållens inkomstutveckling 2004. Effekten av en ökad skuldsättning hos

hushållen motverkas av fallande räntor. Räntorna väntas stiga 2005, vilket ger en negativ effekt på hushållens nettoinkomster från räntor och utdelningar.

Transfereringar från offentlig sektor väntas stiga med drygt 2 % i reala termer 2004, vilket ger ett bidrag på nära 1 procentenhet till realinkomstökningen. År 2005 väntas bidraget från offentliga transfereringar till hushållens realinkomstutveckling bli svagt positivt. En mer detaljerad redovisning av hushållens transfereringsinkomster återfinns nedan.

I år har en skatteväxling genomförts som innebär att energiskatterna höjts med totalt 2 miljarder kronor. Som en kompensation för den del av skattehöjningen som direkt påverkar hushållen har inkomstskatten sänkts med 1,4 miljarder kronor genom att alla inkomsttagare fått en skattereduktion om 200 kronor. Samtidigt höjdes kommun- och landstings-skatterna från årsskiftet med i genomsnitt 34 öre, motsvarande ca 4,5 miljarder kronor. Normalt sker en uppräknings av skiktgränserna för den statliga inkomstskatten med KPI plus 2 %. Denna uppräknings minskas 2004 och 2005 med 1 procentenhet.

År 2005 kommer hushållens skatter att sänkas med drygt 10 miljarder kronor. Därtill kommer ytterligare 2,6 miljarder kronor i och med att arvs- och gåvoskatten slopas för privatpersoner. Skattesänkningen består i huvudsak av två delar. Den gröna skatteväxlingen fortsätter genom att skatterna höjs på bl.a. el, bensin och diesel samtidigt som grundavdraget höjs för vissa inkomstgrupper. Totalt växlas ca 3,5 miljarder kronor och effekten på hushållens inkomster totalt blir neutral. Hushållen kompenseras i dagsläget genom skattereduktioner för 75 % av de egenavgifter som hushållen betalar till

pensionssystemet. År 2005 kommer hushållen att kompenseras för ytterligare 12,5 %, vilket motsvarar en skattesänkning för hushållen med ca 6,5 miljarder kronor. Dessutom sänks förmögenhetsskatten genom att fribeloppet för sammanboende höjs från 2 miljoner kronor till 3 miljoner kronor.

Lägre inkomstökningar 2006 och 2007

Hushållens reala inkomster väntas öka med 1,4 % respektive 1,2 % 2006 och 2007. Det är framför allt utvecklingen på arbetsmarknaden som driver inkomstökningen. Sysselsättning och antalet arbetade timmar väntas öka, vilket påverkar hushållens inkomster positivt. Samtidigt påverkas hushållens räntenetto negativt av stigande räntor. Ett antal reformer gör att transfereringar från offentlig sektor ger vissa bidrag dessa år.

Hushållens transfereringsinkomster

Inkomsterna från pensioner, före skatt, steg kraftigt 2003 då det särskilda grundavdraget för pensionärer ersattes av en beskattad garantipension. Den låga inflationen i år medför att inkomstindex ökar långsamt nästa år, vilket medför att pensionsinkomsterna i reala termer minskar 2005. Hushållens pensionsinkomster stiger i reala termer åter 2006 och 2007 då inkomstindex ökar med 4,4 % respektive 3,6 %.

Hushållens inkomster från sjuk- och handikapprelaterade transfereringar har stigit kraftigt under de senaste åren. Ett ökat antal sjukskrivna har medfört ökade inkomster från sjukpenning. Långtidssjukskrivna har efterhand övergått till sjuk- och aktivitetsersättning (tidigare förtidspension). Till följd av färre korttidssjukskrivna, samtidigt som längre sjukfall fördes över till sjuk- och aktivitetsersättning, föll inkomsterna från sjukpenning 2003 för första gången sedan 1997. Utvecklingen väntas fortsätta i år. Trots fallande sjuktal stiger hushållens inkomster från sjukdomsrelaterade transfereringar totalt sett under prognosperioden. Ökningen 2005 förklaras främst av ökat antal individer med sjuk- och aktivitetsersättning, men även av att den sjukpenninggrundande inkomsten höjs från 77,6 % till 80,0 % av lönen under taket samt av att staten

tar över merparten av kostnaden för den tredje sjukskrivningsveckan.¹⁴ Ytterligare en sjukdomsrelaterad transferering som ökat kraftigt under de senaste åren, och som väntas fortsätta öka med mer än 10 % per år under prognosperioden, är assistansersättning.

Tabell 9.3 Reala transfereringsinkomster

	Mdkr 2003	Procentuell volymförändring ¹				
		2003	2004	2005	2006	2007
Pensioner	223	8,2	1,8	-1,5	2,3	2,2
Sjukdom	113	4,8	0,9	6,6	1,8	3,7
Arbetsmarknad	39	7,7	11,2	-3,6	-7,5	-11,7
Familjer och barn	47	1,3	1,7	1,2	8,8	2,3
Studier	12	-11,5	-0,5	-5,8	4,8	2,9
Övrigt	32	-2,8	-1,5	-0,8	-1,5	-1,3
Summa	466	5,2	2,1	0,5	1,8	1,3

¹ Transfereringsinkomsterna är deflaterade med implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

I år väntas arbetslösheten stiga med 0,7 procentenheter till 5,6 %. Samtidigt stiger antalet personer i arbetsmarknadspolitiska program. Sammantaget bidrar detta till ökade inkomster från arbetsmarknadsrelaterade transfereringar. År 2005 bedöms arbetslösheten minska. Samtidigt stiger antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program, vilket innebär att hushållens inkomster från arbetsmarknadsrelaterade transfereringar endast påverkas svagt negativt. I och med att arbetslösheten väntas falla ytterligare 2006 och 2007 faller även hushållens inkomster från arbetsmarknadsersättningar.

År 2006 genomförs flera reformer som påverkar hushållens inkomster från familj- och barnrelaterade transfereringar positivt. Barnbidragen höjs med 100 kronor per barn och månad från den 1 januari 2006. Samtidigt införs ett flerbarnstillägg för barn nummer två med 100 kronor och flerbarnstillägget för barn nummer tre höjs med samma belopp. Från och med den 1 juli 2006 höjs taket i föräldraförsäkringen från 7,5 till 10 prisbasbelopp. Dessutom höjs ersättningen för lägstanivåerna i föräldraförsäkringen från 60 kronor till 180 kronor per

¹⁴ Den del av sjukskrivningsperioden som arbetsgivaren ansvarar för noteras i hushållens löner.

dag. Genom att dessa reformer införs vid halvårsskiftet 2006 får de även en positiv effekt på hushållens inkomster 2007. Därutöver kommer vissa förändringar av underhållsstöd och bostadsbidrag att påverka hushållens inkomster positivt.

9.2 Hushållens konsumtion

Trots att hushållens disponibla inkomster var i det närmaste oförändrade 2003 steg konsumtionsutgifterna med nära 2 % i fasta priser. I år väntas inkomsterna öka med drygt 2 %, vilket i kombination med en stark förmögenhetsställning ger hushållen utrymme att ytterligare öka sina konsumtionsutgifter framöver. Den senaste tidens svaga utveckling på arbetsmarknaden verkar dock återhållande på konsumtionsviljan. Konsumtionstillväxten bedöms uppgå till 2,4 % i år. Nästa år väntas konsumtionsökningen uppgå till 2,7 % för att under kalkylåren 2006–2007 beräknas till drygt 2 % per år.

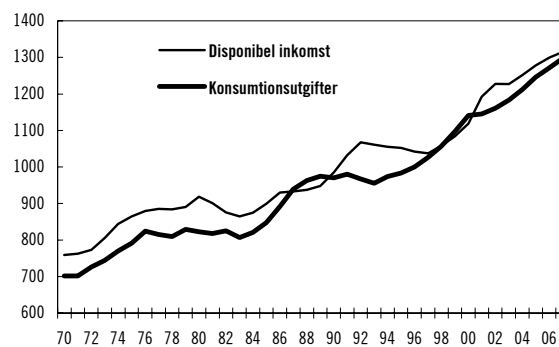
Konsumtionsutgifterna ökade i god takt första halvåret 2004

Hushållens konsumtionsutgifter ökade förra året med nära 2 % trots att de disponibla inkomsterna i reala termer var i stort sett oförändrade (se diagram 9.2). Den relativt starka utvecklingen stöddes av ett, från åren innan, uppdämt konsumtionsbehov. Hushållen valde då i stor utsträckning att öka sitt sparande snarare än att konsumera mer, möjligen till följd av det svaga arbetsmarknadsläget. Nettosparandet minskade under 2003 och sparkvoten, dvs. sparandet i förhållande till den disponibla inkomsten (exkl. avtalspensioner) sjönk från 5,4 % till 3,5 %. I år har konsumtionen fortsatt att öka i god takt, vilket den bedöms göra under hela prognosperioden. Framöver väntas inkomsterna stiga, men konsumtionen bedöms öka snabbare så att sparkvoten sjunker ytterligare något i år och åren framöver.

Enligt nationalräkenskaperna (NR) var konsumtionen 2,4 % högre första halvåret i år än under motsvarande period i fjol. Första och andra kvartalet uppgick konsumtionstillväxten till 2,3 % respektive 2,5 %. Den säsongrensade tillväxten från kvartal till kvartal var 0,7 % respektive 0,6 %.

Diagram 9.2 Disponibla inkomster och konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, fasta priser referensår 2003

Anm.: Uppgifterna avser hushållssektorn exklusive Svenska Kyrkan.
Källa: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Under första kvartalet utvecklades främst varukonsumtionen starkt. Konsumtionen av varor ökade med 2,5 % jämfört med första kvartalet 2003. Starkast bidrog detaljhandelskonsumtionen som steg med nära 5 % främst genom att konsumtionen av sällanköpsvaror steg med över 7 %. Däremot har bilkonsumtionen utvecklats betydligt svagare i år än under fjolåret då den ökade med nära 6 %. Från fjärde kvartalet 2003 till första kvartalet i år minskade bilkonsumtionen med drygt 1 % med hänsyn taget till normal säsongmässig variation. I jämförelse med motsvarande period året innan var nivån i det närmaste oförändrad under första kvartalet. Konsumtionen av tjänster (exklusive boende), som i stort sett legat på samma nivå sedan slutet av 2000, ökade endast marginellt under första kvartalet 2004.

Totalt steg konsumtionsutgifterna med 2,3 % första kvartalet i år. Den inhemska konsumtionen bidrog med 1,7 procentenheter till denna ökning, varvid turistnettot bidrog med resterande 0,7 procentenheter. Turistnettot utgörs av skillnaden mellan svenska hushålls konsumtion i utlandet och utländska hushålls konsumtion i Sverige.

För andra kvartalet finns än så länge endast mycket preliminära uppgifter från NR. Enligt dessa fortsatte detaljhandelskonsumtionen att utvecklas särskilt starkt och ökade med över 4,5 % i jämförelse med andra kvartalet 2003. I likhet med fjolåret har prisutvecklingen även under innevarande år varit dämpad i flera branscher inom sällanköpsvaruhandeln. Inom elektronikhandeln har priserna fallit markant. Även för kläder samt t.ex. för vissa varor som säljs inom sport- och fritidshandeln har priserna sjunkit. Denna prisutveckling har sannolikt bidragit till den stora ökningen av

varukonsumtionen. Vad gäller bilkonsumtionen tycks nedgången under första kvartalet ha brutits under andra kvartalet, men jämfört med motsvarande kvartal 2003 var nivån alltså lägre. Tjänstekonsumtionen fortsatte att utvecklas svagt även under andra kvartalet.

Indikatorer tyder på en fortsatt god utveckling

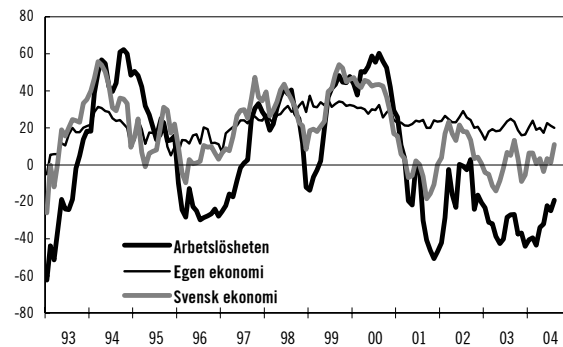
Statistiska centralbyråns och Handelsutredningsinstitutets index för detaljhandeln visar på en fortsatt stabil volymtillväxt t.o.m. juli. Försäljningen i sällanköpsvaruhandeln fortsätter att utvecklas väl och har under årets sju första månader ökat med nära 9 % jämfört med samma period förra året. Dagligvaruhandeln uppvisar en betydligt mer dämpad utveckling och omsättningen har i det närmaste varit oförändrad under årets sju första månader jämfört med samma period i fjol. Totalt sett har omsättningen inom detaljhandeln ökat med 4,7 % hittills i år. I Konjunkturinstitutets kvartalsbarometer för andra kvartalet redovisar företagen inom sällanköpsvaruhandeln högre omsättningsstillväxt än närmast föregående kvartal. Förväntningarna på en god försäljning även framöver står sig. För dagligvaruhandeln är framtidsförväntningarna mer återhållsamma.

I likhet med NR tyder statistiken över antalet inregistrerade personbilar på att bilkonsumtionen stärktes något under andra kvartalet men i juli och augusti sjönk hushållens inregistreringar, exklusive direktimport, med 6 % respektive 10 % i årstakt. Inte heller i Konjunkturinstitutets (KI:s) barometerundersökning syns tecken på någon snar återhämtning då företagen inom fordonshandeln är relativt missnöjda beträffande försäljningssituationen.

I KI:s undersökning av hushållens inköpsplaner, HIP, (se diagram 9.3) har hushållens tillförsikt inför den ekonomiska utvecklingen framöver varierat kring en jämn nivå under det första halvåret. Såväl förväntningarna om den egna ekonomin som förväntningarna om Sveriges ekonomi uppvisade en avtagande tendens under våren men återhämtade sig därefter under sommaren. Synen på arbetsmarknaden har successivt blivit allt mindre pessimistisk och det är den del av HIP-undersökningen som uppvisar den tydligaste positiva trenden.

Diagram 9.3 Hushållens förväntningar om ekonomin 12 månader framåt

Nettotal, procent

Anm.: Värdet före januari 2002 är nivåjusterade.

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Utvecklingen på arbetsmarknaden kommer troligen att vara en av de avgörande faktorerna för konsumtionsutvecklingen framöver. Förutom att sysselsättningen påverkar hushållens inkomster har den sannolikt också stor betydelse för tillförsikten inför framtiden, och därmed för hushållens avvägning mellan konsumtion och sparande.

Hushållens förmögenhetsställning

Efter en period med fallande börskurser vände utvecklingen uppåt under våren 2003 och värdet av hushållens aktie- och fondinnehav steg till nära 720 miljarder kronor vid årsskiftet 2003/2004 jämfört med 570 miljarder kronor ett år tidigare. I år har utvecklingen på de internationella börserna dämpats markant medan Stockholmsbörsen stigit något från årsskiftet t.o.m. inledningen av september (se avsnitt 3.2). Värdet av hushållens aktie- och fondinnehav hade därmed ökat till 787 miljarder kronor vid halvårsskiftet i år (se tabell 9.4).

Eftersom hushållen under första halvåret i år även fortsatt att öka sitt sparande i bank- och försäkringstillgångar betyder det att hushållens totala finansiella tillgångar ökat med 142 miljarder under årets två första kvartal. Under samma period ökade hushållen sina finansiella skulder med 60 miljarder och därmed har nettoförmögenheten förbättrats med 82 miljarder sedan årsskiftet.

En stor del av hushållens finansiella skulder utgörs av bostadslån. Det medför att skuldsättningen stiger i takt med att den reala förmögenheten, här definierad som tillgångsvärdet av småhus och bostadsrätter, stiger. Enligt statistik från SCB och Lantmäteriet har priserna på sålda småhus stigit med omkring 10 % hittills i år. När

priserna stiger och hushållens skuldsättning ökar så ökar också effekten på konsumtionen av en förändring av penningpolitiken.

Tabell 9.4 Hushållens finansiella förmögenhet

Miljarder kronor vid respektive periods slut, löpande priser

	2000	2001	2002	2003	2004 kv 2
Finansiella tillgångar ¹	2780	2813	2518	2815	2957
aktier	956	831	570	716	787
fondandelar	414	471	507	532	552
bankinlåning	800	889	822	865	891
ind.försäkring	418	430	426	497	539
Finansiella skulder	1123	1228	1325	1454	1514
Finansiell nettoförmögenhet	1657	1585	1193	1361	1443

Anm.: Exklusive värden i hushållens intresseorganisationer.

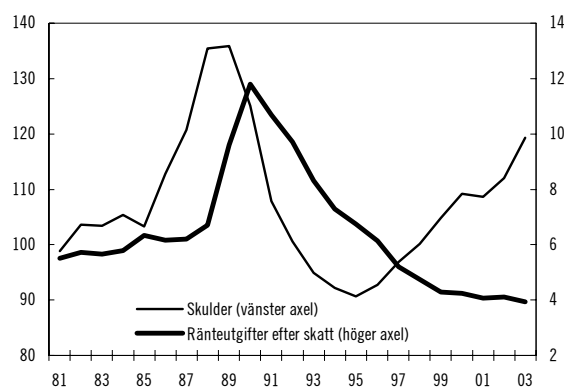
¹Exklusive kollektiva försäkringar och posten "övriga finansiella tillgångar" som ingår i finansräkenskaperna.

Källa: Finansinspektionen (Sparbarometern).

Trots att en viss åtstramning av penningpolitiken är att vänta får den alltjämt beskrivas som relativt expansiv. Det framgår av att hushållens ränteutgifter som andel av de disponibla inkomsterna är historiskt låga trots en hög skuldsättning¹⁵ (se diagram 9.4).

Diagram 9.4 Hushållens skulder och ränteutgifter

Procent av disponibel inkomst

Källor: Statistiska centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Finansdepartementet.

Fortsatt hög konsumtionstillväxt

Den förhållandevis höga konsumtionsökningen under första halvåret 2004 bedöms ha goda förutsättningar att bestå under hela prognosperioden 2004–2005. Såväl i år som nästa år ökar hushållens reala disponibla inkomster med 2 %.

Det ger ytterligare styrka åt hushållens goda förmögenhetsställning som är en följd av dels sparöverskottet som byggdes upp under 2001 och 2002 dels de stigande tillgångspriserna. I takt med ljusare arbetsmarknadsutsikter stärks dessutom hushållens, redan idag, förhållandevis starka tillförsikt inför framtiden. Det väntas leda till att hushållen väljer ökad konsumtion snarare än ytterligare ökat sparande.

Sammantaget bedöms konsumtionen, mätt som årsgenomsnitt, öka med 2,4 % i år. För 2005 bedöms konsumtionsutgifterna öka med 2,7 % för att åren därefter öka med ca 2 % per år.

9.3 Hushållens sparande

År 2003 sparade hushållen 44 miljarder kronor eller 3,5 % av disponibelinkomsterna (eget sparande¹⁶). Därav var det finansiella sparandet 35 miljarder kronor, vilket innebär att hushållen finansiella placeringar översteg skuldökningen. Realt sparande består av hushållens investeringar i egna hem och egenföretagares¹⁷ realkapital med avdrag för kapitalförslitning. Ett positivt realt nettosparande innebär att hushållens investeringar i realt kapital överstiger kapitalförslitningen på existerande kapitalstock.

Hushållens nettosparande enligt SCB:s definition innefattar, förutom eget sparande, arbetsmarknadens avtalsenliga sparande i fonderade pensionssystem. I definitionen ingår nysparande och direktavkastning med avdrag för utbetalade pensioner. Både förmåns- och avgiftsbestämda system ingår. Under 1990- och början av 2000-talet har en successiv övergång skett inom flera avtalsområden från förmåns- till avgiftsbestämda system. Icke-fonderat avtalsmässigt pensionssparande, vilket tidigare var, och i viss mån fortfarande är, vanligt förekommande i den offentliga sektorn ingår inte i hushållens sparande. De pensionsförmåner som intjänas i det allmänna pensionssystemet,

¹⁶ Hushållens sparande, enligt nationalräkenskapernas definition, innefattar hushållens sparande i avtalspensioner. I vissa fall kan det vara av intresse att analysera hushållens sparande exklusive sparande i avtalspensioner, här benämnt eget sparande, bl.a. av skälet att hushållens sparande i avtalspensioner är låst och inte kan användas av hushållen till t.ex. konsumtion eller reala investeringar.

¹⁷ Egenföretagare som inte bedriver sin verksamhet i bolagsform ingår i hushållssektorn.

¹⁵ Hushållens skuldsättning i förhållande till deras totala tillgångar är dock alltjämt låg i ett historiskt perspektiv.

inkomst- och premiepensioner, ingår inte heller i hushållssparandet utan i den offentliga sektorns sparande. Nettosparandet i avtalspensioner har ökat kraftigt under 1990-talet och uppgick 2003 till över 60 miljarder kronor eller 2,5 % av BNP.

Tabell 9.5 Hushållens sparande

	2003	2004	2005	2006	2007
<i>Miljarder kronor</i>					
Disponibel inkomst	1 239	1 283	1 331	1 377	1 421
Konsumtionsutgifter	1 195	1 243	1 296	1 348	1 403
Eget nettosparande ¹	44	41	35	28	18
varav finansiellt	35	31	27	20	9
realt	9	10	8	8	9
Nettosparande i avtalspensioner	61	61	66	72	78
Nettosparande ²	104	102	101	100	96
Finansiellt sparande ³	96	92	93	92	87
<i>Andel av disponibel inkomst</i>					
Eget sparande ¹	3,5	3,2	2,6	2,0	1,3
Nettosparande	8,0	7,6	7,2	6,9	6,4
Finansiellt sparande ³	7,7	7,2	7,0	6,7	6,1
Procent av BNP					
Finansiellt sparande	3,9	3,6	3,4	3,3	2,9

¹ Eget sparande = disponibel inkomst – konsumtionsutgifter.

² Nettosparande = eget sparande + nettosparande i avtalspensioner.

³ Finansiellt sparande = nettosparande – reallt sparande = eget finansiellt sparande + nettosparande i avtalspensioner.

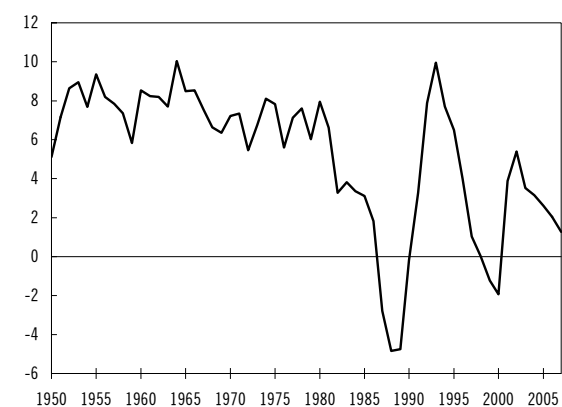
Skillnaden mellan begreppen nettosparande och finansiellt sparande är framför allt att kapitalförslitning på hushållens kapitalstock är en avdragspost vid beräkning av hushållens nettosparande medan investeringsutgifter är en avdragspost vid beräkning av det finansiella sparandet. Om hushållens nettoinvesteringar överstiger kapitalförslitningen blir det finansiella sparandet lägre än nettosparandet.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Under prognosperioden väntas konsumtionsutgifterna öka snabbare än inkomsterna. Hushållens eget sparande minskar, men väntas 2007 vara fortsatt positivt. Totalt nettosparande och finansiellt sparandet minskar under perioden både som andel disponibel inkomst och andel av BNP.

Diagram 9.5 Hushållens eget sparande

Procent av disponibel inkomst

Anm.: Andel av disponibel inkomst. Eget sparande är hushållens nettosparande exklusive sparande i avtalspensioner.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

10 Investeringar

De totala investeringarna föll under perioden 2001–2003, se diagram 10.1. Under första halvåret 2004 bromsades fallet upp, och investeringarna vänder nu uppåt. Såväl den inhemska som den internationella konjunktur-uppgången har medfört ett stigande kapacitetsutnyttjande och en förbättrad lönsamhet för många svenska företag. I kombination med låga räntor har detta skapat goda möjligheter för en ökad investeringsefterfrågan framöver.

Diagram 10.1 Investeringar

Årlig procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Det är främst inom industrin och de industrinära tjänstebanscher som investeringarna förväntas öka i år. De statliga investeringarna hålls uppe av satsningar på infrastrukturen. Det ansträngda ekonomiska läget i många kommuner medför att deras investeringar utvecklas svagt. Bostadsinvesteringarna växer kraftigt i år som en följd av omfattande nybyggnationer. Sammanfattningsvis bedöms de totala investeringarna öka med 3,2 % i år och med 4,0 % 2005, se tabell 10.1.

Under de därpå följande åren beräknas det fortfarande finnas lediga resurser på arbetsmarknaden, vilket gör att BNP-tillväxten förväntas överstiga den långsiktiga. Detta möjliggör en fortsatt god investeringsutveckling under 2006 och 2007.

Det stora fallet i början av 1990-talet och den därpå relativt svaga utvecklingen av bostadsbyggandet har gjort att de totala investeringarnas andel av BNP har sjunkit till historiskt sett låga nivåer. Investeringsutvecklingen i prognosen innebär att andelen blir i stort sett oförändrad, se diagram 10.2.

Diagram 10.2 Investeringarnas andel av BNP

Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

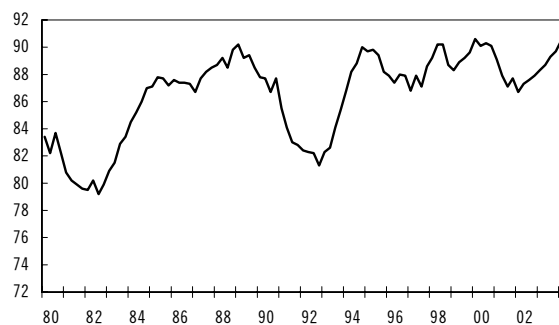
10.1 Näringslivet

Varuproducenternas investeringar vänder upp i år

Den inhemska varuproduktionen har stigit kraftigt de senaste kvartalen, främst som en följd av en stark efterfrågan på svenska produkter från utlandet. Kapacitetsutnyttjandet i industrin (se diagram 10.3) har ökat stadigt sedan första kvartalet 2002 och ligger nu på en historiskt sett hög nivå. Orsaken är den kraftiga produktionsökningen i kombination med tidigare nedskärningar inom t.ex. teleproduktindustrin. Det höga kapacitetsutnyttjandet, det låga ränteläget och den förbättrade lönsamheten för många svenska företag talar för ökade investeringar.

Diagram 10.3 Kapacitetsutnyttjandet i industrin

Procent

Anm.: Kapacitetsutnyttjandet definieras som kvoten mellan faktisk produktion och total produktionskapacitet.

Källa: Statistiska centralbyrån.

Varuproducenternas investeringar vänder upp i år. Enligt Statistiska centralbyråns (SCB:s) investeringsenkät planeras i år för ökning av investeringar inom främst massa- och pappersindustri. Även maskinindustri, grafisk industri

samt gruvor och mineralbrott har expansiva planer.

SCB:s enkät tyder också på att investeringarna inom energisektorn ökar kraftigt under 2004. Utvecklingen förklaras bl.a. av en omfattande upprustning av elnäten samt av om- och nybyggnationer av fjärrvärmekraftverk. Ökningen av bostadsbyggandet gör att byggsektorns egna investeringar växer måttligt under 2004 och 2005. Sammantaget bedöms varuproducenternas totala investeringar öka med 3,1 % i år och med 6,3 % 2005.

Tabell 10.1 Investeringar

Procentuell volymförändring

	2003	2004	2005	2006	2007
Näringslivet ¹	-2,6	2,4	4,6	6,1	5,9
Varuproducenter	-3,2	3,1	6,3	-	-
Tjänsteproducenter	-2,1	1,8	3,3	-	-
Bostäder	3,6	9,8	4,2	5,0	5,0
Offentliga myndigheter	-3,5	1,3	1,6	1,9	2,1
Stat	2,0	4,8	1,9	2,7	2,7
Kommuner	-8,9	-2,4	1,2	1,1	1,3
Totalt	-2,0	3,2	4,0	5,2	5,1
Byggnader	-2,1	2,1	3,3	4,3	4,1
Maskiner	-3,2	4,6	5,3	6,2	6,1
Övrigt	1,5	2,5	2,8	4,9	5,3

¹ Exklusive bostäder.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Splittrad bild i tjänstesektorn

Investeringsplanerna är mer splittrade för tjänstesektorn, och det dröjer till 2005 innan en bred uppgång kan skönjas. De senaste årens fall i investeringarna inom flera branscher bromsas dock upp i år. Detta gäller främst inom post- och telekommunikationer, där fallet förra året var markant, -21 %, men också inom fastighetsverksamhet (exklusive bostäder).

En mer gynnsam efterfrågeutveckling inom främst företagstjänster gör att tjänsteproducenternas investeringar totalt sett förväntas öka under 2004. Den totala tjänsteproduktionen i näringslivet förväntas växa med 2,4 % i år (se avsnitt 5). Konjunkturinstitutets (KI:s) barometer tyder på att det främst är branscherna för datakonsulter och dataservice samt uppdragsverksamhet som utvecklas väl. Under andra kvartalet i år har såväl efterfrågan som sysselsättning ökat i dessa branscher, vilket talar

för ökade investeringar inom sektorn. En mer optimistisk syn på framtiden i databranschen är också en indikation på att den ökning av investeringar i mjukvaror som inleddes 2003, kommer att tillta.

Även investeringar inom transportbranschen bidrar till att utvecklingen för tjänstesektorn som helhet blir positiv för 2004. Sammanfattningsvis bedöms tjänsteproducenternas investeringar öka med 1,8 % i år. Under 2005 förväntas det gynnsamma konjunkturläget leda till att investeringstillväxten blir positiv för samtliga branscher inom sektorn. Tjänsteproducenternas investeringar beräknas då öka med 3,3 %.

10.2 Offentliga myndigheter

Investeringarna i kommunsektorn föll kraftigt under 2003 från en relativt hög nivå. Ett ansträngt finansiellt läge i många kommuner under innevarande år ger en fortsatt svag utveckling. Nästa år väntas de kommunala finanserna förbättras (se avsnitt 11), vilket leder till en svag uppgång i investeringsefterfrågan. En ytterligare bidragande faktor är den stimulans till reparationer och ombyggnad av lokaler som utgår till kommunerna under nästa år.

De statliga investeringarna har utvecklats mer gynnsamt. Det är framför allt Vägverkets och Banverkets investeringar i infrastruktur som har ökat kraftigt de senaste åren. Beslutade och aviserade åtgärder indikerar att de statliga investeringarna kommer att öka ytterligare något i år och nästa år. Sammantaget ökar de offentliga myndigheternas investeringar med 1,3 % i år och med 1,6 % 2005.

10.3 Bostäder

Investeringarna i bostäder ökade 2003 med drygt 3,5 % enligt nationalräkenskaperna (NR). Nybyggnationerna av bostäder ökade med drygt 3 % vilket är svagare än på länge. Det innebär att nivån alltså är mycket låg i ett historiskt perspektiv. Som framgår av diagram 10.4 har antalet påbörjade nybyggnationer av bostäder ökat från en nivå kring 12 000 lägenheter vid 1990-talets mitt till uppskattningsvis drygt 22 500 lägenhe-

ter i fjol. Ombyggnationerna ökade med över 4 % vilket är starkare än på flera år.¹⁸

Bakom den svaga ökningstakten för nybyggnationerna i fjol låg ett minskat flerbostadsbyggande. Enlig NR steg dock flerbostadsbyggandet kraftigt under det fjärde kvartalet i fjol och även byggloven avseende flerbostadshus steg under årets senare del. Enligt preliminär statistik från SCB har nivån på byggandet av flerbostadshus varit kvar på fjärde kvartalets nivå under första halvåret i år. En hög efterfrågan och stigande priser på bostadsrätter hör till de faktorer som stimulerar flerbostadsbyggandet. Dessutom väntas investeringsstimulansen (motsvarande en momssänkning från 25 % till 6 %) som infördes förra året påverka byggandet av hyresrätter positivt främst fr.o.m. 2005. Byggandet av flerbostadshus väntas fortsätta att öka även nästa år.

Samtidigt som flerbostadsbyggandet utvecklades svagt ända fram till det starka fjärde kvartalet ökade småhusbyggandet kraftigt under hela fjolåret. Priserna på andrahandsmarknaden har, efter en kort avmattning under våren åter börjat stiga. De har hittills i år stigit med 10 % jämfört med motsvarande period i fjol. Prisuppgången i kombination med ett gynnsamt ränteläge och en stark förmögenhetsställning bland hushållen gör att det finns förutsättningar för en fortsatt uppgång i småhusbyggandet. Ökningstakten bedöms dock avta i takt med att räntorna väntas stiga framöver.

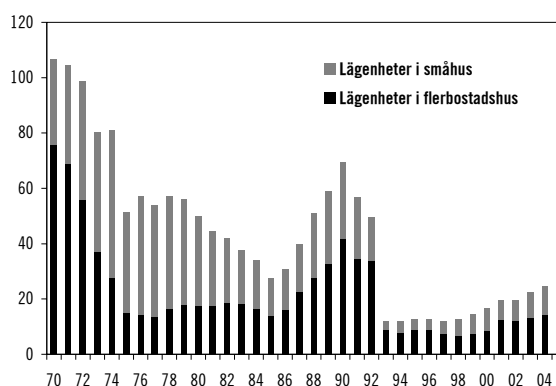
Totalt sett bedöms antalet påbörjade nybyggnationer av lägenheter i år uppgå till drygt 24 500 för att därefter öka till knappt 26 000 år 2005.

Bostadsinvesteringar i form av reparationer och ombyggnationer som ökade starkt 2003 uppvisade en betydligt svagare utveckling under första halvåret i år. Ombyggnationerna sjönk och det gäller främst ombyggnationer av flerbostadshus. En bidragande faktor kan vara en osäkerhet kring införandet av ROT-avdrag. ROT-avdraget väntas medföra att ombyggnationerna och därmed de totala bostadsinvesteringarna ökar framöver. Även behovet av ombyggnationer väntas bli större framöver. En stor del av de befintliga bostäderna i Sverige byggdes under 1960- och 1970-talen i det s.k. miljon-

programmet. Enligt beräkningar från Boverket kommer t.ex. uppemot 1,2 miljoner lägenheter behöva genomgå stambyten under de närmaste 20 åren. Motsvarande insatser avseende ventilation, el och fasader kommer också att bli aktuella. Till viss del bedöms dessa åtgärder komma att inledas under prognosperioden.

Diagram 10.4 Påbörjade nybyggnationer av bostäder

Antal lägenheter, tusental

Källa: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

10.4 Lager

De senaste årens utveckling med små svängningar i lagerinvesteringarna förväntas hålla i sig även framöver. I år väntas ett visst uttag av industrins lager av färdiga varor och av handelslager ske, vilket gör att de totala lagerinvesteringarna faller. Därefter beräknas produktionstillväxten leda till att lagren växer något.

KI:s barometer tyder på att företagen inom tillverkningsindustrin blivit alltmer nöjda med storleken på sina lager under första halvåret i år. Den prognoserade produktionstillväxten innebär att industrin bygger upp sina lager av insatsvaror under 2004 och 2005, samtidigt som färdigvarulagren minskar något.

Inom handeln är omdömena om lagren splittrade. För företag inom handel med motorfordon har andelen som är missnöjda med för stora lager ökat stadigt det senaste året. För partihandeln är utvecklingen den motsatta. KI:s barometer tyder på att företagen inom denna bransch blir alltmer nöjda med storleken på sina lager. Dagligvaru- och sällanköpshandeln uppvisar ingen tydlig trend i sina omdömen. Den starkare inhemska efterfrågan bedöms leda till att lagren inom handeln totalt sett minskar något i år. Under 2005 görs en planerad uppbyggnad av

¹⁸ Ombyggnationer avser tillskott av lägenheter, t.ex. genom att vindar inreds, befintliga hus byggs till eller lokaler byggs om till lägenheter.

lagren inom handeln i samband med att branschen expanderar.

Sammantaget bedöms det i år ske ett netto-uttag från de totala lagren i ekonomin som dämpar BNP-tillväxten med 0,1 procentenheter. Under 2005 förväntas en uppbyggnad av lagren som då bidrar till att höja BNP-tillväxten med 0,2 procentenheter.

11 Den offentliga sektorn

Överskottet i den offentliga sektorns finansiella sparande beräknas 2004 uppgå till 0,7 % av BNP. Sparandet väntas minska något 2005 och 2006 för att sedan öka till 0,9 % av BNP 2007. Det fortsatta positiva sparandet medför att den finansiella ställningen förstärks och statsskulden reduceras som andel av BNP.

11.1 Den konsoliderade offentliga sektorn

Finanspolitiska mål

Finanspolitiken styrs av två medelfristiga mål, dels att den offentliga sektorns finansiella sparande ska uppgå till 2 % av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel (överskottsmålet), dels att statens utgifter skall rymmas inom ett utgiftstak, som normalt beslutas tre år i förväg. Överskottsmålet motiveras i första hand av behovet av att stärka den offentliga sektorns finansiella ställning inför de framtida demografiska påfrestningarna på de offentliga välfärdssystemen. Samtidigt innebär målet att det skapas en buffert för att undvika alltför stora underskott i en lågkonjunktur. Utgiftstaket är ett viktigt instrument i budgetprocessen och kan förhindra att tillfälligt högre inkomster används för varaktigt högre utgifter. Utgiftstaket är dessutom ett viktigt instrument för att säkerställa överskottsmålet.

Den offentliga sektorns finansiella sparande definieras av EU:s regelverk för nationalräkenskaper, ENS-95. Utgiftstaket för staten

omfattar utgifterna på statsbudgeten utom statsskuld räntorna, utgifterna för ålderspensionssystemet samt en budgeteringsmarginal.

Överskottsmålet omfattar staten, ålderspensionssystemet och den kommunala sektorn. Den kommunala sektorns utgifter ingår inte i utgiftstaket. Däremot ingår statsbidragen som delvis finansierar de kommunala utgifterna. För den kommunala sektorn finns ett lagstadgat krav om balanserade budgetar (balanskravet). Utgifterna under saldomålet avviker i definition och omfattning i flera avseenden från utgiftstaket. Förutom att den kommunala sektorns utgifter inte ingår i utgiftstaket finns även andra saldomåtpåverkade utgifter som inte omfattas av utgiftstaket. Vissa statliga utgifter redovisas på statsbudgetens inkomstsida och i Riksgäldskontorets nettoutlåning. Dessutom finns skillnader i redovisningen av inkomster och utgifter mellan nationalräkenskaperna och statsbudgeten som inte påverkar saldot.

Överskottsmålet på 2 % av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel gäller från och med 2000. Av tabell 11.1 framgår hur det finansiella sparandet har utvecklats sedan 2000 samt hur det fördelas på den offentliga sektorns tre delar.

Efter det stora överskottet under högkonjunkturen 2000 har den offentliga sektorns finansiella sparande minskat. Efter ett mindre underskott 2002 uppgick sparandet till 0,5 % av BNP 2003. Det minskade sparandet sedan 2000 beror på en svag konjunktur med minskade skatteinkomster och ökad arbetslöshet samt på en expansiv finanspolitik. Det finansiella sparandet under perioden 2000–2003 uppgick i genomsnitt till 2 % av BNP per år. Under prognos-

Tabell 11.1 Den offentliga sektorns finansiella sparande

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
<i>Miljarder kronor</i>								
Staten	58	173	-40	-33	-33	-47	-50	-36
ÅP-systemet	48	-104	48	49	50	55	54	55
Kommunala sektorn	5	-4	-13	-4	2	9	7	6
Offentliga sektorn	111	65	-6	12	19	17	12	25
<i>Procent av BNP</i>								
Staten	2,7	7,6	-1,7	-1,4	-1,3	-1,8	-1,8	-1,2
ÅP-systemet	2,2	-4,6	2,0	2,0	2,0	2,1	1,9	1,9
Kommunala sektorn	0,2	-0,2	-0,6	-0,2	0,1	0,3	0,3	0,2
Offentliga sektorn	5,1	2,9	-0,3	0,5	0,7	0,6	0,4	0,9
Genomsnitt fr. o. m. 2000	5,1	4,0	2,6	2,0	1,8	1,6	1,4	1,4

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Tabell 11.2 Utgiftstak för staten

Miljarder kronor om annat ej anges

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Utgiftstak ¹	765	791	812	822	856	870	907	943
Takbegränsade utgifter	760,0	786,3	811,6	819,1	855,8	869,8	905,6	933,0
Budgeteringsmarginal	5,0	4,7	0,4	2,9	0,2	0,2	1,4	10,0
Utgiftstak, korrigerat för tekniska förändringar	720	746	773	803	836	870	907	943
<i>procent av BNP</i>	32,8	32,9	32,9	32,9	32,8	32,4	32,2	32,0
<i>procent av potentiell BNP</i>	33,2	32,9	32,8	32,5	32,4	32,2	32,1	32,0
Offentliga sektorns utgifter, exkl. räntor	1 111	1 159	1 232	1 304	1 342	1 394	1 454	1 499
<i>procent av BNP</i>	50,6	51,1	52,5	53,5	52,7	51,9	51,6	50,9
Staten och pensionssystemet, procent av BNP	28,9	28,6	29,2	30,1	29,7	29,0	28,9	28,3
Kommunal sektor, procent av BNP	21,7	22,6	23,3	23,3	23,0	22,9	22,8	22,5

¹ Utgiftstaket avrundas alltid till hela miljarder. För 2007 är utgiftstaket preliminärt.

Anm.: Utgifterna i offentliga sektorn, staten inkl. ålderspensionssystemet och kommunala sektorn är konsoliderade och enligt nationalräkenskapernas redovisning.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

perioden beräknas sparandet inte nå upp till 2 % av BNP något år, vilket medför att genomsnittet från 2000 minskar till 1,4 % av BNP i slutet av perioden.

Samtliga offentliga delsektorer visade positivt finansiellt sparande 2000. År 2001 påverkades fördelningen av sparandet mellan staten och ålderspensionssystemet av överföringen om 155 miljarder kronor, motsvarande 6,8 % av BNP, från AP-fonderna till staten till följd av pensionsreformen. Exklusive denna överföring hade således ålderspensionssystemet ett överskott på drygt 2 % av BNP medan statens överskott reduceras till knappt 1 % av BNP. Från och med 2002 och under prognosperioden har ålderspensionssystemet ett stabilt överskott på ca 2 % av BNP medan staten har ett underskott på runt 1,5 % av BNP. Den kommunala sektorns finansiella sparande väntas vara positivt under prognosperioden.

De takbegränsade utgifterna har underskridit utgiftstaket varje år sedan det infördes 1997. Under perioden 2000–2003 har emellertid budgeteringsmarginalen varit relativt liten, och den väntas vara knapp även för åren 2004–2006 (se tabell 11.2).

Redovisningsprinciperna i statsbudgeten varierar över tiden. För att skapa jämförbarhet har därför utgiftstaket 2000–2004 korrigerats till den redovisning som gäller fr.o.m. 2005. Korrigerat för tekniska förändringar har utgiftstaket som andel av potentiell BNP minskat något sedan 2000. Som andel av faktisk BNP ligger utgiftstaket på en relativt stabil nivå på knappt 33 % av BNP under perioden 2000–2004 för att därefter minska.

Utgiftstaket för 2007 beslutas först i budgetpropositionen för 2006. I budgetpropositionen för 2005 har ett preliminärt utgiftstak beräknats genom att utgiftstaket 2006 höjs i takt med trendtillväxten i nominell BNP, som antas uppgå till 4 %.

Den offentliga sektorns utgifter exkl. räntor steg mellan 2000 och 2003 med nära 3 % av BNP, vilket bidrog till försämringen av saldot. Konsoliderat för transaktioner inom den offentliga sektorn (t.ex. statsbidrag till kommuner) ökade utgifterna som andel av BNP enligt nationalräkenskaperna både i staten inkl. pensionssystemet och i den kommunala sektorn. Under prognosperioden beräknas den offentliga sektorns utgifter exkl. räntor minska som andel av BNP. Större delen av minskningen sker i staten inkl. pensionssystemet (exkl. transaktioner inom den offentliga sektorn), men även den kommunala sektorns utgifter förutses minska som andel av BNP.

Trots att den offentliga utgiftskvoten minskar som andel av BNP under prognosperioden beräknas det finansiella sparandet som andel av BNP minska något fram t.o.m. 2006. Det beror på att skatteinkomsterna minskar i något större utsträckning som andel av BNP. Till nedgången bidrar de föreslagna skattesänkningarna men framför allt att de viktigaste skattebaserna ökar långsammare än BNP. Den relativt starka tillväxten särskilt under 2004 men även 2005 drivs av exporten och industriproduktionen, vilket gör att sysselsättningen utvecklas svagt. Detta bidrar till att skatteinkomsterna inte ökar i takt med BNP.

Tabell 11.3 Den offentliga sektorns finanser

Miljarder kronor om annat ej anges

	2003	2004	2005	2006	2007
Inkomster	1 369	1 414	1 469	1 530	1 594
<i>procent av BNP</i>	56,1	55,5	54,7	54,3	54,1
Skatter och avgifter	1 233	1 275	1 323	1 379	1 434
<i>procent av BNP</i>	50,5	50,0	49,2	49,0	48,7
Kapitalinkomster	53	56	59	61	66
Övriga inkomster	84	84	86	90	93
Utgifter	1 357	1 395	1 452	1 518	1 568
<i>procent av BNP</i>	55,6	54,8	54,0	53,9	53,2
Utgifter exkl. räntor	1 304	1 342	1 394	1 454	1 499
<i>procent av BNP</i>	53,5	52,7	51,9	51,6	50,9
Ränteutgifter	53	53	58	65	70
<i>procent av BNP</i>	2,2	2,1	2,2	2,3	2,4
Finansiellt sparande	12	19	17	12	25
<i>procent av BNP</i>	0,5	0,7	0,6	0,4	0,9
Finansiell ställning					
Nettoskuld	-30	-55	-69	-81	-106
<i>procent av BNP</i>	-1,2	-2,2	-2,6	-2,9	-3,6
Konsoliderad bruttoskuld	1 268	1 317	1 357	1 407	1 444
<i>procent av BNP</i>	52,0	51,7	50,5	50,0	49,0

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Den finansiella ställningen

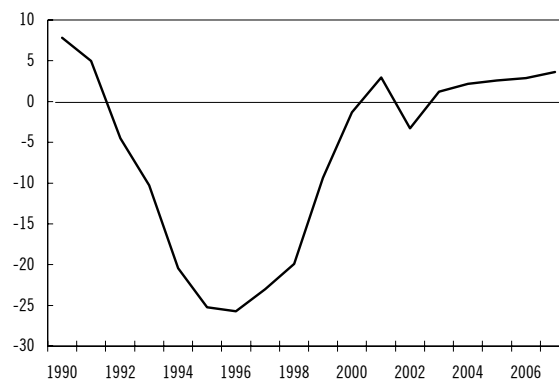
Den offentliga sektorns finansiella tillgångar och skulder redovisas i Statistiska centralbyråns finansiella rapporter. Enligt de regler som gäller inom EU (ENS-95) värderas tillgångar och skulder till marknadspris. Det innebär att förändringen av den finansiella nettoställningen inte bara bestäms av det finansiella sparandet utan också påverkas av värdeförändringar på finansiella tillgångar och skulder. Det gäller såväl realiserade som realiserade värdeförändringar.

Den offentliga sektorns finansiella förmögenhet uppgick 1990 till över 100 miljarder kronor eller 8 % av BNP. Under den djupa krisen i början av 1990-talet försämrades den finansiella ställningen snabbt. Förmögenheten vändes till en nettoskuld som 1996 var 467 miljarder kronor eller nära 27 % av BNP. Sedan 1996 har den finansiella ställningen förbättrats och 2001 var den åter positiv. Under 2002 och 2003 påverkades nettoskulden av de kraftiga värdeförändringarna på aktiemarknaden, eftersom större delen av pensionssystemets tillgångar är placerade i aktier. Nedgången på aktiemarknaden 2002 medförde åter en nettoskuld, som emeller-

tid 2003 vändes till en finansiell förmögenhet på 30 miljarder kronor eller drygt 1 % av BNP till följd av återhämtningen på aktiemarknaden och det positiva finansiella sparandet. I prognosen görs inget antagande om värdeförändringar med undantag av effekter på statsskulden till följd av förändringar av valutakursen. Det innebär att nettoskulden utvecklas i takt med det finansiella sparandet. Det positiva sparandet medför att den finansiella ställningen förbättras, dvs. att nettoskulden minskar, under prognosperioden och 2007 väntas den offentliga sektorns finansiella tillgångar överstiga skulderna med 106 miljarder kronor (se diagram 11.1).

Diagram 11.1 Den offentliga sektorns finansiella ställning

Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Den konsoliderade bruttoskulden definieras av EU-regler (Maastricht-villkoren). Definitionen innebär att den offentliga sektorns bruttoskuld minskar med den offentliga sektorns innehav av interna skulder. För svenska förhållanden innebär definitionen att den konsoliderade bruttoskulden består av statsskulden till nominellt värde och kommunsektorns skulder på kreditmarknaden med avdrag för AP-fondens innehav av statsobligationer. Den konsoliderade skulden uppgick vid utgången av 2003 till 52 % av BNP, vilket med god marginal underskrider referensvärdet inom EU på 60 % av BNP.

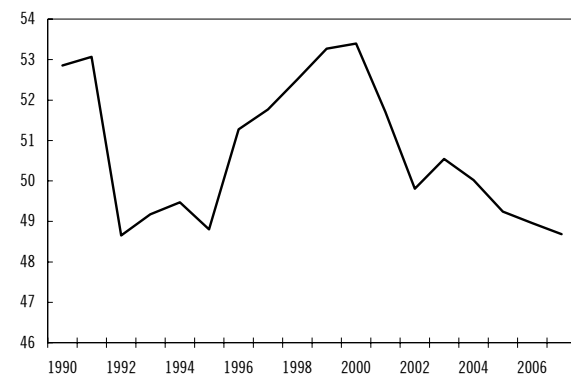
Fördelningen av det finansiella sparandet mellan staten och ålderspensionssystemet medför att förstärkningen av den finansiella ställningen under prognosperioden sker genom ökade tillgångar i pensionssystemet. Underskottet i statens finansiella sparande innebär samtidigt att skuldsidan i den offentliga sektorns balansräkning ökar. Som andel av BNP minskar emellertid den konsoliderade bruttoskulden.

Jämförelse med 2004 års ekonomiska vårproposition

Jämfört med vårpropositionen har skatteinkomsterna reviderats upp för hela prognosperioden trots de nu föreslagna skattesänkningarna. Även de offentliga utgifterna exklusive räntor har reviderats upp medan ränteutgifterna väntas bli lägre än vad som beräknades i vårpropositionen. Sammantaget har det finansiella sparandet reviderats upp med 11 miljarder kronor 2004 och med 2 miljarder kronor 2005. För 2006 har sparandet reviderats ned med 18 miljarder kronor. Den offentliga sektorns finansiella nettoställning har reviderats upp av Statistiska centralbyrån sedan vårpropositionen och en positiv finansiell förmögenhet redovisas nu vid utgången av 2003.

Diagram 11.2 Skatter och avgifter

Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Skatter och avgifter

De skatter som nationalräkenskaperna (NR) redovisar i den offentliga sektorn är något lägre än de totala skatterna. I NR redovisas nämligen inte den del av mervärdesskatten och tullinkomsterna som ingår i avgiften till EU, som skatt i den offentliga sektorn, utan som en skatt till utlandet. De totala skatterna som andel av BNP (skattekvoten) sjönk i början av 1990-talet främst till följd av den ekonomiska krisen och nedväxlingen av inflationen. Skattehöjningarna i konsolideringsprogrammet och extraordinärt höga bolagsvinster och kapitalvinster 1999–2000 medförde att skattekvoten ökade kraftigt under andra hälften av 1990-talet. Skattesänkningar och minskade bolags- och kapitalvinster bidrog till att skattekvoten återigen minskade i början av

2000-talet (se diagram 11.2). År 2003 uppgick skattekvoten enligt NR till 50,9 % av BNP (se tabell 11.4). Av skatteinkomsterna svarar skatt på arbete i form av skatt på löner och transfereringar för 65 %, skatt på varor och tjänster för 26 % och skatt på kapital för 9 %. Av skatteinkomsterna tillfaller 55 % staten, 11 % ålderspensionssystemet och 33 % den kommunala sektorn. 1 % av skatterna går till EU via tullar och den del av EU-avgiften som baseras på mervärdesskatten.

Tabell 11.4 Skatter och avgifter

Procent av BNP

	2003	2004	2005	2006	2007
Hushållens skatter och avgifter	19,7	19,5	18,9	18,8	18,6
Företagens direkta skatter	2,4	2,3	2,4	2,6	2,7
Arbetsgivar- och egenföretagaravgifter	14,4	14,1	14,0	13,9	13,8
Mervärdesskatt	9,2	9,2	9,1	9,0	8,9
Fastighetsskatt	1,0	1,0	1,0	0,9	0,9
Övriga indirekta skatter	4,3	4,2	4,2	4,1	4,0
Summa inkl. skatt till EU	50,9	50,3	49,5	49,3	49,0
varav till EU	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

I år beräknas skattekvoten sjunka till 50,3 % trots skattehöjningar netto på 2 miljarder eller 0,1 % av BNP. Minskningen av skattekvoten beror främst på att lönesumman utvecklas svagt, vilket bidrar till att skatterna från hushåll och arbetsgivaravgifter minskar i relation till BNP. Den genomsnittliga kommunalskatten har höjts med 0,34 procentenheter, vilket motsvarar ca 4,5 miljarder kronor. I övrigt innebär förändringarna av skattereglerna att skatteinkomsterna reduceras med 2,5 miljarder kronor i år. Skatterna har sänkts genom en begränsningsregel för förmögenhetsskatten, slopad arvsskatt för makar samt sänkt skatt för visst byggande. Vidare har en grön skatteväxling med en omslutning om 2 miljarder kronor genomförts i år. Skatteväxlingen innebär att energiskatterna har höjts samtidigt som inkomstskatten och arbetsgivaravgifterna sänkts med motsvarande belopp.

I budgetpropositionen för 2005 föreslås ett antal skatteförändringar, som sammantaget innebär att skatteinkomsterna reduceras med ca 8 miljarder kronor eller 0,3 % av BNP per år från och med 2005. Hushållens direkta skatter sänks med nära 14 miljarder kronor genom sänkt inkomstskatt och förmögenhetsskatt samt genom

att arvs- och gåvoskatten slopas. Skattesänkningarna finansieras delvis genom höjda energiskatter och ändrade regler för företagens avsättningar till periodiseringsfonder.

Under prognosperioden utvecklas de viktigaste skattebaserna långsammare än BNP, vilket medför ett fortsatt fall i skattekvoten.

Andra inkomster

Vid sidan av skatter har den offentliga sektorn andra inkomster, som 2003 uppgick till 137 miljarder kronor eller 5,6 % av BNP. Omkring 40 % av dessa inkomster består av kapitalinkomster i form av räntor och utdelningar, varav ca hälften är direktavkastning på pensionsfonderna. Övriga inkomster består till huvuddelen av tillräknade pensionsavgifter och kapitalförslitning. Dessa inkomster är kalkylmässiga och motsvaras på utgiftssidan av lika stora kostnader, som inräknas i den offentliga konsumtionen. I övrigt får den offentliga sektorn transfereringsinkomster från hushåll, företag och utlandet. Sammantaget beräknas kapitalinkomsterna och övriga inkomster minska något som andel av BNP under prognosperioden.

Utgifter

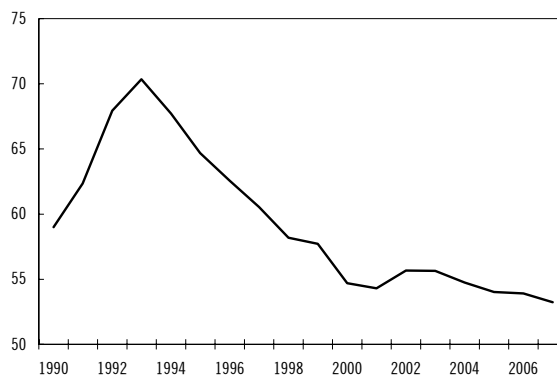
Den offentliga sektorns utgifter som andel av BNP (utgiftskvoten) steg kraftigt under den ekonomiska krisen i början av 1990-talet. Besparingarna i konsolideringsprogrammet bidrog till att utgiftskvoten minskade under andra hälften av 1990-talet. Reformen och konjunkturedgången har medfört att utgiftskvoten ökat under senare år, och 2003 uppgick utgiftskvoten till 55,6 % (se diagram 11.3).

Utgiftskvoten beräknas minska under prognosperioden (se tabell 11.5). Transfereringar till hushåll minskar som andel av BNP. Pensionsutbetalningarna minskar kraftigt 2005 i relation till BNP. Det är en följd av låga löne- och prisökningar, som genom indexeringen påverkar pensionerna. De senaste årens kraftiga ökning av utgifterna för sjukförsäkringen bryts, men sjuk- och aktivitetsersättningen (f.d. förtidspensionerna) fortsätter att öka. Förbättringen på arbetsmarknaden från och med 2005 bidrar även till att transfereringarna till hushållen minskar som andel av BNP. För 2006 föreslås nu höjd

ersättningsnivå i föräldraförsäkringen samt höjda barnbidrag. Transfereringarna till hushåll beskrivs närmare i avsnitt 9.1

Diagram 11.3 Den offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Övriga transfereringar ökar som andel av BNP 2005 och 2006. Biståndet höjs successivt till 1 % av bruttonationalinkomsten (BNI) 2006. Avgiften till EU uppgår under prognosperioden till 1 % av BNP. Därav redovisas 0,3 procentenheter som skatt till EU i nationalräkenskaperna.

Tabell 11.5 Den offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP

	2003	2004	2005	2006	2007
Hushållstransfereringar	19,1	19,0	18,3	18,2	17,9
Pensioner	9,2	9,1	8,6	8,6	8,5
Sjukdom	4,6	4,5	4,6	4,6	4,7
Arbetsmarknad	1,6	1,7	1,6	1,5	1,3
Familjer och barn	1,9	1,9	1,9	2,0	2,0
Studier	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4
Socialbidrag mm	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3
Övrigt	0,9	0,8	0,8	0,8	0,8
Övriga transfereringar	3,1	2,8	3,1	3,2	3,1
Konsumtion	28,3	28,0	27,6	27,3	26,9
Staten och ÅP-systemet	8,0	7,8	7,5	7,3	7,1
Kommunala sektorn	20,3	20,1	20,1	20,0	19,8
Investeringar	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9
Ränteutgifter	2,2	2,1	2,2	2,3	2,4
Summa utgifter	55,6	54,8	54,0	53,9	53,2
exklusive räntor	53,5	52,7	51,9	51,6	50,9

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

De offentliga konsumtionsutgifterna i fasta priser utvecklas svagare än BNP under prognosperioden och minskar som andel av BNP. I år bidrar ovanligt många vardagar till att den

statliga konsumtionen ökar i volym med 0,5 % och den kommunala konsumtionen med 1,1 %. Den statliga konsumtionen beräknas minska i volym med 1 % 2005 och för 2006 och 2007 förutses en minskning med 0,5 % per år. En kraftig ökning av statsbidragen till kommunsektorn bidrar till att den kommunala konsumtionsvolymen beräknas öka med 1,5 % 2005 och med 1 % 2006. För 2007 antas den öka i takt med den demografiskt betingade efterfrågan på kommunala tjänster om 0,3 %.

Ökade satsningar på infrastruktur bidrar till att de offentliga investeringarna ökar i volym under de närmaste åren och förblir därmed oförändrade som andel av BNP.

Ränteutgifterna minskade med 22 miljarder kronor mellan 2002 och 2003 till följd av det låga ränteläget och förstärkningen av valutakursen. De minskade ränteutgifterna innebär att nettot av kapitalinkomster och ränteutgifter var noll 2003. Då nettoskulden låg nära noll innebär det att direktavkastningen på tillgångarna var lika stora som räntekostnaderna på skulderna vid det ränteläge som rådde under 2003. I år sjunker ränteutgifterna ytterligare något innan en normalisering av ränteläget och stigande statsskuld medför att ränteutgifterna ökar.

Tabell 11.6 Statens finanser (exklusive statliga affärsverk och aktiebolag)

Miljarder kronor om annat ej anges

	2003	2004	2005	2006	2007
Inkomster	753	774	805	837	869
Skatter och avgifter	685	707	735	767	798
Övriga inkomster	68	67	70	70	71
Utgifter	786	807	853	887	905
Utgifter exkl. räntor	741	762	802	830	844
Ränteutgifter	45	45	51	57	61
Finansiellt sparande	-33	-33	-47	-50	-36
<i>procent av BNP</i>	<i>-1,4</i>	<i>-1,3</i>	<i>-1,8</i>	<i>-1,8</i>	<i>-1,2</i>

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

11.2 Den statliga sektorn

Nationalräkenskapernas redovisning

Statens finansiella sparande har varit negativt sedan 2002, efter överskott under åren 1998–2001. I år väntas underskottet uppgå till 33 miljarder kronor eller 1,3 % av BNP, vilket är oförändrat jämfört med 2003. Nästa år väntas

statens inkomster öka med 31 miljarder kronor medan utgifterna ökar med 46 miljarder kronor, varav 6 miljarder kronor i ökade ränteutgifter. Därmed ökar underskottet i det finansiella sparandet till 47 miljarder kronor eller 1,8 % av BNP. Fortsatt stigande ränteutgifter bidrar till att underskottet ökar ytterligare något 2006. Statens finanser förstärks 2007 och underskottet i statens finansiella sparande beräknas till 1,2 % av BNP.

Statsbudgeten

Statens finansiella sparande visar den förändring av den finansiella förmögenheten som beror av transaktioner. Budgetsaldot visar statens lånebehov och avspeglar därmed förändringen i statsskulden. Den principiella skillnaden innebär att det finansiella sparandet inte påverkas av att staten säljer finansiella tillgångar, t.ex. aktier, eller ökar utlåningen, t.ex. studiemedel, eftersom detta inte förändrar förmögenheten. Däremot påverkas budgetsaldot och statsskulden av sådana transaktioner. Förutom denna principiella skillnad avviker redovisningsprinciperna i statsbudgeten i flera avseende från redovisningen i nationalräkenskaperna. Budgetsaldot är kassamässigt redovisat medan nationalräkenskaperna tillämpar periodiserad redovisning. Denna skillnad påverkar framför allt redovisningen av skatter och ränteutgifter. De ovan nämnda skillnaderna i redovisningsprinciper är saldo-påverkande och medför således skillnader mellan budgetsaldo och finansiellt sparande. Därutöver finns stora saldoneutrala skillnader i redovisningen av inkomster och utgifter mellan statsbudgeten och nationalräkenskaperna (se ovan om utgiftstaket).

Budgetunderskottet 2003 blev 46 miljarder kronor och i år beräknas underskottet till 64 miljarder kronor. Budgetunderskottet är således betydligt större än underskottet i det finansiella sparandet. Det är främst en följd av att de kassamässigt redovisade skatterna 2003 och 2004 är lägre än de till inkomståret periodiserade skatterna. För perioden 2005–2007 förstärks budgetsaldot, till skillnad från det finansiella sparandet, av antagna försäljningar av aktier om 15 miljarder kronor per år.

Statsskulden ökade med 20 miljarder kronor under 2003 och fortsätter att öka under prognosperioden. I år beräknas statsskulden

stiga något som andel av BNP. Åren därefter minskar statsskulden som andel av BNP.

Tabell 11.7 Budgetsaldo och statsskuld

Miljarder kronor om annat ej anges

	2003	2004	2005	2006	2007
Inkomster	662	687	712	740	775
Utgifter under utgiftstaket	661	690	699	724	741
Statsskulsräntor	42	49	39	52	56
Riksgäldkontorets nettoutlåning m.m.	5	12	13	16	16
Budgetsaldo	-46	-64	-38	-52	-37
<i>procent av BNP</i>	<i>-1,9</i>	<i>-2,5</i>	<i>-1,4</i>	<i>-1,8</i>	<i>-1,3</i>
Skulddispositioner m.m.	-26	-9	2	-2	-1
Konsoliderad statsskuld	1 186	1 240	1 280	1 330	1 367
<i>procent av BNP</i>	<i>48,6</i>	<i>48,7</i>	<i>47,6</i>	<i>47,2</i>	<i>46,4</i>

Källor: Riksgäldskontoret och Finansdepartementet.

11.3 Ålderspensionssystemet

Ålderspensionssystemet består av en fördelningsdel och en premiereservdel. Under uppbyggnadsfasen av det reformerade pensionssystemet är inkomsterna större än utbetalda pensioner. Därigenom uppstår ett sparande såväl i fördelnings- som i premiereservdelen av pensionssystemet. I fördelningsdelen fungerar AP-fonderna som en buffert. Vid sidan av AP-fonderna sker en förmögenhetsuppbyggnad inom premiepensionssystemet. Dessa medel motsvarar intjänad premiepensionsrätt och placeras först i Riksgäldskontoret (RGK). Under den tillfälliga förvaltningen i RGK ingår avsättningarna i statens sparande och reducerar därmed statsskulden. Sedan 2000 överförs medel motsvarande premiepensionsrätten till Premiepensionsmyndigheten (PPM) andra året efter inkomståret och placeras hos den fondförvaltare som den enskilde själv väljer.

EU:s statistikorgan Eurostat har nyligen fattat ett principbeslut om att fonderade pensionssystem inte ska klassificeras till den offentliga sektorn i nationalräkenskaperna. Hur detta principbeslut påverkar klassificeringen av premiepensionssystemet är föremål för diskussion mellan Eurostat och Statistiska centralbyrån. Eurostat beslutade 1997 att hela det reformerade svenska pensionssystemet ska klassificeras till den offentliga sektorn. Beslutet motiverades bl.a. med att deltagandet är

obligatoriskt och att staten kontrollerar regelverket för både avgifter och förmåner. Redovisningen av pensionssystemet och de offentliga finanserna i denna proposition utgår från att detta beslut gäller även fortsättningsvis.

År 2003 uppgick det finansiella sparandet i pensionssystemet, dvs. AP-fonderna och PPM, till 49 miljarder kronor eller 2 % av BNP. Därtill ökade placeringstillgångarna i pensionssystemet till följd av värdeökningar på aktier, som svarar för större delen av tillgångarna både i AP-fonderna och i de fonder som förvaltas av PPM. Värdeförändringar påverkar inte det finansiella sparandet. Där inräknas endast direktavkastningen i form av räntor och utdelningar.

Sparandet förutses ligga kvar på en nivå kring 2 % av BNP under prognosperioden. Åren 2004 och 2005 fördelas sparandet ungefär lika mellan fördelnings- och premiepensionssystemet. Sedan fortsätter sparandet att öka i premiepensionssystemet medan det minskar i fördelningssystemet.

Tabell 11.8 Ålderspensionssystemet

Miljarder kronor om annat ej anges

	2003	2004	2005	2006	2007
Inkomster	208	217	227	236	248
Avgifter	166	170	178	184	190
Premiepensionsmedel	20	22	23	24	26
Räntor, utdelningar m.m.	22	25	26	29	33
Utgifter	159	167	172	182	193
Pensioner	155	163	168	179	189
Övriga utgifter	3	4	4	4	4
Finansiellt sparande	49	50	55	54	55
<i>procent av BNP</i>	<i>2,0</i>	<i>2,0</i>	<i>2,1</i>	<i>1,9</i>	<i>1,9</i>
därav					
AP-fonderna ¹	27	25	28	25	21
Premiepensionsmyndigheten	22	26	27	29	34

¹ Med AP-fonderna avses fördelningsdelen av ålderspensionssystemet.

Anm.: Utgifterna för ålderspensionssystemet enligt nationalräkenskapernas redovisning avviker något från de utgifter som ingår under utgiftstaket.

Källor: Riksgäldskontoret, Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

11.4 Kommunsektorns finanser

Under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet bidrog den starka sysselsättningstillväxten i ekonomin till att skatteinkomsterna för primärkommuner och landsting ökade starkt. Samtidigt höjdes statsbidragen, bl.a. till följd av att ett antal reformer genomfördes inom det kommunala området. I takt med den starka inkomstutveck-

lingen växte de kommunala verksamheterna relativt kraftigt. Under 1998–2002 ökade konsumtionsvolymen i genomsnitt med drygt 2 % per år. Trots goda inkomstökningar de senaste fyra åren har sektorn som helhet inte lyckats nå en ekonomi i balans. Sektorns resultat före extraordinära poster uppgick 2002 till –7 miljarder kronor.

Trenden med snabbt ökande utgifter bröts 2003 då konsumtionstillväxten dämpades till 0,6 % (se tabell 11.9). Den genomsnittliga kommunala skattesatsen höjdes med 0,65 procentenheter. Trots detta uppvisade sektorn som helhet fortfarande underskott.

För att varaktigt vända underskotten till överskott inleddes under förra året besparingsprogram i många primärkommuner och landsting. Besparingarna väntas få genomslag även 2004. Fler vardagar i år jämfört med förra året leder till att den faktiska konsumtionsvolymen beräknas öka med 1,1 %, men den underliggande ökningen är ca 1 procentenhet lägre. I löpande priser påverkas kommunsektorns konsumtionsutgifter endast marginellt av kalendereffekter.

Tabell 11.9 Kommunsektorns finanser

Miljarder kronor om annat ej anges

	2003	2004	2005	2006	2007
Inkomster	577	599	635	660	682
Skatter och statsbidrag	527	549	582	604	623
procent av BNP	21,6	21,5	21,7	21,4	21,1
Övriga inkomster	50	51	53	56	59
Utgifter	581	598	626	652	676
Konsumtion	495	513	539	563	583
Volymförändring %	0,6	1,1	1,5	1,0	0,3
Övriga utgifter	86	84	87	90	93
Finansiellt sparande	–4	2	9	7	6
procent av BNP	–0,2	0,1	0,3	0,3	0,2
Resultat före extraordinära poster	–1	–1	5	4	3

Anm.: Statsbidragen och skatterna redovisas tillsammans eftersom effekten av reformer som påverkar skatteunderlaget neutraliseras genom justeringar av statsbidragen.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Den genomsnittliga kommunalskatten höjdes med 0,34 procentenheter till 31,51 % 2004, vilket motsvarar ca 4,5 miljarder kronor i ökade inkomster för primärkommuner och landsting. Inkomstutvecklingen dämpas i förhållande till 2003 trots skattehöjningar samt den nu föreslagna höjningen av det tillfälliga sysselsättningsstödet med 1,5 miljarder kronor. Det finansiella

sparandet väntas stärkas till 2 miljarder kronor. Resultatet beräknas emellertid vara fortsatt negativt för sektorn som helhet.

För 2005 aviserades i 2004 års ekonomiska vårproposition ökade statsbidrag i form av satsningar på förskolan, sysselsättningsstöd¹⁹, investeringsbidrag till miljöinvesteringar m.m. Den nu föreslagna höjningen av det tillfälliga sysselsättningsstödet med 6 miljarder kronor, samt andra föreslagna satsningar i kombination med tidigare aviserade höjningar innebär en kraftig ökning av statsbidragen. Mot bakgrund av den starka inkomstutvecklingen väntas kommunsektorns konsumtionsvolym kunna öka med 1,5 % 2005 samtidigt som resultatet stärks kraftigt.

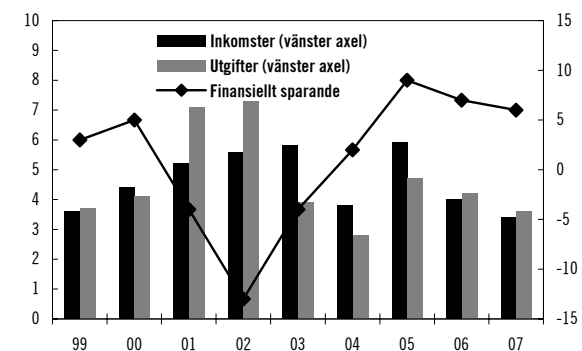
För 2006 aviserades i vårpropositionen en höjning av de generella statsbidragen med 3 miljarder kronor. I denna proposition föreslås att det tillfälliga sysselsättningsstödet skall utgå även 2006, med 7 miljarder kronor. Konsumtionen bedöms öka med 1,0 % i volym. För 2006–2007 anges prognosen i dagkorrigerade termer, varför ingen hänsyn tas till kalendereffekter.²⁰

År 2007 beräknas skatter och statsbidrag öka något långsammare. Konsumtionsvolymen antas öka i takt med den demografiskt betingade efterfrågan på kommunsektorns tjänster. Finansiellt sparande och resultat uppskattas till 6 respektive 3 miljarder kronor.

Diagram 11.4 Kommunsektorns finanser

Procentuell förändring

Miljarder kronor

Anm.: Exklusive kyrkan alla år.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

¹⁹ I nationalräkenskaperna klassificeras det tillfälliga sysselsättningsstödet som statsbidrag på utgiftssidan, medan det i statsbudgeten redovisas på inkomstsidan.

²⁰ Konjunkturinstitutets beräkningar för 2006 visar på en stark kalendereffekt, vilken höjer tillväxttakten för kommunsektorns konsumtionsutgifter i volym, medan konsumtionen i löpande priser är oförändrad.

Skatter och statsbidrag

Kommunsektorns inkomster utgörs huvudsakligen av skatter och statsbidrag, varav skatter svarar för ca 80 %. I år väntas skatteinkomsterna öka med 4,2 %. Skatteunderlaget ökar med 3,1 % och kommunala skattehöjningar bidrar med 1,1 procentenheter (se tabell 11.10). Statsbidragen, justerade för regeländringar, ökar något långsammare än skatteinkomsterna. För 2005 innebär tidigare aviserade och nu föreslagna höjningar av statsbidragen att de ökar med 15,7 %. Inkomsterna av statsbidrag och skatter ökar sammantaget med 6,2 %. Skatter och statsbidrag väntas öka långsammare 2006–2007, vilket i huvudsak förklaras av en svagare utveckling av statsbidragen.

Tabell 11.10 Kommunsektorns skatteinkomster och statsbidrag

Procentuell förändring

	2003	2004	2005	2006	2007
Skatter och statsbidrag, exkl. moms	6,3	4,0	6,2	3,7	3,1
Skatteinkomster, exkl. regleringar	5,2	4,2	4,1	4,2	4,0
<i>Varav</i>					
Skatteunderlag	3,0	3,1	4,1	4,2	4,0
Skattesatsändringar, bidrag	2,2	1,1	–	–	–
Statsbidrag, exkl. regleringar	10,9	3,4	15,7	2,1	–0,3

Anm.: Skatteinkomster och statsbidrag redovisas justerade för regeländringar som påverkar det kommunala skatteunderlaget för att tydliggöra den underliggande utvecklingen.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

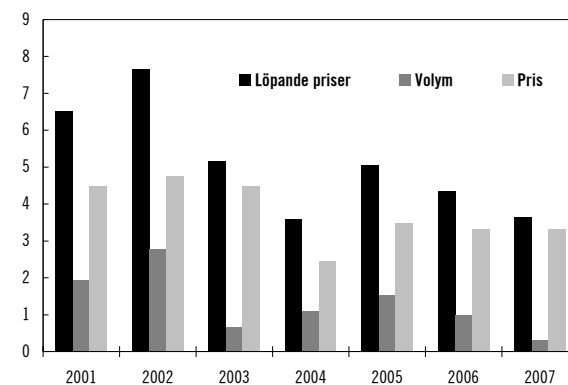
Svagare prisutveckling framöver

Kommunsektorns utgifter består till ca 85 % av konsumtion. Kommunsektorns konsumtionsutgifter, som redovisas netto efter avdrag för avgifter m.m., är till stor del lönerelaterade, antingen som direkta löner eller som köp av personalintensiva tjänster. Under 2001–2003 steg implicitpriset på kommunsektorns konsumtionsutgifter relativt kraftigt, till följd av jämförelsevis höga löneökningar inom de kommunala verksamheterna. Vidare bidrog införandet av maxtaxan inom barnomsorgen till den höga prisutvecklingen 2002, eftersom avgiftsintäkterna minskade. Även 2004 väntas timlönerna i kommunsektorn utvecklas starkare än i ekonomin som helhet. Den faktiska timlönen reduceras emellertid till följd av den

ovan beskrivna kalendereffekten. För 2005–2007 väntas implicitpriset på kommunsektorns konsumtionsutgifter öka något snabbare.

Diagram 11.5 Kommunsektorns konsumtionsutgifter

Procentuell förändring

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Utvecklingen i delsektorerna

Under de senaste fyra åren har resultatutvecklingen varit betydligt sämre för landstingen än för primärkommunerna. År 2003 redovisade 60 % av primärkommunerna ett positivt resultat före extraordinära poster medan endast 7 av 20 landstingen redovisade ett resultatmässigt överskott.

Förbättringen av landstingens resultat från –8 miljarder kronor 2002 till –2 miljarder kronor 2003 motsvarar i stort sett skattehöjningen med 0,48 procentenheter. Primärkommunernas resultat stärktes 2003 med 1 miljard kronor jämfört med 2002 till 1,5 miljarder kronor. Resultatförbättringen motsvarar knappt hälften av skattehöjningen med 0,17 procentenheter.

Sysselsättningsutvecklingen

Under de senaste två åren har sysselsättningen i kommunsektorn utvecklats starkare än sysselsättningen i ekonomin som helhet. Besparingsåtgärderna leder till att denna utveckling bryts i år. Under första halvåret minskade antalet sysselsatta i kommunsektorn med ca 4 000 personer jämfört med motsvarande period i fjol. Den underliggande minskningen är dock större. Avbolagiseringen av Huddinge sjukhus innebär att sysselsatta flyttas från tjänstesektorn till kommunsektorn. De i vårpropositionen aviserade satsningarna i form av höjda statsbidrag till kommunsektorn tillsammans med förslag om

ytterligare höjningar från och med i år, antas bryta första halvårets sysselsättningsnedgång. Sammantaget väntas sysselsättningen minska något för 2004. Den kraftiga statsbidragshöjningen 2005 i kombination med införandet av friår och vissa utbildningsåtgärder väntas leda till att sysselsättningen ökar med ca 16 000 personer. Den redovisade konsumtionsutvecklingen 2006–2007 motsvarar en sysselsättningsökning på drygt 15 000 personer.

11.5 Finanspolitiska indikatorer

En indikator för överskottsmålet

Överskottsmålet innebär att det finansiella sparandet i offentlig sektor skall uppgå till 2 % av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. Måluppfyllelsen är svår att bedöma eftersom det är svårt att fastställa längden för en konjunkturcykel. I detta avsnitt redovisas en indikator som stöd för bedömningen av måluppfyllelsen.

De offentliga finanserna påverkas av automatiska variationer i skatteinkomster och utgifter över konjunkturcykeln. För enskilda år kan därför överskottet avvika från 2 % av BNP utan att det medelfristiga målet äventyras. När det finns lediga resurser i ekonomin kan överskottet tillåtas understiga 2 % och när resursutnyttjandet ligger över den långsiktigt hållbara nivån bör överskottet vara större än 2 %. Det är av detta skäl som överskottsmålet är angivet som ett genomsnitt över en konjunkturcykel.

För att bedöma huruvida det finansiella sparandet enskilda år ligger i linje med målet kan sparandet justeras för konjunkturberoende variationer i offentliga inkomster och utgifter samt för tillfälliga effekter av annan typ. Det justerade sparandet avspeglar den underliggande eller ”strukturella” nivån på sparandet.

Det strukturella sparandet i offentlig sektor bör normalt ligga nära 2 % av BNP. Det kan emellertid uppkomma konjunktursituationer då de automatiska stabilisatorerna behöver förstärkas genom aktiva åtgärder. I sådana situationer kan det strukturella sparandet tillåtas avvika från 2 % av BNP. Ett högre eller lägre strukturellt sparande kan också vara nödvändigt ett visst år om sparande föregående år avviker markant från 2 % av BNP. En snabb anpassning

av de offentliga finanserna kan ge upphov till en alltför stark effekt på efterfrågan i ekonomin.

Justeringen av sparandet för konjunkturen bygger på en bedömning av konjunkturläget samt dess effekter på de offentliga finanserna. Konjunkturläget beskrivs med det s.k. BNP-gapet, som utgör skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP. Storleken på BNP-gapet uppskattas utifrån en sammantagen bedömning av en rad indikatorer för produktionen, arbetsmarknaden samt pris- och löneutvecklingen.

Beräkningar av de offentliga finansernas konjunkturkänslighet visar att 1 procentenhets förändring av BNP-gapet i genomsnitt påverkar det offentliga sparandet med mellan 0,65 och 0,90 % av BNP. Värdet i nedre delen av intervallet gäller när enbart de automatiska stabilisatorerna mäts. Högre värden erhålls när även arbetsmarknadspolitiken beaktas. Den konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiken kan betraktas som en ”halvautomatisk” stabilisator, som regelmässigt används i syfte att stabilisera arbetslösheten även om detta förutsätter formella beslut.

Finansdepartementets bedömning är att en förändring av BNP-gapet med 1 procentenhet i genomsnitt påverkar det finansiella sparandet i offentlig sektor med 0,7 % av BNP. Känsligheten kan variera mellan åren beroende på hur olika BNP-komponenter utvecklas i förhållande till varandra. De offentliga finanserna är exempelvis mer känsliga för en förändring i hushållens konsumtion, som utgör en viktig skattebas, än om konjunkturen påverkas genom utrikeshandeln.

Strukturellt sparande 2003–2007

Enligt preliminära nationalräkenskaper uppgick den offentliga sektorns finansiella sparande 2003 till 0,5 % av BNP. Samtidigt bedöms BNP-gapet ha uppgått till -1,4 %, (se tabell 11.11), vilket innebär att det fanns gott om lediga resurser i ekonomin. Med den ovan beskrivna tumregeln beräknas det strukturella överskottet till 1,5 % av BNP. Avvikelsen från riktmärket 2 % var således relativt begränsad 2003 och väsentligt mindre än 2002.

I år beräknas BNP-gapet vara i stort sett lika stort som förra året. Med ett något större finansiellt sparande blir därför även det strukturella sparandet något starkare. År 2005 ökar emellertid åter avvikelsen från riktmärket

till följd av den expansiva finanspolitiken. Fram till 2007 är det strukturella sparandet i stort sett oförändrat och uppgår till knappt 1 % av BNP.

Det strukturella sparandet är en indikator på läget i förhållande till överskottsmålet för ett enskilt år. Det är också den indikator som används i Kommissionens bedömningar av medlemsländernas offentliga finanser inom ramen för EU:s stabilitets- och tillväxtpakt. Det ska emellertid understrykas att beräkningen av strukturellt sparande är osäker av två skäl:

- 1) bedömningen av BNP-gapet är osäker;
- 2) bedömningen av saldots känslighet för förändringar i BNP-gapet är osäker.

En indikator för de offentliga finansernas effekter på efterfrågan

Efterfrågan i den privata sektorn påverkas av förändringar i de offentliga finanserna. Ett minskande sparande i offentlig sektor innebär att skatter och avgifter ökar långsammare än de offentliga utgifterna, vilket normalt medför en förstärkning av den privata sektorns inkomster. Effekterna på efterfrågan är svårbedömda av flera skäl. Hushåll med olika konsumtionsbenägenhet reagerar på olika sätt på finanspolitiska stimulanser. Hushåll som har goda kreditmöjligheter kan utjämna sina konsumtionsutgifter vid inkomstförändringar. För andra hushåll påverkas konsumtionsutgifterna mer direkt. Det finns också en osäkerhet om när i tiden effekterna uppkommer.

Förutom skatter och transfereringar, som påverkar hushållens inkomster, finns annan offentlig verksamhet som har effekter på efterfrågan i ekonomin. Offentlig konsumtion och offentliga investeringar har direkta effekter på efterfrågan. Förändringar i företagsbeskattningen kan påverka företagens vilja att anställa och investera,

och förändringar av kapitalinkomster och ränteutgifter påverkar hushållens och företagens inkomstflöden. Förändringar i det finansiella sparandet till följd av förändringar i utlandstransfereringar, som biståndet och EU-avgiften, påverkar däremot inte efterfrågan i den svenska ekonomin.

För att finanspolitiken skall ha önskade effekter krävs trovärdighet för de offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet. Hushållen blir mer försiktiga med sina utgiftsbeslut om de offentliga underskotten är stora eftersom dessa förr eller senare måste finansieras med skattehöjningar eller besparingar. Omvänt kan konsumentförtroendet påverkas positivt när de offentliga finanserna uppvisar stora överskott. Av dessa skäl är förändringen av det offentliga sparandet endast en grov indikator för de offentliga finansernas effekter på efterfrågan i ekonomin.

Förändringen av den offentliga sektorns finansiella sparande mellan åren kan beskrivas med utgångspunkt i tre saldpåverkande faktorer.

1. Automatiska stabilisatorer

De s.k. automatiska stabilisatorerna ger ett viktigt bidrag till stabiliseringspolitiken. När BNP-tillväxten överstiger den trendmässiga förstärks de offentliga finanserna och inkomstillväxten dämpas i den privata sektorn. Det bidrar till att begränsa den inhemska efterfrågan och minskar risken för överhettning. Omvänt stimuleras ekonomin när tillväxten är lägre än den trendmässiga. Höga skatte- och utgiftskvoter i Sverige medför att de automatiska stabilisatorerna är stora i jämförelse med flertalet andra länder. Det innebär att de offentliga finanserna har en jämförelse starkt dämpande effekt på konjunktursvängningarna.

Tabell 11.11 Strukturellt sparande i offentlig sektor

Procent av BNP

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Finansiellt sparande	5,1	2,9	-0,3	0,5	0,7	0,6	0,4	0,9
Justering för engångseffekter	-0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Justering för BNP-gap	-0,8	0,1	0,3	1,0	0,9	0,4	0,1	0,0
Strukturellt sparande	3,8	3,0	0,0	1,5	1,7	1,0	0,6	0,9
<i>BNP-gap</i>	<i>1,2</i>	<i>-0,2</i>	<i>-0,4</i>	<i>-1,4</i>	<i>-1,3</i>	<i>-0,5</i>	<i>-0,2</i>	<i>0,0</i>

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

2. Diskretionär finanspolitik i statsbudgeten

Den diskretionära komponenten i finanspolitiken består av aktiva reformbeslut och besparingar i den statliga budgeten. En sammanställning av tidigare beslutade och nu föreslagna eller aviserade reformer redovisas i kapitel 4 i budgetpropositionen. Budgeteffekten avser året när besluten träder i kraft oavsett när de fattats.

3. Övriga saldpåverkande faktorer

Utöver den diskretionära finanspolitiken och de automatiska stabilisatorerna påverkas de offentliga finanserna av en rad andra faktorer. Tillväxtens sammansättning kan få betydande effekter på det offentliga sparandet enskilda år. Därutöver påverkas kapitalinkomster och ränteutgifter av förändringar av den offentliga sektorns tillgångar och skulder samt av ränteläget. Transfereringsutgifterna påverkas av volymförändringar, t.ex. den demografiska utvecklingen eller beteendeförändringar, utan direkt samband med den ekonomiska konjunkturen. Slutligen påverkas de offentliga finanserna av utvecklingen inom den kommunala sektorn. En skattehöjning i syfte att återställa balansen i de kommunala finanserna får en åtstramande effekt på ekonomin.

Förändringen i den offentliga sektorns finansiella sparande utgörs av summan av de tre komponenterna ovan. Förändringen av sparandet utgör en grov indikator på de offentliga finansernas effekt på efterfrågan. Förändringen i det strukturella sparandet, dvs. den förändring av sparandet som inte beror på de automatiska stabilisatorerna, utgör en indikator på finanspolitikens inriktning. Denna indikator omfattar således inte enbart beslut om reformer och besparingar i statsbudgeten utan även andra saldpåverkande faktorer förutom den ekonomiska konjunkturen.

Finanspolitikens inriktning 2003–2007

I tabell 11.12 redovisas förändringen av den offentliga sektorns sparande åren 2003–2007. Den diskretionära politiken i statsbudgeten var expansiv 2003. Den expansiva inriktningen förstärktes av de automatiska stabilisatorerna eftersom BNP-gapet vidgades mellan 2002 och 2003. Övriga saldpåverkande faktorer motverkade stimulansen. Kommunsektorns finanser förstärktes kraftigt bl.a. till följd av kommunala skattehöjningar. Även det förbättrade ränte-

nettot för staten bidrog till förstärkningen av de offentliga finanserna. Kommunernas finanser och förstärkningen av räntenettet bidrog till att de offentliga finanserna sammantaget hade en åtstramande effekt på ekonomin trots att både den diskretionära politiken i statsbudgeten och de automatiska stabilisatorerna var expansiva.

I år beräknas det finansiella sparandet förstärkas något, vilket innebär att de offentliga finanserna får en svagt åtstramande effekt på ekonomin. Bidraget till saldförändringen från de automatiska stabilisatorerna är försumbart, eftersom BNP-gapet i stort sett är oförändrat. Det strukturella sparandet förstärks därför något mellan 2003 och 2004. Finanspolitiken har därmed en något åtstramande inriktning, trots att den diskretionära politiken i statsbudgeten även i år är expansiv. Delvis beror förstärkningen av de offentliga finanserna på att kommunsektorns finanser förbättras kraftigt.

År 2005 ökar resursutnyttjandet i ekonomin. Sysselsättningen stiger och arbetslösheten minskar. De automatiska stabilisatorerna förstärker de offentliga finanserna i den uppåtgående konjunkturen. Den automatiska åtstramningen motverkas emellertid fullt ut av en expansiv finanspolitik. Det finansiella sparandet är därför i stort sett oförändrat jämfört med 2004 och effekten på efterfrågan i ekonomin är neutral. Den diskretionära politiken i statsbudgeten är expansiv, men det motverkas i viss utsträckning av att kommunernas finanser förstärks ytterligare. Under 2006 och 2007 förbättras det finansiella sparandet med sammanlagt 0,2 % av BNP. Hela förstärkningen härrör från de automatiska stabilisatorerna, dvs. det successivt förbättrade konjunkturläget, medan det strukturella sparandet i stort sett är oförändrat.

Tabell 11.12 Indikator för effekter på efterfrågan

Förändring i procent av BNP

	2003	2004	2005	2006	2007
Finansiellt sparande	0,8	0,2	-0,1	-0,2	0,4
varav					
Automatiska stabilisator	-0,7	0,1	0,6	0,2	0,1
Strukturellt sparande	1,5	0,2	-0,7	-0,4	0,3
varav					
Diskretionär finanspolitik	-0,5	-0,4	-1,0	-0,4	-0,1
Kapitalkostnader, netto	1,0	0,1	-0,1	-0,2	0,0
Övriga faktorer	1,0	0,4	0,4	0,1	0,4
<i>BNP-gap, förändring i procentenheter</i>	<i>-1,0</i>	<i>0,1</i>	<i>0,8</i>	<i>0,3</i>	<i>0,2</i>

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

12 Alternativa scenarier

För att illustrera osäkerheten i de bedömningar som ligger till grund för det s.k. basalternativet i avsnitt 1–11, redovisas i detta avsnitt två alternativa scenarier.

I lågtillväxtalternativet antas oljepriset stiga till 55 dollar per fat och ligga kvar där de närmaste åren. Ett högre oljepris jämfört med basalternativet dämpar såväl den globala som den inhemska konjunkturen genom bland annat högre kostnader för transporter och uppvärmning.

I högtillväxtalternativet antas arbetsmarknaden och lönebildningen fungera väsentligt bättre än i basalternativet. Det finns i utgångsläget mer lediga resurser i ekonomin som kan tas i bruk utan att det uppstår inflationsdrivande löneökningar. Den potentiella tillväxttakten antas dessutom vara högre. Med samma antaganden om styrräntan och löneutvecklingen kan BNP och sysselsättningen därmed stiga snabbare än i basalternativet utan att inflationen överstiger Riksbankens mål på 2 %.

12.1 Basalternativet

I basalternativet stiger BNP snabbt såväl 2004 som 2005. Därmed minskar det s.k. BNP-gapet, som utgör skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP²¹. Resursutnyttjandet bedöms ändå vara lägre än normalt år 2005, vilket innebär att det kan ske en återhämtning i ekonomin även efter 2005. BNP ökar med i genomsnitt nära 2,5 % per år 2006 och 2007, vilket är snabbare än vad som bedöms vara långsiktigt hållbart. Den öppna arbetslösheten fortsätter att falla och den reguljära sysselsättningsgraden stiger till 77,4 % år 2007.

Överskottet i de offentliga finanserna uppgår till ca 0,5 % av BNP i genomsnitt 2003–2006. En viss förstärkning sker 2007.

²¹Att inte BNP-gapet minskar kraftigt år 2004 trots att BNP växer med 3,5 % beror bland annat på att BNP-gapet beräknas utifrån kalenderkorrigerad BNP. Den kalenderkorrigerade BNP-tillväxten är 2,9 % år 2004.

Tabell 12.1 Nyckeltal, basalternativet

Procentuell förändring, om annat ej anges

	2003	2004	2005	2006	2007
BNP	1,6	3,5	3,0	2,5	2,3
BNP-gap ¹	-1,4	-1,3	-0,5	-0,2	0,0
Marknadstillväxt för svensk export	4,6	8,3	8,5	7,4	6,9
Brentolja, USD/fat, dec	30,0	37,0	34,0	32,0	32,0
KPI, årsgenomsnitt	2,0	0,6	1,4	2,0	2,0
Reguljär sysselsättningsgrad ²	77,6	77,0	77,0	77,2	77,4
Öppen arbetslöshet, nivå	4,9	5,6	5,1	4,4	4,2
Finansiellt sparande i off. sektor, % av BNP	0,5	0,7	0,6	0,4	0,9
Kommunal konsumtion	0,6	1,1	1,5	1,0	0,3
Kommunal skatt, procent	31,17	31,51	31,51	31,51	31,51
Real disp. inkomst	-0,1	2,1	2,2	1,4	1,2

¹ Skillnaden i procent mellan faktisk och potentiell produktion.

² Antalet sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i den åldersgruppen.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

12.2 Lågtillväxtalternativet

Avgörande för en analys av de ekonomiska effekterna av ett högt oljepris är vad det höga oljepriset beror på. Slutsatserna blir olika beroende på om det handlar om en utbudsstörning eller efterfrågestörning. Effekterna varierar också beroende på om störningen är tillfällig eller varaktig.

Utgångspunkten för lågtillväxtalternativet är att det tar längre tid att komma till rätta med kapacitetsbrister i samband med utvinning, transport och förädling av olja än vad som har antagits i basalternativet. Oljepriset är därför högt under en anpassningsperiod. I basalternativet faller oljepriset tillbaka till 32 dollar per fat i slutet av 2006 och ligger året därefter kvar på denna nivå. I lågtillväxtalternativet antas i stället oljepriset uppgå till 55 dollar per fat från slutet av 2004 t.o.m. 2007. I ekonomiska termer handlar det med andra ord om en tillfällig utbudsstörning. I fördjupningsrutan på sidan 25 diskuteras risker förknippade med oljeprisets utveckling mer utförligt.

De negativa effekterna på den globala tillväxten beräknas bli störst nästa år. I basalternativet ökar den globala tillväxten 2005 med 4,1 %. Med ett oljepris på 55 dollar per fat beräknas den globala tillväxten dämpas till 3,6 %. Övriga år är till-

växten endast marginellt lägre jämfört med basalternativet. Det tillfälliga höga oljepriset påverkar inte den globala potentiella BNP-nivån. Den lägre ackumulerade tillväxten i lågtillväxtalternativet motsvaras istället av att det finns mer lediga resurser i världsekonomin i slutet av 2007. Effekterna på den globala tillväxten och prisutvecklingen beror också på hur den ekonomiska politiken utformas. I scenariot antas penning- och finanspolitiken vara oförändrad jämfört med basalternativet (se nedan).

Tabell 12.2 Nyckeltal, lågtillväxtalternativet

Procentuell förändring, om annat ej anges

	2003	2004	2005	2006	2007
BNP	1,6	3,4	2,5	2,4	2,3
BNP-gap ¹	-1,4	-1,4	-1,1	-0,9	-0,7
Marknadstillväxt för svensk export	4,6	8,1	7,5	7,2	6,9
Brentolja, USD/fat, dec	30,0	55,0	55,0	55,0	55,0
KPI, årsgenomsnitt	2,0	0,9	2,0	2,2	2,0
Reguljär sysselsättningsgrad ²	77,6	76,9	76,5	76,6	76,8
Öppen arbetslöshet, nivå	4,9	5,7	5,5	4,9	4,6
Finansiellt sparande i off. sektor, % av BNP	0,5	0,6	0,2	-0,1	0,2
Kommunal konsumtion	0,6	1,1	1,5	1,0	0,3
Kommunal skatt, procent	31,17	31,51	31,51	31,51	31,51
Real disp. inkomst	-0,1	1,7	1,4	1,1	1,2

¹ Skillnaden i procent mellan faktisk och potentiell produktion.

² Antalet sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i den åldersgruppen.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Den försvagade globala tillväxten leder till att den svenska exporten dämpas jämfört med basalternativet.

Konsumentpriserna stiger snabbare till följd av högre priser på bensin och villaolja. Därtill är det troligt att företagen höjer priserna såväl på den inhemska marknaden som på exportmarknaden till följd av högre kostnader för bland annat transport och uppvärmning.

Trots att företagen höjer priserna försämras vinsterna vilket leder till en lägre investeringstillväxt.

Den offentliga konsumtionsvolymen antas vara oförändrad jämförd med basalternativet. Kommunsektorns utgifter för inköp av tjänster och förbrukningsvaror ökar visserligen men inte mer än att det ekonomiska resultatet fortfarande är positivt i genomsnitt åren 2005–2007.

Hushållens reala disponibla inkomster försämras av att konsumentpriserna stiger snabbare och av att sysselsättningsökningen blir svagare än i basalternativet. Lönerna antas vara oförändrade. Därmed blir hushållens konsumtion lägre.

Importen dämpas av att såväl export som inhemsk efterfrågan blir lägre.

Det högre oljepriset väntas inte leda till någon förändring av Riksbankens penningpolitik jämfört med basalternativet. Riksbanken för inte en stramare penningpolitik till följd av att KPI stiger eftersom det högre oljepriset och dess effekter på inflationen bedöms vara tillfälliga. En lättare penningpolitik kan övervägas under förutsättning att inflationsförväntningarna inte ökar till följd av den tillfälligt högre inflationen.

Sammantaget beräknas BNP-ökningen mellan 2004 och 2007 bli 0,7 procentenheter lägre än i basalternativet. Liksom i resten av världen blir den negativa effekten störst år 2005.

Sysselsättningen dämpas i samma utsträckning som BNP eftersom produktivitet och medelarbetstid antas vara oförändrade jämfört med basalternativet. Arbetslösheten blir högre varje år och beräknas år 2007 uppgå till 4,6 %.

De reala effekterna av ett högre oljepris blir således inte så stora. Det beror på att det reala oljepriset fortfarande är lågt sett i ett historiskt perspektiv. Jämfört med 1980 är det hälften så högt. Oljeberoendet har också minskat kraftigt i OECD sedan 1980, se fördjupningsrutan på sidan 24.

Offentliga finanser

En sämre ekonomisk tillväxt, med lägre skattebaser och högre arbetslöshet, medför att den offentliga sektorns inkomster minskar och att utgifterna ökar jämfört med basalternativet. Det samlade sparandet i offentlig sektor pendlar kring 0 2005–2007. Högre priser och arbetslöshet leder till ökade takbegränsade utgifter. Ytterligare åtgärder skulle därför krävas för att klara utgiftstaket. Några sådana har emellertid inte beaktats i kalkylen.

Även kommunsektorns finanser sätts under press. De negativa effekterna på skatteunderlaget begränsas dock av att bortfallet i form av löneinkomster delvis kompenseras av ökade utbetalningar av arbetslöshetsunderstöd. Dessutom innefattar den kommunala skattebasen ålderspensioner och andra transfereringsinkomster, som inte direkt påverkas av lägre tillväxt. Det finns

således stabiliserande faktorer i de kommunala skatteinkomsterna. Verksamhetsvolymen antas vara oförändrad jämfört med basalternativet. Trots de ökade priserna på förbrukningsvaror och inköpta tjänster bedöms sektorn som helhet uppnå ett positivt ekonomiskt resultat i genomsnitt åren 2005–2007. Den uppbyggnad av det egna kapitalet som förutsätts i basalternativet uteblir dock i lågtillväxtalternativet.

12.3 Högtillväxtalternativet

I högtillväxtalternativet antas arbetsmarknaden och lönebildningen fungera bättre än i basalternativet och resursutnyttjandet är lägre i utgångsläget. Den öppna arbetslösheten antas varaktigt kunna ligga på en lägre nivå än i basalternativet utan att arbetsmarknaden blir överhettad. Arbetskraftsutbudet antas öka väsentligt snabbare och den potentiella tillväxttakten är därmed högre. Sysselsättning och produktion kan därmed stiga snabbare utan att priser och löner utvecklas på ett ohållbart sätt. BNP växer med i genomsnitt ca 3,5 % per år 2004–2007 och BNP-nivån år 2007 är ca 3 % högre än i basalternativet. Antalet sysselsatta ökar med ca 140 000 jämfört med basalternativet och sysselsättningsmålet uppnås år 2007. Produktivitet och medelarbetstid antas vara något lägre än i basalternativet eftersom tillskottet av arbetskraft inte beräknas ha samma produktivitets- respektive medelarbetstidsnivå som genomsnittet i basalternativet. Arbetslösheten faller till 3,5 % år 2007.

För att sysselsättningen ska kunna öka så kraftigt som i högtillväxtalternativet måste arbetskraftsutbudet vara väsentligt större än i basalternativet. Antalet personer i olika typer av utbildning antas därför vara lägre. Andelen långvarigt sjuka och förtidspensionerade beräknas också minska jämfört med basalternativet. Därutöver krävs att även andra grupper utanför arbetskraften, t.ex. de som inte aktivt söker arbete trots att de både kan och vill arbeta, i högre grad kan etablera sig på arbetsmarknaden.

Den högre tillväxten drivs framför allt av en starkare inhemsk efterfrågan. Världsmarknadstillväxten antas vara oförändrad. En starkare sysselsättningstillväxt leder till att hushållens inkomster utvecklas bättre och därmed ökar hushållens konsumtion snabbare. Den starka inhemska efterfrågan innebär också att företagen ökar investeringarna för att klara en snabbt sti-

gande produktion. Kommunernas inkomster stiger kraftigt till följd av den höga aktiviteten i ekonomin. Därigenom kan den kommunala konsumtionen öka snabbare än i basalternativet trots en antagen skattesänkning.

Tabell 12.3 Nyckeltal, högtillväxtalternativet

Procentuell förändring, om annat ej anges

	2003	2004	2005	2006	2007
BNP	1,6	3,7	3,9	3,3	3,2
BNP-gap ¹	-2,4	-2,5	-1,3	-0,6	0,0
Marknadstillväxt för svensk export	4,6	8,3	8,5	7,4	6,9
Brentolja, USD/fat, dec	30,0	37,0	34,0	32,0	32,0
KPI, årsgenomsnitt	2,0	0,6	1,4	2,0	2,0
Reguljär sysselsättningsgrad ²	77,6	77,1	78,0	79,0	80,0
Öppen arbetslöshet, nivå	4,9	5,5	4,8	3,9	3,5
Finansiellt sparande i off. sektor, % av BNP	0,5	0,9	1,3	1,5	2,0
Kommunal konsumtion	0,6	1,1	1,5	1,2	1,0
Kommunal skatt, procent	31,17	31,51	31,29	31,22	31,22
Real disp. inkomst	-0,1	2,1	2,8	2,1	2,5

¹ Skillnaden i procent mellan faktisk och potentiell produktion.

² Antalet sysselsatta i åldern 20–64 år, exklusive sysselsatta i konjunkturberoende arbetsmarknadspolitiska program, i procent av befolkningen i den åldersgruppen.

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Offentliga finanser

Högre ekonomisk tillväxt och sysselsättning stärker de offentliga finanserna. Skattebaserna ökar och de offentliga transfereringarna till hushållen i form av a-kassa, sjukpenning, förtidspensioner m.m. minskar när fler kommer i arbete. Eftersom ökningen av BNP är permanent genom en bättre fungerade arbetsmarknad blir förstärkningen av de offentliga finanserna bestående. Det strukturella sparandet förstärks, vilket skapar ett utrymme för permanenta reformer.

En ökad sysselsättning stärker basen för kommunsektorns inkomster. Dessutom minskar utgifterna för socialbidrag. I kalkylen antas sysselsättningen i kommuner och landsting öka med ca 10 000 personer 2007 jämfört med basalternativet. Därutöver finns utrymme för en sänkning av den genomsnittliga kommunalskatten med 30 öre. Skattesänkningen motsvarar en förstärkning av hushållens inkomster med drygt 4 miljarder kronor.

Även statens finanser förstärks påtagligt av den högre aktivitetsnivån i ekonomin. Inkom-

terna ökar framför allt genom högre indirekta skatter till följd av att hushållens konsumtionsutgifter antas bli högre än i basalternativet. Högre sysselsättning ökar arbetsgivaravgifterna. Även inkomsterna från bolagsskatt ökar. Därtill uppkommer en positiv effekt på de statliga finanserna genom att transfereringarna till hushållen minskar jämfört med basalternativet.

I kalkylen antas att den offentliga sektorns finansiella sparande såväl 2006 som 2007 förbättras med drygt 1 % av BNP jämfört med basalternativet. Utöver förstärkningen av det finansiella sparandet skapar den högre ekonomiska tillväxten ett utrymme för ofinansierade reformer utöver saldomålet. Reformutrymmet uppgår till 17 miljarder kronor 2007. I kalkylen tillförs detta utrymme hushållen, vilket bidrar till en väsentligt snabbare realinkomstökning än i basalternativet.

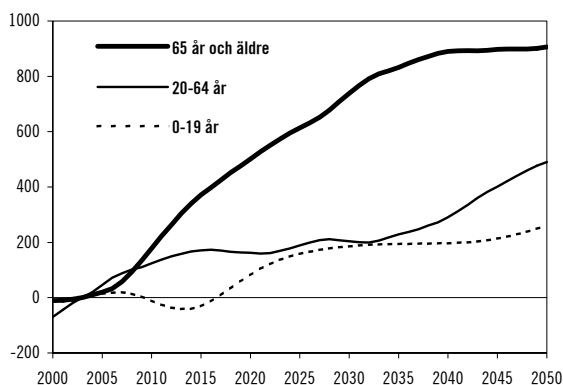
Högtillväxtalternativet illustrerar vikten av en väl fungerande arbetsmarknad och lönebildning. Hushållens realinkomster och konsumtionsmöjligheter kan öka. De offentliga finanserna stärks, vilket innebär att även konsumtionen av skattefinansierade välfärdstjänster kan öka samtidigt som den offentliga skuldsättningen minskar.

13 Demografi och offentliga finanser

I Sverige liksom i de flesta andra västliga industriländer kommer andelen äldre i befolkningen att öka påtagligt under det närmaste halvsekle. Fler personer utanför arbetskraften i relation till de yrkesaktiva kommer att sätta de skattefinansierade välfärdssystemen under press. Denna utveckling ställer krav på den ekonomiska politiken redan idag. För att kunna bibehålla en väl utbyggd offentlig välfärd även i framtiden krävs ett högt sparande i den offentliga sektorn under de närmaste åren, samtidigt som ansträngningar måste göras för att öka antalet personer i arbete. I detta avsnitt redovisas ett scenario för hur befolkningsutvecklingen i Sverige kan tänkas påverka de offentliga finanserna.

Diagram 13.1 Sveriges befolkning

Förändring jämfört med 2003, tusental personer

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Den demografiska utvecklingen

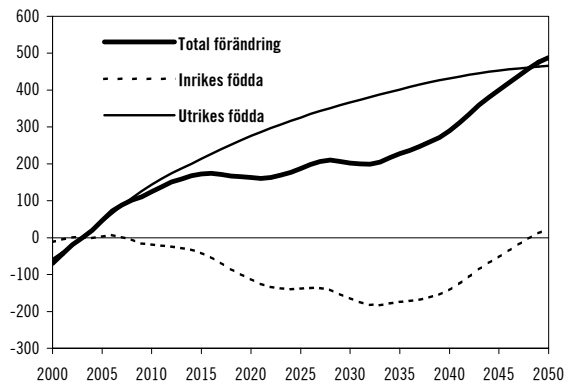
Sveriges befolkning har nyligen passerat niomiljonerstrecket. Enligt den befolkningsprognos som presenterades av Statistiska centralbyrån under våren 2004 kommer befolkningen att fortsätta växa till drygt 10,6 miljoner personer 2050. Det är i första hand antalet personer som är 65 år och äldre som växer. Denna grupp ökar med drygt 900 000 till nära 2,5 miljoner personer, medan antalet personer mellan 20 och 64 år endast ökar med ca 500 000 till knappt 5,8 miljoner. Huvuddelen av befolkningsökningen utgörs med andra ord av personer som inte är i yrkesverksam ålder (se diagram 13.1).

Under samtliga prognosår är det invandringen som står för huvuddelen av befolkningstillväxten. Inte minst för tillväxten av befolkningen i yrkesverksam ålder är invandringen av

avgörande betydelse. Utan en positiv nettoinvandring i åldersgruppen 20–64 år skulle antalet personer i dessa åldrar minska i absoluta tal (se diagram 13.2).

Diagram 13.2 Befolkningen i åldern 20–64 år

Förändring jämfört med 2003, tusental personer

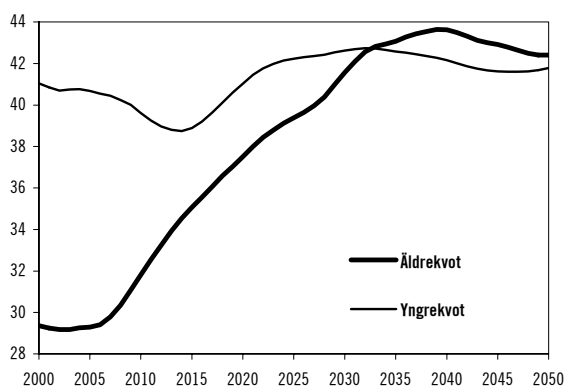

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Den avgjort största delen av invandrarna utgörs idag av personer som är födda utanför EU. Denna grupp har för närvarande en betydligt lägre sysselsättningsgrad än genomsnittet. En stor utmaning framöver blir att integrera dessa invandrare på arbetsmarknaden. Misslyckas detta kommer den befolkningsökning som förutses i åldrarna 20–64 år att resultera i en betydligt blygsammare ökning av antalet sysselsatta.

Diagram 13.3 Demografiska försörjningskvoter

Procent

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Den demografiska utvecklingen kan sammanfattas i försörjningskvoter där antalet personer i icke-yrkesverksam ålder sätts i relation till antalet personer i yrkesverksam ålder. Försörjningskvoten för äldre, mätt som antalet personer som är 65 år och äldre per hundra personer i åldrarna 20–64 år, beräknas öka från cirka 29 personer 2003 till nära 44 personer 2040. Försörjnings-

kvoten för yngre, mätt som antalet personer under 20 år per hundra personer i åldrarna 20–64 år, är mer stabil och varierar kring 41 personer (se diagram 13.3). I det kortare perspektivet, fram till omkring 2010, tenderar den stigande åldrekvoten och den fallande yngrekvoten att ta ut varandra, vilket lämnar den totala demografiska försörjningsbördan oförändrad.

Den realekonomiska utvecklingen efter 2007

Den långsiktiga framskrivningen av den ekonomiska utvecklingen utgår från den kalkyl för svensk ekonomi fram till 2007, som redovisas i avsnitt 1–11. Sysselsättningsutvecklingen efter 2007 bygger dels på den förväntade befolkningsutvecklingen, dels på antaganden om hur sysselsättningsgrad och antal arbetstimmar för olika befolkningsgrupper utvecklas. På kort sikt spelar förändringen av ålderssammansättningen stor roll. Andelen personer i åldern 25–54 år med ett högt arbetskraftsutbud var hög under 1990-talet, men kommer att minska framöver. På lite längre sikt är de ursprungsmässiga sammansättningsförändringarna viktigare. Andelen invandrare och framför allt personer födda utanför EU i åldersgruppen 20–64 år växer snabbt enligt befolkningsprognosen.

I beräkningen antas svenskfödda individer arbeta i samma utsträckning som idag, medan invandrarnas ställning på arbetsmarknaden fortsätter att stärkas. Fram till 2020 antas skillnaden i sysselsättningsgrad mellan personer födda inom resp. utom landets gränser minska med en tredjedel. Resterande skillnader antas bestå efter 2020. Med en sådan utveckling ökar andelen sysselsatta bland de utlandsfödda i åldrarna 20–64 år till drygt 65 %. Under hela perioden understiger dock sysselsättningsgraden målet på 80 %.

BNP-tillväxten påverkas också av den genomsnittliga arbetstiden per sysselsatt. I scenariot antas medelarbetstiden minska något på lång sikt. En sådan nedgång kan motiveras med att efterfrågan på fritid sannolikt kommer att öka, när hushållens inkomster och konsumtionsmöjligheter i övrigt växer. I huvudsak väljer dock hushållen att öka sin konsumtion av varor och tjänster. Arbetstiden antas minska med endast 0,2 % per år, vilket motsvarar en förkortning av veckoarbetstiden med cirka 3,5 timmar fram till 2050. Antalet arbetade timmar minskar därmed med cirka 2 % mellan 2007 och 2050, trots att

befolkningen i åldern 20–64 år ökar med cirka 7 %.

Produktiviteten i näringslivet ökar i beräkningen med 2,2 % per år. Produktivitetstillväxten i offentlig sektor antas vara noll i enlighet med nationalräkenskaperas beräkningsmetoder. Sammantaget leder detta till en produktivitetsökning i hela ekonomin på ca 1,8 % per år. Produktivitetstillväxten varierar något över tiden beroende på att sammansättningen av privat och offentlig varu- och tjänsteproduktion ändras. Produktivitetsökningen i kombination med arbetskraftutvecklingen ger upphov till en BNP som växer med 1,7 % om året i genomsnitt under perioden 2007–2050. BNP per capita växer med 1,4 % per år i genomsnitt. Trots att dessa tillväxttal är något lägre än vad som varit vanligt under de senaste decennierna kommer BNP att vara 130 % högre 2050 än 2003, medan BNP per capita är 95 % högre. De viktigaste beräkningsförutsättningarna sammanfattas i tabell 13.1.

De offentliga inkomsterna

Skatteinkomsternas långsiktiga utveckling är i hög grad beroende av sysselsättningsutvecklingen. Huvuddelen av skatterna är direkt eller indirekt en beskattning av arbete. Den största delen av hushållens inkomstskatter samt de sociala avgifterna belastar lönesumman. Dessa skatter står för mer än hälften av de offentliga inkomsterna. Utvecklingen på arbetsmarknaden är också av stor betydelse för inkomsterna från skatter på hushållens konsumtionsutgifter som moms och punktskatter. Även om skattesatserna hålls oförändrade i förhållande till respektive skattebas, så kommer den totala skattekvoten, dvs. skatter och avgifter i förhållande till BNP, att öka de närmaste decennierna. Orsaken är att ett antal viktiga skattebaser kan förväntas växa snabbare än BNP. Detta gäller t.ex. hushållens konsumtionsutgifter och de beskattade transfereringarna, som växer när antalet pensionärer ökar.

De offentliga utgifterna

Befolkningsstrukturens förändring får stora effekter på de offentliga utgifterna. Allt fler äldre i befolkningen påverkar utgifterna för pensioner, sjukvård och äldreomsorg. Beräkningen av pensionsutgifterna bygger på den demografiska

Tabell 13.1 Makroekonomiska förutsättningar

	2003	2007	2010	2015	2020	2030	2050
	<i>Nivå</i>	<i>Index, 2003=100</i>					
Befolkningen i åldern 20–64 år, tusental	5 282	102	102	103	103	104	109
Sysselsatta, tusental	4 233	102	102	103	103	103	108
Arbetade timmar, miljoner	6 788	103	103	103	102	100	101
Produktivitet i näringslivet	100	111	118	132	147	183	282
BNP-produktivitet	100	108	114	125	136	161	230
BNP per capita, tusental kronor	272	110	114	121	129	143	196
BNP, fasta priser	100	112	117	128	139	161	232
BNP-deflator	100	108	116	130	147	185	290
KPI	100	106	113	124	137	166	248
Real timlön	100	108	115	129	144	179	273
	<i>Procent</i>						
Reguljär sysselsättningsgrad, 20–64 år	77,6	77,4	77,1	77,4	77,9	77,1	77,0
Öppen arbetslöshet	4,9	4,2	4,0	4,0	4,0	4,0	4,0

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

utvecklingen, de makroekonomiska förutsättningarna samt gällande regelverk. Pensionsutgifterna som andel av BNP beräknas öka från 8,5 % 2007 till närmare 10,5 % i mitten av 2030-talet för att sedan åter sjunka något.

Utgifterna för sjukvård och äldreomsorg beräknas öka från 10,2 % 2007 till 14,2 % av BNP 2050. Ett förbättrat hälsoläge antas begränsa utgiftsökningen inom äldreomsorgen. Kostnaderna per person förskjuts i beräkningen uppåt i åldrarna när medellivslängden ökar. Detta leder till besparingar motsvarande cirka 1,2 % av BNP 2050 jämfört med en oförändrad kostnad per person i respektive åldersgrupp. För sjukvården görs inget motsvarande antagande. Skälet är att medicinska framsteg ofta leder till kvalitetshöjningar, nya behandlingsmetoder för nya patientgrupper etc. Den kostnadsbesparande potentialen är därmed lägre inom detta område. Sammantaget ökar utgifterna för pensioner, sjukvård och äldreomsorg som andel av BNP med 5 procentenheter under kalkylperioden.

I kalkylerna förutsätts en standardsäkring av de offentliga transfereringssystemen. För en stor del av transfereringarna finns ett regelverk som automatiskt höjer utgifterna per förmånsberättigad i takt med lönerutvecklingen. Detta gäller för pensioner som räknas upp med inkomstindex, och delvis för transfereringar som ersätter inkomstbortfall, t.ex. sjuk- och föräldraförsäkringen. Transfereringar som saknar denna typ av automatisk standardsäkring, t.ex. barnbidrag och studiestöd, ökar i beräkningen i takt med den nominella löneutvecklingen. En sådan

standardsäkring motverkar den urholkning som skulle ske på längre sikt om kalkylen byggde på strikt oförändrade regler. Standardsäkringen förutsätter därför att vissa reformer genomförs i takt med att ekonomin växer.

Personalintensiteten, t.ex. antal lärartimmar per elev, kan ses som en standardindikator för den offentliga tjänsteproduktionen. I beräkningarna antas att dessa tjänster utförs med samma personaltäthet som idag. Det innebär att antalet sysselsatta i den offentliga sektorn behöver öka med cirka 110 000 personer mellan 2007 och 2020 vid en expansion i takt med de demografiska behoven. Eftersom personalens medelålder inom många verksamheter idag är relativt hög kommer rekryteringsbehoven att vara väsentligt större. Antalet offentligt anställda behöver öka med ytterligare cirka 330 000 personer mellan 2020 och 2050 för att standarden i tjänsteproduktionen ska kunna upprätthållas.

De stora rekryteringsbehoven bidrar sannolikt till att löneläget pressas upp relativt övriga delar av ekonomin. I beräkningarna antas att timlöneökningen i kommuner och landsting i genomsnitt kommer att vara 0,5 % snabbare per år än i övriga delar av ekonomin under perioden fram till 2020.

Mellan 2007 och 2015 beräknas de primära offentliga utgifterna, dvs. utgifterna exklusive räntor, endast öka något snabbare än BNP (se tabell 13.2). Det samlade demografiska utgiftstrycket är fortfarande begränsat. Färre barn och ungdomar i skolåldern gör att kostnaderna för ungdomsutbildning kan minska som andel av

Tabell 13.2 Offentliga finanser

Procent av BNP

	2003	2007	2010	2015	2020	2030	2050
Primära inkomster	54,0	51,8	53,5	53,6	53,9	54,6	54,2
Skatter och avgifter	50,5	48,7	50,4	50,6	51,0	51,8	51,7
Övriga inkomster	3,4	3,2	3,1	3,0	2,9	2,8	2,5
Primära utgifter	53,5	50,9	51,3	51,9	52,9	55,7	55,2
Transfereringar	22,2	21,0	21,4	22,1	22,4	23,1	22,6
Konsumtion	28,3	26,9	27,1	27,4	28,3	30,7	31,4
Investeringar	2,9	2,9	2,7	2,4	2,2	1,9	1,2
Primärt sparande	0,5	1,0	2,2	1,7	1,0	-1,1	-1,0
Kapitalinkomster, netto	0,0	-0,1	-0,2	0,3	0,8	0,9	0,2
Finansiellt sparande	0,5	0,9	2,0	2,0	1,7	-0,2	-0,8
Finansiell ställning							
Statsskuld	48,6	46,4	42,7	34,4	27,1	26,1	41,6
Konsoliderad bruttoskuld	52,0	49,0	45,8	39,3	33,2	31,9	45,9
Nettoskuld	-1,3	-3,6	-11,1	-21,8	-30,3	-33,0	-17,1

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

BNP, samtidigt som efterfrågan på sjukvård och äldreomsorg endast ökar svagt. En förutsättning för en sådan utveckling är att kommunerna förmår krympa verksamheten inom områden där efterfrågan minskar. Även transfereringar knutna till personer under 20 år faller som andel av BNP. Däremot ökar pensionsutgifterna, vilket leder till att hushållstransfereringarna totalt sett ökar som andel av BNP mellan 2007 och 2015.

Mellan 2015 och 2030 ökar de primära utgifterna som andel av BNP med ytterligare närmare 4 procentenheter. Utgiftskvoten når sin kulmen i mitten av 2030-talet. Det är huvudsakligen offentlig konsumtion av sjukvård och äldreomsorg som ökar, men även hushållstransfereringar i form av pensioner växer. De offentliga investeringsutgifterna faller däremot som andel av BNP under hela perioden. Investeringsvolymen ökar visserligen i takt med den offentliga konsumtionsvolymen, men priset på investeringsvaror ökar långsammare än den genomsnittliga prisutvecklingen i ekonomin som helhet.

Saldomålet och hållbara offentliga finanser

Offentligfinansiell hållbarhet kan definieras på olika sätt. I strikt mening är de offentliga finanserna hållbara om nuvärdet av alla framtida inkomster och utgifter, exklusive räntor, är lika med skuldstockens storlek i periodens början. Om detta krav är uppfyllt täcker de framtida inkomsterna inte bara framtida utgifter, utan är

därtill tillräckligt stora för att på sikt avveckla skulden. Problemet med denna definition är att man måste skriva fram inkomster och utgifter över mycket långa tidsperioder med all den osäkerhet som det innebär²².

Ett alternativt hållbarhetskriterium är att skuldsituationen inte skall försämrats över en mer överblickbar period, som ändå är tillräckligt lång för att innefatta den demografiska strukturförändringen. Om den offentliga skulden som andel av BNP inte är större i slutet av perioden än i början kan finanspolitiken anses hållbar.

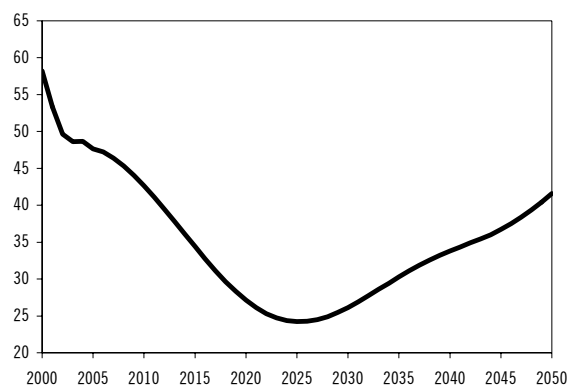
I diagram 13.4 illustreras statsskuldens utveckling som andel av BNP fram till 2050. I beräkningen antas de offentliga finanserna uppvisa ett överskott på 2 % av BNP fram till 2015. Det förutsätter en viss budgetförstärkning i förhållande till en utveckling med oförändrade skatteregler och real standardsäkring av välfärdsutgifterna. En starkare ökning av sysselsättningen än vad som antagits i scenariot minskar behovet av budgetförstärkningar.

Kalkylen resulterar i en skuldkvot 2050, som är lägre än idag. Därmed kan utvecklingen av de offentliga finanserna anses hållbar över perioden 2003-2050. Samtidigt visar skuldkvotens ökning under periodens senare del att hållbarhetsproblem kan uppkomma efter 2050.

²² Se den senaste långtidsutredningen för ett exempel på denna typ av beräkningar, SOU2004:11, bilaga 1-2.

Diagram 13.4 Statsskuld

Procent av BNP

Källor: Statistiska centralbyrån och Finansdepartementet.

Scenariet illustrerar överskotts målets betydelse för möjligheten att bibehålla standarden i de skattefinansierade välfärdssystemen. För att statsskulden som andel av BNP på lång sikt inte ska närma sig ohållbara nivåer och framtvinga nedskärningar, måste skuldkvoten minska snabbt framöver och i stort sett halveras till mitten av 2020-talet.